

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

Kaitseväe kohaloleku sotsiaal- majanduslik mõju Tapa, Võru ja Lääne-Harjumaa näitel

ARUANNE

2024

November

Kaitseväe kohaloleku sotsiaal- majanduslik mõju Tapa, Võru ja Lääne- Harjumaa näitel

Tellinud Kaitseministeerium

UURINGU AUTORID:

Allan Allik
Keit Simmulmann
Helen Urmann
Veiko Sepp
Jaanus Veemaa

RAKE

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missioon on edendada teadmisel põhinevat otsustamist Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse valdkondlikke eksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustikust leiab nii sotsiaalteadlasi kui meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-303, 51003, Tartu
allan.allik@ut.ee
<http://rake.ut.ee>

SISUKORD

SISUKORD	5
JOONISTE LOEND	6
TABELITE LOEND	8
1. SISSEJUHATUS	9
2. METOODIKA	10
3. ANALÜÜS	20
3.1. MÕJU KOHALIKULE MAJANDUSELE	20
3.1.1 Mõju töökohtadele.....	21
3.1.2. Mõju brutotulule.....	26
3.1.3. Mõju ettevõtlusaktiivsusele.....	28
3.1.4. Kaitsevaldkonna siseriiklike hangete mõju.....	30
3.2. MÕJU TEENUSTELE	31
3.3. MÕJU FÜÜSILISELE ELUKESKKONNALE JA MAAKASUTUSELE	37
3.4. MÕJU TURVALISUSELE	44
3.5. MÕJU KINNISVARA VÄÄRTUSELE	50
3.6. MÕJU KOHALIKE PIIRKONDADE DEMOGRAAFIALE	54
3.7. MÕJU TARISTUTELE	57
3.8. MÕJU KOHALIKE OMAVALITSUSTE TULUBAASILE	61
3.9. ERITÜÜBILISTE KAITSEVÄE KOHALOLU VORMIDE SOTSIAALMAJANDUSLIKUD MÕJUD	66
4. KOKKUVÕTE	68
5. UURINGU KESKSED JÄRELDUSED JA LAHENDUSETTEPANEKUD	70
6. LISAD	73

JOONISTE LOEND

Joonis 1. Kaitseväe ja kohaliku piirkonna vastastikmõjud.....	11
Joonis 2. Käesolevas uuringus käsitletavad kaitseväe kohaloluga piirkonnad ja kontrafaktilised kohaoluga piirkonnad	15
Joonis 3. Tegevväelaste isikukoosseisu suurusjärgud Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades alates 2018. aastast	24
Joonis 4. Liitlasvägede isikukoosseisu suurusjärgud Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades alates 2014. aastast	24
Joonis 5. Omavalitsuse tööandjate tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsioonis märgitud töötajate arv perioodil 2018–2023 , ...	25
Joonis 6. Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu perioodil 2009–2022 kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluga kontrollgrupi piirkondades, ...	26
Joonis 7. Statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete hulk 1000 elaniku kohta kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluga kontrollgrupi piirkondades , , , ...	29
Joonis 8. RKIK-i koostööpartnerite arv maakondade lõikes.....	30
Joonis 9. RKIK-i koostööpartnerite arv maakondade lõikes, ettevõtteid tuhande elaniku kohta.....	31
Joonis 10. Kaitseväe kohaloluga ja kohaloluga piirkondade majutus ja toitlustussektori ettevõtete hulk perioodil 2018–2023.....	33
Joonis 11. Hõivatute arv toitlustus ja majutussektori ettevõtetes kaitseväe kohaloluga ja kohaloluga kontrollgrupi piirkondades 2018–2023	34
Joonis 12. Hõivatute arv toitlustus ja majutussektori ettevõtetes uuritavate piirkondade lõikes 2018–2023.....	34
Joonis 13. Töötajatega meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtete arv kaitseväe kohaloluga ja kohaloluga piirkondades.....	35
Joonis 14. Hõivatute arv meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtetes kaitseväe kohaloluga ja kohaloluga kontrollgrupi piirkondades 2018–2023.....	35
Joonis 15. Hõivatute arv meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtetes uuritavate piirkondade lõikes 2018–2023.....	36
Joonis 16. Maakasutus uuritavates piirkondades, 2006 , , ...	40
Joonis 17. Maakasutus uuritavates piirkondades, 2018	41
Joonis 18. Metsamuutused Võru piirkonnas 2019–2023	42
Joonis 19. Metsamuutused Tapa piirkonnas 2019–2023.....	42
Joonis 20. Metsamuutused Lääne-Harju piirkonnas 2019–2023.....	43
Joonis 21. Varavastaste süütegude hulk kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluga kontrollgrupi piirkondades.....	46
Joonis 22. Avaliku korra rikkumiste hulk kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluga kontrollgrupi piirkondades.....	46
Joonis 23. Avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluga kontrollgrupi piirkondades perioodil 2014–2023	48
Joonis 24. Inimkannatanutega liiklusõnnetused perioodil 2012–2021	49
Joonis 25. Elamumaa mediaanhind kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluga kontrollgrupi piirkondades	53
Joonis 26. Rahvaarv uuritavates piirkondades 2009–2023, ...	54

Joonis 27. Rändesaldod kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondades perioodil 2015–2022	55
Joonis 28. Loomulik iive kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades 2015–2022 , ...	55
Joonis 29. Kohalike teede muutused katendi liigi järgi perioodil 2019–2023	59

TABELITE LOEND

Tabel 1. Uurimisküsimused, meetodid ja selgitused	13
Tabel 2. Kaitseväe kohalolekuga uuritavad piirkonnad ja nende kontrafaktilised kontrollgrupid	15
Tabel 3. Mõju hindamismaatriks näidis	17
Tabel 4. Uuritavate piirkondade töörande maatriks	23
Tabel 5. Ekspertpaneeli hinnang töökohtade arvu muutusele seoses kaitseväe kohaloluga.....	26
Tabel 6. Palgatöötajate keskmine brutotulu kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluta kontrollgrupi piirkondades	27
Tabel 7. Ekspertpaneeli hinnang kaitseväe kohalolu mõjule brutotulu suurusele.....	28
Tabel 8. Ettevõtete hulk 1000 elaniku kohta kaitseväe kohaloluga Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades ning kohaloluta Viljandi, Valga ja Lõuna-Harju piirkondades.....	28
Tabel 9. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohalolu mõju piirkondade majandusele.....	29
Tabel 10. Ekspertpaneeli hinnang: teenuste kättesaadavusele	36
Tabel 11. Metsamuutused uuritavates piirkondades 2019–2023	41
Tabel 12. Ekspertpaneeli hinnang: Kohaliku elukeskkonna kvaliteedi muutus.....	44
Tabel 13. Avaliku korra rikkumised uuritavates piirkondades 2017–2022.....	47
Tabel 14. Uuritavate piirkondade avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid perioodil 2014–2023.....	48
Tabel 15. Inimkannatanutega liiklusõnnetused uuritavates piirkondades perioodil 2012–2021	49
Tabel 16. Ekspertpaneeli hinnang: piirkonna turvalisuse taseme muutus	50
Tabel 17. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohaloluga piirkondade kinnisvara väärtuse muutus.....	53
Tabel 18. Ekspertpaneeli hinnang: Piirkonna rahvastiku hulga ja vanuselise struktuuri muutus	56
Tabel 19. Kaheotstarbelise kasutusega taristuprojektide maksumused piirkonna ja aasta järgi	60
Tabel 20. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohalolu mõju piirkonna taristu arendustele ja seisundile	60
Tabel 21. 2023. aastal kohalikele omavalitsustele makstud talumishüvitised	63
Tabel 22. Uuritavate piirkondade kohalike omavalitsuste põhitegevuse tulud kokku perioodil 2013–2022.....	64
Tabel 23. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud füüsilise isiku tulumaks perioodil 2013–2022.....	64
Tabel 24. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud tasandusfondi toetus perioodil 2013–2022.....	64
Tabel 25. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud toetusfondi maksed perioodil 2013–2022.....	65
Tabel 26. Ekspertpaneeli hinnang: kohaliku omavalitsuse toimetuleku ja finantsvõimekuse muutus	65
Tabel 27. Ekspertpaneeli hinnangud	69

1. SISSEJUHATUS

Kaitseväe kohalolek Eestis on viimastel aastatel kujunenud oluliseks teemaks nii riigi kaitse- kui regionaalpoliitikas. Erilist tähelepanu on pälvinud kaitseväe tegevuse mõju Eesti väikelinnadele ja maapiirkondadele, kus kaitsevägi ja liitlasväed on oluliselt esindatud. Eelkõige käsitletakse käesolevas uuringus kaitseväe kohalolu sotsiaalmajanduslikku mõju kolmes Eesti piirkonnas: Tapa, Võru ja Lääne-Harjumaa. Uuringu lähtepunktiks on vajadus võimalikult objektiivselt ja kvantitatiivselt hinnata, kuidas kaitseväe taristu ning kohalolek on mõjutanud nimetatud piirkondade majanduslikku arengut, töökohtade loomist, elanikkonna muutusi ja kohalikku elukeskkonda.

Eesti riigikaitse arendamise ja NATO liitlaste kohaloleku suurenemise valguses on üha enam esile kerkinud küsimused, mil määral kaitseväe ja liitlasvägede linnakud ja harjutusväljade tegevus mõjutab kohalikke kogukondi. Avalik debatt on kajastanud nii positiivseid mõjusid, nagu kohaliku ettevõtluse kasv ja maksutulu suurenemine, kui ka negatiivseid tagajärgi, sealhulgas müra ja keskkonnamõju, mis võivad kohalikku eluolu häirida ning põhjustada elanikkonna väljarännet. Siiani on puudunud terviklik käsitlus, mis hõlmaks kaitseväe kohaloleku mõju nii kvantitatiivsel kui kvalitatiivsel tasandil.

Uuringu eesmärk on tuvastada kaitseväe kohalolu otseseid ja kaudseid sotsiaalmajanduslikke mõjusid, eristades neid laiematest demograafilistest ja majanduslikest trendidest, mis mõjutavad laiemalt kogu Eesti väikelinnasid ja maapiirkondi. Seejuures keskendutakse kolmele piirkonnale – Tapa, Võru ja Lääne-Harjumaa, mis on tuntud kaitseväe ja liitlasvägede linnakute paiknemiskohtadena.

Uuringu meetodika tugineb mitmekülgsel andmekogumisele, sealhulgas kvantitatiivsetele andmeallikatele, nagu riiklikud registrid, ning kvalitatiivsetele meetoditele, sealhulgas fookusgrupi intervjuudele kohalike omavalitsusjuhtide, ettevõtjate, kogukonna aktiivsemate liikmetega ning kaitseväe tsiviilkoostöö teenistujatega. Uurimistöö lõppeesmärk on pakkuda tõendus põhiseid järeldusi, mis võimaldaksid poliitikakujundajatel ja kohalike omavalitsuste esindajatel kaitseväe kohalolekust tulenevate mõjude mõistmist ning nende alusel vajalike meetmete kavandamist. Käesoleva uuringu [kokkuvõtte](#) ja [kesksete järelduste](#) peatükkides (lk 67–72) esitatakse uurimistulemuste süntees ning lahendusettepanekud uuringu käigus ilmnunud kitsaskohtadele.

2. METOODIKA

Kaitseväe kohaolul võib olla märkimisväärne sotsiaalne ja majanduslik mõju kogukondadele, kus nad asuvad. Need mõjud võivad olla nii positiivsed kui ka negatiivsed ning sõltuvad erinevatest teguritest, sealhulgas linnaku suuruselt, selle tegevuse iseloomust ning kaitseväe ja kohaliku kogukonna vahelistest suhetest.

Positiivsed sotsiaalsed ja majanduslikud mõjud, mis võivad esineda:

1. Töökohtade loomine: kaitseväe kohalolu loob sageli tööhõivevõimalusi kohalikele elanikele. Töökohad võivad ulatuda kaitsevälaste ametikohtadest kuni tsiviiltöötajateni tugiteenuste, näiteks hoolduse, logistika ja halduse valdkonnas.¹
2. Majandusstiimulid: linnakute ja harjutusväljade olemasolu võib suurendada kohalikku majandust kaupade ja teenuste kulutuste suurenemise kaudu. See hõlmab eluaseme-, jaemüügi-, tervishoiu- ja meelelahutusteenuseid, millest saavad kasu kohalikud ettevõtted.²
3. Taristu arendamine: erinevate riikide kaitseväed investeerivad sageli kohalikku taristusse, sealhulgas teedesse, koolidesse ja tervishoiuasutustesse, et toetada kaitsevälaste ja nende perekondade vajadusi.³
4. Haridusvõimalused: kaitseväe linnakud võivad teha koostööd kohalike haridusasutustega, pakkudes nii kaitsevälastele kui ka tsiviilelanikele juurdepääsu haridusprogrammidele ja -ressurssidele.⁴

Negatiivsed sotsiaalsed ja majanduslikud mõjud, mis võivad esineda:

1. Müra ja keskkonnaprobleemid: kaitseväe linnakud ja harjutusväljad võivad tekitada mürasaastet ja avaldada keskkonnamõju, mis võib olla kohalike elanike jaoks murettekitav.^{5,6}
2. Elanikkonna liikuvus: kaitsevälased on sageli suhteliselt lühikest aega konkreetses linnakus, mis toob kaasa ajutise elanikkonna. See võib mõjutada kogukonna ühtekuuluvust ja muuta pikaajalise planeerimise keeruliseks.⁷

¹ Hooker, M. A., & Knetter, M. M. (2001). Measuring the Economic Effects of Military Base Closures. *Economic Inquiry*, 39(4), 583-598. <https://doi.org/10.1086/696141>

² Zou, B. (2015). The Local Economic Impacts of Military Personnel. *Journal of Labor Economics*, 36(3). Retrieved from <https://doi.org/10.1086/696141>

³ Abrahams, D. The Military as an Economic Agent in Local Economic Development: The Case of South Africa. *Urban Forum* 18, 13–30 (2007). <https://doi.org/10.1007/s12132-007-9001-x>

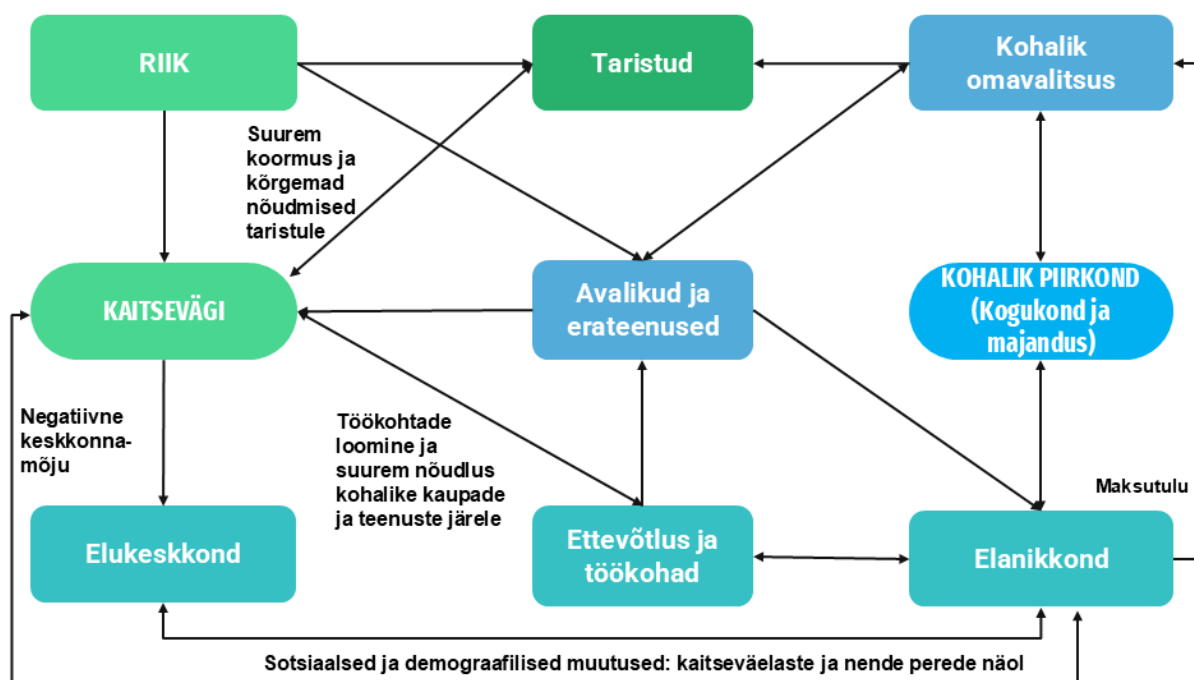
⁴ Military.com Network. 2015. Collaboration helps shape Army University

⁵ Frantál, B., Kunc, J., Janurova, M., & Krejčí, T. (2020). Problems of Transforming Military Training Areas in a Post-Communist Space: Local Community Perceptions and Policy Implications. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 2020, 40-58. <https://doi.org/10.24193/tras.59E.3>

⁶ Department of Defense Noise Program. (2018). Community and Environmental Noise: A Guide for Military Installations and Communities. <http://dodnoise.org/chapter/understanding-noise>

⁷ McClure, P., & Broughton, W. (2000). Measuring the Cohesion of Military Communities. *Armed Forces & Society*, 26, 473 - 487. <https://doi.org/10.1177/0095327X0002600307>.

3. Kohalike teenuste koormus: kaitseväelaste ja nende perekondade sissevool võib koormata kohalikke teenuseid, nagu koolid, tervishoiuasutused ning politsei ja pääste teenused, mis toob kaasa suurenenud nõudluse ja võimaliku ressursipuuduse. Lisaks sattuvad täiendava koormuse alla kohalikud teed.⁸
4. Maakasutuse piirangud: kaitseväe vajadus väljaõppe ja julgeoleku järele võib seada piiranguid kohaliku maa kasutamisele, piirates kogukonna arenguvõimalusi.⁹
5. Sotsiaalse integratsiooni väljakutsed: kaitseväelaste ja liitlaste kogukondadel võib tekkida probleeme tsiviilelanikkonnaga integreerumisel, mis on tingitud erinevustest elustiilis, kultuuris ja kaitseväelaste teenistussuhte iseloomust.¹⁰

Joonis 1. Kaitseväe ja kohaliku piirkonna vastastikmõjud

Käesoleva uuringu dokumendianalüüsi käigus kaardistati relevantsed mõjutegurid ja -ahelad, mille põhjal koostati intervjuukavad.

Avalik arutelu Eesti Kaitseväe harjutusväljade üle on mitmetahuline ja keskendunud viimastel aastatel peamiselt kolmele piirkonnale: Soodla, Sirgala ja Nursipalu. Igal harjutusväljal on oma eripärad, mida aruteludes käsitletakse.

Avalik arvamus harjutusväljade laienduste kohta on olnud jagunenud. Riigikantselei tellitud Turu-uuringute ASi 2023. aasta mai avaliku arvamuse küsitluse kohaselt toetas umbes 49% eestlastest

⁸ Doussard, M. (2014). Reevaluating the Pursuit of Defense Investment. *Economic Development Quarterly*, 28(4), 339-350. <https://doi.org/10.1177/0891242414551634>

⁹ Clanahan, C. M. (2021). Urbanized Defense Communities: A Literature Review on the Policies, Politics, and Planning of Military Readiness and Local Land Use in the United States. *Journal of Planning Literature*, 36(3), 358-372. <https://doi.org/10.1177/08854122211012720>

¹⁰ Krooks, D., Whalley, L., & Anderson, H. (2012). Contingency Bases and the Problem of Sociocultural Context. <https://doi.org/10.21236/ada568613>.

kaitseväe harjutusväljade laiendamist, 45% on selle vastu¹¹. 2024. aasta septembri avaliku arvamuse seireuuringu kohaselt toetas 47% kõigist vastajatest harjutusväljade laiendust. Küsitletud eestlaste toetas harjutusväljade laiendamist 58%. Regioonide lõikes oli kõrgeim toetus harjutusväljade laiendamisele Lõuna-Eestis (55%) ning Lääne-Eestis (54%)¹².

Soodla harjutusvälja arendusprojekti oli oluline roll avalikul kaasatusel, kus keskenduti nii riiklikele kui ka kohalikele huvidele. Soodla harjutusvälja planeeringu eskiis ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm olid avalikul väljapanekul 2023. aasta esimeses pooles ning sellele järgnesid arutelud, kus koguti ettepanekuid ja arvamusi keskkonnamõtjude, juurdepääsuteede ja harjutusvälja piiride osas.¹³ Sirgala harjutusvälja laiendamisel oli esiplaanil keskkonnamõju hindamine, kuna laiendus hõlmab metsamaa raadamist. 2020. aastal viidi läbi projekti keskkonnamõju hindamise protsess.¹⁴ Nursipalu harjutusvälja laiendamine on tekitanud tugevat avalikku vastukaja, kuna see puudutab suurt hulka eraomandis olevat maad ja mõjutab paljude inimeste elu. Laienduse plaanid said avalikkuse ette 2022. aasta sügisel, ja sellest ajast alates on toimunud arutelud ja istungid, kus käsitletakse laiendamise vajadust ja mõjusid. Nursipalu laiendus mängib olulist rolli Eesti iseseisva kaitsevõime väljaarendamises ja kaitseväe kasvavate vajaduste katmisel¹⁵.

Antud **uuringu eesmärk** on nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt analüüsida ja esitada tõendus põhiseid andmeid selle kohta, millised sotsiaalmajanduslikud mõjud on kaitseväe paiknemisel kolmes Eesti piirkonnas. Uuringu keskmes on sotsiaalmajanduslike mõjude hindamine, mille käigus eristatakse kaitseväe positsioneerimisest tulenevaid otseseid ja kaudseid mõjusid muudest laiematest trendidest Eesti väikeasulates ja maapiirkondades, nagu näiteks elanikkonna, töökohtade, maksutulu ja teenuste arvu vähenemine. Uuringu käigus on antud hinnang mõjude olulisusele ja suunale ehk kas tegemist on vastavalt positiivse või negatiivse sotsiaalmajandusliku mõjuga.

Käesoleva uuringu puhul on lähtunud tellija sõnastatud uurimisküsimustest, mis jagunevad kolme temaatilisse plokk:

1. kaitseväe kohalolu kirjeldus alates 2009. aastast ja liitlaste puhul alates 2014. aastast;
2. kaitseväe kohalolu mõju kolmele Eesti piirkonnale:
  - 1) Tapa vald, Kadrina vald, Järva vald, Rakvere linn;
  - 2) Võru linn ja vald;
  - 3) Lääne-Harjumaa: Keila linn, Lääne-Harju vald, sh Paldiski;
3. kaitseobjektide erinev mõju.

¹¹ <https://www.err.ee/1608999617/harjutusvaljade-laiendamise-pooldajaid-on-veidi-enam-kui-vastaseid>

¹² Turu-uuringute AS. 2024. [Avaliku arvamuse seireuuring. 20. seire. Küsitlus 15a. ja vanema elanikkonna seas. 25. – 30. sept 2024](#)

¹³ <https://www.err.ee/1608776137/riik-alustas-kaitsevae-soodla-harjutusvaljaku-eriplaneeringut>

¹⁴ Hendrikson & Ko OÜ (2020). Sirgala harjutusvälja ehitusprojekti keskkonnamõju hindamine <https://www.tja.ee/media/386/download>

¹⁵ Kaitseministeerium (2023). Avalik ohuhinnang, Eesti sõjalise kaitse korraldamine ning Nursipalu harjutusvälja roll

Uuringu esimeses etapis keskenduti dokumendianalüüsile. Dokumendianalüüsi primaarne eesmärk on koguda ulatuslikku ja asjakohast informatsiooni, mis on seotud uurimisteemaga. See on vajalik, et süvitsi mõista kaitseväe kohaolu mõju hindamise konteksti ja vastata sellekohastele uurimisküsimustele. Lisaks pakub dokumendianalüüs kriitilist panust intervjuude – nii personaalsete kui fookusgrupi intervjuude – ja ekspertgrupi arutelude ettevalmistamisesse, aidates kaasa asjakohaste sisendmaterjalide ja küsimustike koostamisele.

Analüütilise protsessi käigus pöörati tähelepanu erinevatele andmeallikate tüüpidele, mille hulka kuuluvad strateegilised dokumendid, sh avalikud Eesti Kaitseväe ja Kaitseministeeriumi dokumendid ja kohalike omavalitsuste arengudokumendid.

Tabel 1. Uurimisküsimused, meetodid ja selgitused

Küsimuse nr	Uurimisküsimus	Meetodid	Registriandmed
1.1.	Kuidas on kaitseväe kohalolu muutnud kohaliku piirkonda Tapa linnaku ja kaitseväe keskpõlügeni näitel?	Dokumendianalüüs, Kontrafaktiline analüüs	Statistikaameti andmebaas: majandusüksused; sissetulekud uuritavatest piirkondades
1.2.	Kuidas on kaitseväe kohalolu muutnud kohaliku piirkonda Taara linnaku ja Nursipalu harjutusvälja näitel?	registriandmete baasil, kaardianalüüs, personaalintervjuud ja fookusgrupi intervjuud	Maa-ameti hinnastatistika: eluhoonetega hoonestatud elamumaa tehingud hoone liigi järgi
1.3.	Kuidas on kaitseväe kohalolu muutnud kohaliku piirkonda Ämari lennubaasi näitel?		CORINE Land Cover andmebaas: maakasutuse muutus
2.1.	Kuidas on muutunud nende linnade elanike arv võrreldes teiste sama suurte Eesti linnadega ja millist rolli mängib kaitseväe kohalolu?	Kontrafaktiline analüüs registriandmete baasil	Statistikaameti andmebaas: rahvastik rahvaloenduste aastatel, rahvaarv 5-aastaste vanuserühmade kaupa haldusüksuse järgi; ränne; sünnid, surmad;
2.2.	Kuidas on muutunud nendes linnades töökohtade arv võrreldes teiste sama suurte Eesti linnadega ja millist rolli mängib kaitseväe kohalolu?	Kontrafaktiline analüüs registriandmete baasil	Maksu- ja Tolliameti (EMTA) ning Statistikaameti andmebaasid: hõivatute arv sektorite lõikes; Töötamise register/Rahvastikuregister: elu- ja töökohtade maatriks (haldusüksuste kaupa)
2.3.	Kuidas on muutunud nendes linnades pakutavad teenused (nt toitlustus, vaba aja veetmise võimalused, taristu	Statistiline andmeanalüüs; Kvalitatiivne analüüs (Personaalintervjuud	EMTA ja Statistikaameti andmebaasid: majandusüksuste arv

	ja teed) võrreldes teiste sama suurte Eesti linnadega ja millist rolli mängib kaitseväe kohalolu?	ja fookusgrupi intervjuud)	sektorite teeregister; lõikes;
2.4.	Kuidas on muutunud nende linnade maksutulu võrreldes teiste sama suurte Eesti linnadega ja millist rolli mängib kaitseväe kohalolu?	Kontrafaktiline analüüs registriandmete baasil;	EMTA ja Statistikaameti andmebaasid: Kohalike eelarvete põhitegevuse tulud, kulud ja tulem piirkonna/haldusüksuse järgi
2.5	Kuidas on muutunud nende linnade turvalisus võrreldes teiste sama suurte Eesti linnadega ja millist rolli mängib kaitseväe kohalolu?	Kontrafaktiline analüüs registriandmete baasil; Kvalitatiivne analüüs (Personaalintervjuud ja fookusgrupi intervjuud)	Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) statistika
3.1	Kuidas eristub sotsiaalmajanduslik mõju eritüübiliste kaitseväe kohalolu vormide (maaväe linnak/üksused, õhuväebaas, harjutusväli) lõikes?	Hindamistulemuste ja mõjude süntees ekspertpaneeli seminari põhjal	

Uurimisküsimustele vastamiseks on kombineeritud uuringu teises etapis registriandmetel põhinev kvantitatiivne ja GIS andmeanalüüs kolmandas etapis kvalitatiivsete analüüsimeetoditega.

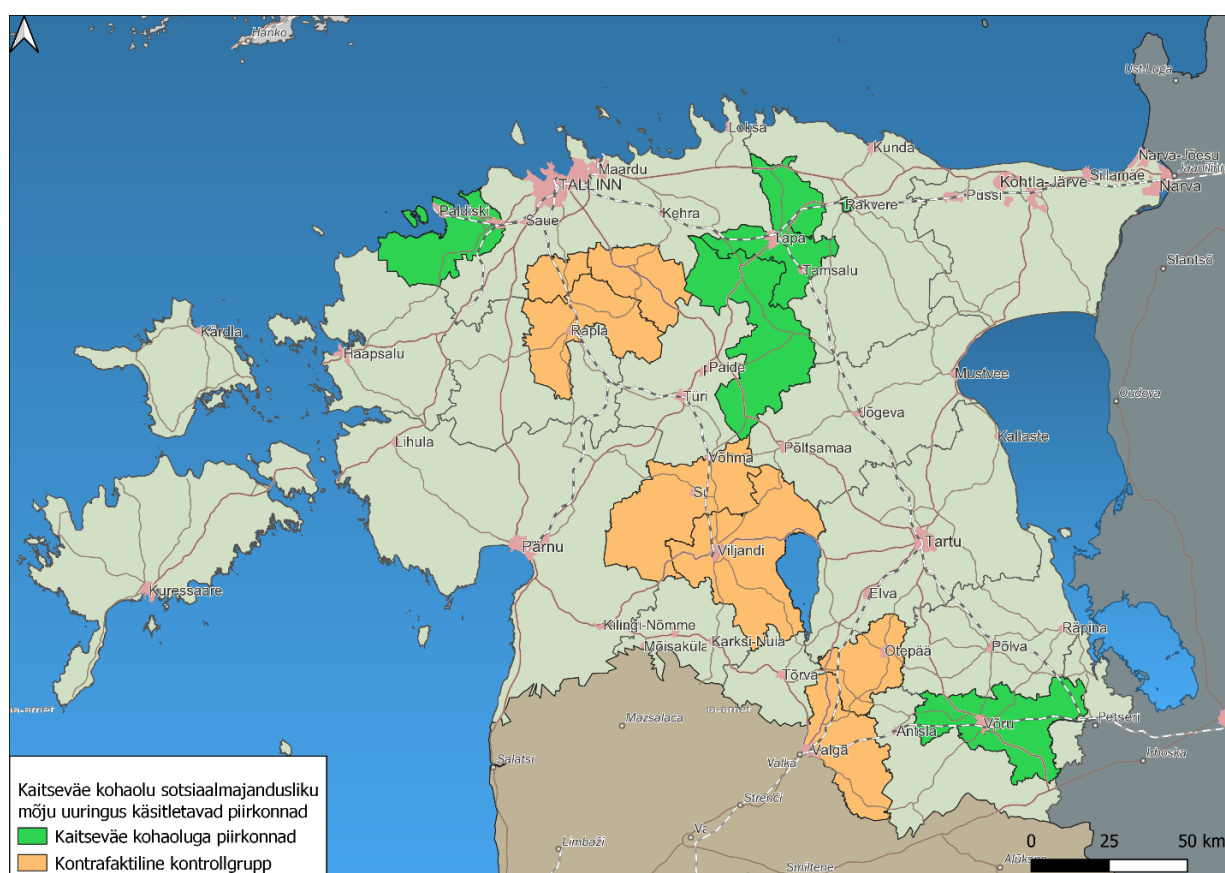
Uuringu keskseks analüüsimeetodiks oli kontrafaktiline analüüs, mille puhul toimub osalus- ja kontrollgrupi tulemuste võrdlemine, kasutades lisaks sobitamise tehnikat, leides osalusgrupile sarnaseim kontrollgrupp. Seejärel viiakse läbi osalus- ja kontrollgrupi näitajate muutuste hindamine. Kuna meetod tugineb kvantitatiivsetele andmetele, siis muutuste hindamise rakendamine on võimalik juhul, kui on olemas algtaseme väärtus ja vastava näitaja lõppväärtus hinnatava perioodi lõpus. Tegemist on loomuliku eksperimendiga, mille juures analüüsitakse mõjutatud rühma mitte-mõjutatud rühmaga. Mõjutatud rühmana on antud uuringus käsitletud kolme piirkonda, mis on kaitseväe kohaloluga, mitte-mõjutatud piirkonnana aga vastavalt valitud kaitseväe kohaloluta piirkondasid.

Asjakohaste riiklike ja kohalike andmekogudena hõlmatakse vähemalt järgnevaid – rahvastikuregister, töötamise register, ärireister, maa-ameti geoportaal ning teeregister. Hinnangu andmiseks kaitseväe kohalolu mõjule piirkonnas on teostatud registriandmete analüüs eelpool mainitud piirkondade osas kui ka kontrafaktilise kontrollgrupi osas ehk piirkondadel, mis paiknevad sarnases geograafilises asukohas ning mis on oma rahvaarvult sama suured. Täielikult identseid kontrafaktilisi piirkondi mõjutatud regioonidega võrdlemiseks ei eksisteeri. Igal Eesti piirkonnal on

oma unikaalsed iseärasused, identiteet ja majanduslik suunitus. Võrreldavad regioonid on seega tinglikuks vasteks, mille puhul on teadvustatud erisusi.

Tabel 2. Kaitseväe kohalolekuga uuritavad piirkonnad ja nende kontrafaktilised kontrollgruppid

Kaitseväe kohaoluga piirkonnad	Kontrafaktiline kontrollgrupp
1) Tapa vald, Kadrina vald, Järva vald, Rakvere linn (39 109 elanikku)	Viljandi linn, Viljandi vald, Põhja-Sakala vald (38 158 elanikku)
2) Võru linn ja Võru vald (22 172 elanikku)	Valga vald ja Otepää vald (21 616 elanikku)
3) Lääne-Harjumaa: Keila linn, Lääne-Harju vald, sh Paldiski (24 189 elanikku)	Kose vald, Kohila vald ja Rapla vald (28 822 elanikku)

Joonis 2. Käesolevas uuringus käsitletavad kaitseväe kohaloleku piirkonnad ja kontrafaktilised kohaoluga piirkonnad

Käesoleva uuringu kolmanda etapi raames rakendati nii personaal- kui fookusgrupi intervjuude meetodit, mille eesmärk oli kvantitatiivsete näitajate rikastamine kvalitatiivse informatsiooniga.

Personaalintervjuu on meetod, kus teemade valdkonnad ja huvipakkuvad küsimused on ette määratletud avatud vormis. Intervjuu käigus suunab intervjuuerija vestlust, lähtudes kindlaksmääratud küsimustest ja nendega seotud lisaküsimustest. See lähenemine tagab, et erinevate intervjuude puhul kogutakse uurimisküsimustele vastuseid järjepidevalt. Poolstruktureeritud intervjuus on võimalik teemade käsitlust laiendada, kui see tundub vajalik. Intervjuueeritavale võidakse saata intervjuukava enne kohtumist, et ta saaks küsimustega tutvuda ja

intervjuuks valmistuda. Vajaduse korral kutsutakse samasse intervjuusse kaks inimest samast asutusest, kui nende kogemused toetavad teineteist.

Fookusgrupi lähenemine eristub oma keskendumisega konkreetsele teemale või eesmärgile, antud juhul on fookus teatud prioriteetsel suunal või meetmel. Grupp, mis koosneb ideaalis neljast kuni kaheksast osalejast ja moderaatorist, kaasatakse arutellu, mis põhineb eelnevalt ettevalmistatud poolstruktureeritud küsimustel ja jaguneb mitmeks etapiks. Efektive fookusgrupi intervjuu läbiviimiseks on vajalik hoolikalt planeeritud ja koostatud küsimustik.

Antud andmekogumise meetodit rakendati käesoleva uurimisülesande jaoks, kuna see võimaldab fokuseeritud arutelu, keskendudes kaitseväe kohaloleku sotsiaalsetele ja majanduslikele mõjudele piirkondlikul tasandil, lisaks probleemidele ja võimalikele lahendustele.

Fookusgruppide optimaalne suurus on neli kuni kaheksa inimest, mis aitab tagada arvamuste mitmekesisust ja iga osaleja aktiivset kaasatust. Intervjuud kestavad tavaliselt poolteist kuni kaks tundi ja neid juhib kogunud analüütik, kelle rolliks on arutelu suunamine, hoidudes samal ajal osalejate mõjutamisest või katkestamisest. Osalejatelt küsitakse eelnevat nõusolekut intervjuu salvestamiseks ja selle põhjal transkriptsiooni koostamiseks. Saadud transkriptsioone analüüsitakse ning tulemused sünteesitakse kasutades interpreteerimist ja kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Käesoleva uuringu fookusgrupi intervjuud viidi läbi teemagruppide põhiselt:

1. kohalike omavalitsuste esindajate grupp;
2. kaitseväe grupp (hõlmates tsiviilkoostöö ja välise kommunikatsiooniga seotud teenistujaid);
3. kohalike ettevõtjate grupp;
4. kohaliku kogukonna aktiivsemate liikmete grupp (hõlmates piirkonna mittetulundusühingute eestkõnelejaid).

Fookusgrupi intervjuud viidi läbi nimetatud teemagruppide järgi asukohapõhiselt Lääne-Harjumaa, Võru ja Tapa rühmades. Kokku viidi läbi 12 fookusgrupi intervjuud.

Disclaimer ehk lahtiütlus: fookusgrupi aruteludes väljatoodud seisukohad on osalenud inimeste isiklikud hinnangud olukorrale ning ei pruugi igas situatsioonis esindada laiemat üldsuse arvamust. Isikustamata tsitaatide puhul on tegemist markantsemate arvamustega.

Mõjude hindamine viidi läbi Justiitsministeeriumi ja Riigikantselei (2021) juhendmaterjali¹⁶ üldmetoodika alusel. Hindamise läbiviimiseks võeti aluseks struktureeritud hindamismaatriks (vt tabel 3), milles kirjeldatakse olulised mõjud ning hinnatakse mõju olulisust neljast aspektist:

- a) ulatus;
- b) esinemise sagedus;
- c) sihtrühma suurus;
- d) ebasoovitavate mõjude risk.

Tabel 3. Mõju hindamismaatriks näidis

MÕJU PIIRKONNA TÖÖHÕIVELE JA SISSETULEKUTELE	
Sihtrühm: [näiteks kohalikud elanikud]	
Avalduv mõju: [kirjeldus]	
Mõju olulisus	
Ulatus: [suur/keskmine/väike]	Sihtrühma suurus: [suur/keskmine/väike]
Sagedus: [suur/keskmine/väike]	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: [suur/keskmine/väike]

Nimetatud metoodika järgi mõju hindamise puhul kasutatakse metoodilise instrumendina kolmeastmelisi skaalasisid (suur/keskmine/väike) ning järgnevalt on nende sisu lahti kirjutatud vastavalt neljale hindamiskriteeriumile.

1) Mõju ulatus

- a) mõju ulatus on suur, kui sihtrühma (inimene, ettevõtte, keskkond) senine toimimine on muutunud märkimisväärselt võrreldes varasemaga ning on eeldanud sihiteadlikku kohanemist;
- b) mõju ulatus on keskmine, kui sihtrühma käitumises on kaasnud muudatusi, kuid nendega ei ole kaasnud kohanemiskursusi;
- c) mõju ulatus on väike, kui sihtrühma kui terviku käitumises erilisi muutusi ei ole toimunud ning on puudunud tarvidus muutustega kohanemisele suunatud tegevuste järgi.

2) Mõju sagedus

Mõju avaldumise sageduse määramisel tuleb arvestada mõju avaldumise regulaarsust ja tihedust.

- a) mõju avaldumise sagedus on suur, kui mõjutatud adreassaad (inimene, ettevõtte, keskkond) on puutunud muudatuste tagajärgedega kokku regulaarselt või reeglipäraselt ja tihti (näiteks iga päev);
- b) mõju avaldumine on keskmine, kui kokkupuude on olnud regulaarne või reeglipärane, aga mitte igapäevane;
- c) mõju avaldumine on väike, kui kokkupuude on olnud ebaregulaarne, juhuslik ja harv.

¹⁶ Justiitsministeerium ja Riigikantselei. 2021. [Mõjude hindamise metoodika](#)

3) Sihtrühma suurus

Mõjutatud sihtrühma suurust hinnates tuleb esmalt määrata erinevad sihtrühmad, kellele mõju avaldub. Mõju olulisuse hindamisel analüüsitakse sihtrühma suhtelist suurust, võrreldes seda kõigi samasse gruppi kuuluvate inimeste, asutuste või objektidega määratud territooriumil. Näiteks, kui mõjutatud on teatud osa elanikkonnast, ettevõtetest või territooriumist, siis hinnatakse selle suurust võrreldes vastavalt kogu määratud elanikkonnaga, ettevõtete arvuga või territooriumiga.

Sihtrühma saab pidada:

- a. suureks, kui mõjutatud on üle poole kohalikust elanikkonnast, ettevõtete arvust või territooriumist;
- b. keskmiseks, kui mõjutatud grupi suurus võrreldes tervikuga on 5–50%;
- c. väikseks, kui mõjutatud on alla 5%.

Mõju võib hinnata oluliseks ka siis, kui sihtrühma suurus on keskmine või väike, kuid tegemist on ühiskonna jaoks väga olulise sihtrühma või tundliku küsimusega.

4) Ebasoovitavate mõjude risk

Ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski juures hinnatakse kaasnevate mõjude toimet sihtrühmadele – kas tegemist on negatiivse (koormav, piirav jne) või positiivse (kergendav, vabastav jne) toimega mõjudega. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk on -

- a. suur, kui mõjuvaldkonnas sihtrühmadele kaasnevad mõjud on olnud selge negatiivse iseloomuga;
- b. keskmine, kui kaasnevad mõjud on olnud pigem negatiivse iseloomuga;
- c. väike, kui negatiivse iseloomuga mõjud puuduvad või on olnud vähesed.

Hinnates eelnevalt loetletud nelja kriteeriumit kolme palli süsteemis (suur, keskmine, väike), on võimalik määratleda, kas konkreetne mõju on oluline või mitte. Kui neljast kriteeriumist vähemalt üks on saanud hinnangu „suur“ või vähemalt kaks kriteeriumi on saanud hinnangu „keskmine“, kvalifitseerub mõju oluliseks. Mõjude ja nende olulisuse määramise kirjeldamisel tehakse vahet olulistel mõjudel, mida on vajalik täiendavalt analüüsida, ja ebaolulistel mõjudel, mida ei ole kavas täiendavalt analüüsida.

Selline mõjude hindamine on viidud läbi vähemalt iga ülal sõnastatud uurimisküsimuse (hindamisteema) osas. Vajadusel täpsustatakse ja/või lisatakse hindamisteemasid.

Hindamispaneeli liikmetele anti hindamise läbiviimise alusena töö eelnevate etappide süstematiseeritud tulemused (kirjalike materjalidena). Hindamistulemused on määratud konsensuslikult, kuid vajadusel kasutati ka enamushääle põhimõtet (arvestades ka hindamisteema ja eksperdi valdkondlikku kompetentsi).

Hindamispaneel oli viieliikmeline, hõlmates majanduseksperti, riski- ja kriisisotsioloogi, julgeolekueksperte ning regionaalarengu asjatundjat.

Viimases uuringuetapis toimus valideerimisseminar ehk uuringutulemuste arutelu, mis oli suunatud lõplike järelduste kinnitamisele. Valideerimisseminari eesmärgiks on eelkõige uuringu tulemuste usaldusväärsuse ja eesmärgistatuse ülevaatamine. Valideerimisseminarile kutsuti inimesed, kes on

valdkonna tähtsamatest huvigruppidest või on ala eksperdid, sealhulgas Kaitseministeeriumi valitsemisala esindajad, kohalike omavalitsuste juhid, regionaalarengu eksperdid ning kodanikuühiskonna mittetulundusühingute (MTÜ-de) esindajad. Valideerimisseminaril anti osalejatele esmalt ülevaade uuringu eesmärkidest ja mõjude analüüsist. Seejärel arutati osalejatega läbi olulisemad hindamisjärgelused ja koostati lõplikud ettepanekud.

3. ANALÜÜS

3.1. Mõju kohalikule majandusele

Kaitseväe mõju kohalikule majandusele väljendub esmajoones töökohtade, kaitsevaldkonna hangete ning kaitseväelaste ja liitlaste teenuste tarbimise kaudu. Kaitseväe kohaloluga piirkondades nähakse riigikaitsevaldkonda kui ühte suurimat tööandjat regioonis. Sõltumata, kas tegu on era- või avaliku sektori asutusega, peetakse piirkonna suurimat tööandjat, olgu selleks avaliku sektori asutus või eraettevõtte, oluliseks teguriks, mis kujundab ja mõjutab kohalikku majandusstruktuuri, kuna tema tegevus ja tööhõive määravad märkimisväärse osa piirkonna majanduslikust dünaamikast ja sotsiaalsest heaolust.

Fookusgrupi intervjuude käigus toodi Tapa piirkonna kohta esile, et Tapa linnak on ajalooliselt olnud Eesti Kaitseväe üks tähtsamaid keskusi. Kaitseväe tegevus on Tapal ja selle ümbruses alanud juba enne Eesti taasiseseisvumist, kuid suured muutused toimusid 2000. aastatel, kui Tapa linnakut hakati laiendama ning rahvusvahelised liitlassõdurid hakkasid seal regulaarsemalt viibima alates 2017. aastast. Seoses suurenenud rahvusvahelise julgeolekuohuga suurenes liitlasvägede kohalolu ja õppuste arv oluliselt. See tõi kaasa ka suuremaid investeeringuid nii militaar- kui tsiviiltaristusse kahesuguse kasutusega (ing. *dual use*) investeeringute kaudu. Aastate jooksul on kaitseväe kohalolu tugevdanud Tapa piirkonna majandust mitmel viisil. Näiteks alates 2017. aastast, kui liitlasvägede alaline kohalolu Tapal muutus tavaliseks, on piirkonnas suurenenud teenuste ja toodete nõudlus, mis on otseselt mõjutanud kohalikku ettevõtluskeskkonda. Kohalikud ettevõtted, nagu toitlustus- ja ehitussektor, on saanud kasu kaitseväe ja selle töötajate vajadustest.

"Kohalikud ettevõtjad on öelnud, et kaitseväe kohalolu on oluliselt suurendanud nende klientide hulka, kuna sõjaväelased ja liitlasväed on hästi tasustatud ja vajavad palju teenuseid."

Tapa piirkonna ettevõtjate toovad välja, et aastatega on kaitsevägi üha enam teinud koostööd kohalike ettevõtjatega, eriti seoses teenuste ja hangetega. Kohalikud ettevõtted on saanud kaitseväele pakkuda toitlustus-, remondi- ja logistika teenuseid. Selle tulemusel on paljud Tapa piirkonna ettevõtted kasvanud ja loonud uusi töökohti. Siiski on mõned ettevõtted väljendanud, et kaitseväe ja liitlasvägede kohalolu ei ole oluliselt suurendanud nende otsest majanduslikku kasu, kuna kaitsevaldkonna hangetes osalemine on keeruline tulenevalt sellest, et hanketingimused on sageli suunatud suurematele ettevõtetele, mis asuvad väljaspool Tapa piirkonda. See on loonud olukorra, kus kohalikud väiksemad ettevõtted ei ole konkurentsivõimelised üleriigilisel tasandil, mistõttu jääb osa potentsiaalsest majanduslikust kasust piirkonda jõudmata.

"Kohalikud ettevõtjad tunnevad, et hangete tingimused on liiga ranged ja kohalikel väikeettevõtetel on keeruline sinna ligi pääseda. Kohalikud tahaksid, et hangetes osalemine oleks rohkem regioonipõhine."

Võru kogukondade fookusgrupi arutelu käigus toodi välja, et kuigi kaitseväe kohalolu on aidanud kohalikel ettevõtetel püsida, on kartus, et suurenev kaitseväe ja liitlaste kohalolu võib pikas perspektiivis muuta majandusstruktuuri, tuues piirkonda rohkem kaitsetööstuse ja militaarteenuste pakkujaid, mis võib jätta kõrvale traditsioonilise ettevõtluse ja kohalike vajadused. Eraldi märgiti ära, et turismiettevõtted on juba väljendanud muret, et kaitseväe õppused ja nendega seotud müra võivad tekitada ebamugavusi ja raskusi teenuste planeerimisel, eriti kuna täpset infot õppuste toimumise kohta on sageli keeruline saada.

"Muret tekitab, et kohalike ettevõtete võimalused osaleda riigihangetes on piiratud ja suuremad ettevõtted väljastpoolt piirkonda võivad saada rohkem kasu. Kohalikel ettevõtjatel puudub piisav info ja ressursid, et võistelda suuremate firmadega"

Teisalt töid Võrumaa ettevõtjad intervjuude käigus esile, et kaitsevägi on ainus suurem avaliku sektori tööandja Lõuna-Eestis, pakkudes stabiilseid töökohti piirkonnas, kus muidu on töövõimalusi vähe. Seda peetakse eriti oluliseks seoses Võrumaa ääremaastumisega, kus paljud noored kolivad suurematesse linnadesse, nagu Tartu, ja piirkonna majandus võib seetõttu kahaneda. Positiivsena nähakse ka, et Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus (RKIK) aitab hoida ja arendada piirkonna taristut ning kaitsevälased kui täiendav kliendibaas aitavad väikeettevõtjatel ja toitlustuse ettevõtjatel elus püsida. Kaitsevaldkonna investeeringutes nähakse otsesest kasu piirkonna elanikele ja ettevõtjatele.

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi intervjuudes toodi välja, et kaitseväe ja liitlasvägede kohalolu on toonud piirkonda majanduslikku kasu, elavdades kohalikku ettevõtlust. Paldiski logistikaettevõtted on olulised koostööpartnerid kaitseväele. Otsesest majanduslikust koostööst rõhutatakse Lääne-Harju piirkonnas rohkem kaitseväe teostatud taristuinvesteeringuid.

3.1.1 Mõju töökohtadele

Kaitseväe kohalolu mõju töökohtadele võib olla nii otsene kui kaudne. Ühelt poolt võib riigi kaitsevägi otseselt anda tööd kohalikele elanikele ning kaudselt võimaldada läbi kaitsevaldkonnaga seotud tarnete ning kaitsevälaste teenuste tarbimise hoida stabiilseid töökohti piirkonnas. Siiski peab arvestama, et kaitseväe töö spetsiifika tõttu ei pruugi olla suur osa kaitsevälastest seotud kohaliku piirkonnaga.

Tapa piirkonna omavalitsusjuhtide arutelu põhjal tuli esile, et Tapa piirkonnas on kaitsevägi mänginud olulist rolli majanduse elavdamisel, eriti kohalike ettevõtete puhul, kes on seotud kaitseväe teenuste või riigihangetega. Näiteks mainitakse, et kohalike ettevõtjate töömahud on kaitseväega seotud teenuste pakkumise tõttu märgatavalt suurenenud, ning seeläbi on kasvanud ka töökohtade arv teatud valdkondades. Tulevikuvõimalusena soovitakse Tapa piirkonnas arendada taristut selleks, et piirkonda meelitada senisest enam kaitsetööstuse ettevõtteid ning püütud leida võimalusi, et senisest enam ohvitsere valiksid Tapa piirkonna oma elupaigaks.

"Kaitsevägi on peale valla suurim tööandja ja Tapa vallas on umbes 200 tsiiviltöökohta, mis on seotud kaitseväega."

Tapa piirkonna ettevõtjate poolt märgiti arutelude käigus, et kaitseväe kohalolu toob piirkonda küll uusi töökohti, kuid ettevõtted seisavad silmitsi raskustega sobivate töötajate leidmisega kohapeal. Näiteks on kaitseväge pakkunud tööd, kuid kohalike elanike seas ei ole alati piisavalt kvalifitseeritud soovijaid, mis omakorda piirab kaitseväega seotud majandusarengu potentsiaali piirkonnas.

Tapa piirkonna kogukonnaliikmete fookusgrupi arutelu käigus toodi välja, et kaitseväe õppuste ja sagenenud laskeharjutuste tõttu on tekkinud ka teatud müra- ja liiklushäiringud, mis mõjutavad negatiivselt kohalike harjutusväljade lähialade elukeskkonda. See omakorda võib tekitada väljakutseid töökohtade loomisel ja ettevõtluse arendamisel, eriti sektorites, mis sõltuvad turismist.

Võru maakonna omavalitsusjuhtide fookusgrupi intervjuus toodi välja, et suur osa töökohtadest, mida kaitseväe kohalolek ja sellega seotud tegevused pakuvad, on teenindus- ja toitlustussektori töökohad. Kohalikud omavalitsusjuhid väljendasid muret, et selliste madalalt tasustatud töökohtade loomine ei toeta piirkonna arengut. Kaitseväe kohalolu peaks tooma piirkonda ka kõrgema taseme töökohti. Näiteks mainiti võimalusi arendada kaitsetööstust, tuua dronide tootmist või IT-töökohti Võrru.

"Mis on meie võimalused – olla burksitegija? Miks võrukas peaks seda tahtma? Töökohad, mida meile pakutakse, on valdavalt teenindavad töökohad, madalalt makstud. Kaitseväe kohalolu peaks pakkuma meile siia ka kõrgetasemelisi töökohti."

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi aruteludes avaldus, et kaitseväe kohalolu on toonud kaasa uusi töövõimalusi kohalikule elanikkonnale. Näiteks hiljuti avatud sööklakompleksis saavad tööd kohalikud elanikud, eriti need, kes ei ole otseselt seotud sõjaväelise teenistusega, vaid töötavad tugiteenustes, nagu näiteks köögipersonal ja kantselei töötajad. Lisaks toodi välja, et kaitseväge ja liitlassõdurid kasutavad kohalikke teenuseid, mis suurendab nõudlust tööjõu järele ka väljaspool otsest kaitsevaldkonna tegevust. Näiteks on kasvanud nõudlus teenuste järele, nagu juuksurid, kauplused ja kohvikud, mis annab kohalikele ettevõtetele võimaluse pakkuda töökohti ja laiendada oma tegevust.

Nii kaitseväe kohaloluga kui ka kohaloluta piirkonnad on esmajoones töörande lähtepunktideks. Kaitseväe kohaloluga piirkondades elab rahvastikuregistri kohaselt 40207 töötajat ning töötamise registri andmete järgi on neis piirkondades 32832 töökohta, mis tähendab, et kaitseväe kohaloluga piirkondades on 0,817 töökohta töötaja kohta. Kaitseväe kohaloluta piirkondades elab vastavalt 40869 töötajat ning neis piirkondades on 33144 töökohta, mis tähendab et esineb 0,811 töökohta töötaja kohta.

Kaitseväega kohaloluga piirkondadel esineb ühelt poolt nii madalam osakaal inimestest, kes töötavad oma kodupiirkonnas kui ka teisalt kõrgem osakaal inimestest, kes pendeldavad regulaarselt tööle kaitseväe kohaloluga piirkondadesse. Perioodil 2018–2023 on töökohtade arv kasvanud nii kaitseväe kohaloluga piirkondades kui ka kohaloluta piirkondades. Tulenevalt sellest, et töötamise register ja EMTA ei hõlma endas ca 1600 kaitseväelast, kes töötavad Võru, Tapa ja Lääne-Harju piirkondades, siis võime eeldada, et töökohtade ning piirkondadesse pendeldavate töökohtade arv on kaitseväelaste võrra suurem. Täiendavad tööjõumatriksid on toodud lisas 3 ja 4.

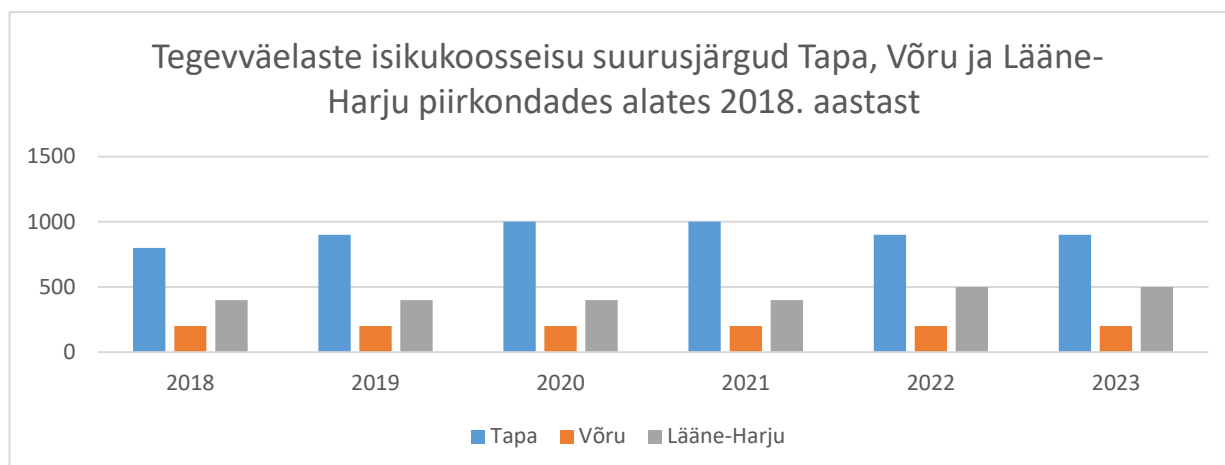
Tabel 4. Uuritavate piirkondade töörande maatriks¹⁷

		ELUKOHT									
Tööränne		Tapa piirkond	Võru piirkond	Lääne-Harju piirkond	Viljandi kontrollgrupi piirkond	Valga kontrollgrupi piirkond	Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkond	Ülejäänud Eesti	Välismaa	Töötajaid kokku	% tööjõust, kes töötab kodupiirkonnas
TÖÖKOHT	Tapa piirkond	10265	22	36	75	8	76	7778	36	18296	56%
	Võru piirkond	17	6972	9	38	57	12	2923	35	10063	69%
	Lääne-Harju piirkond	24	4	4862	15	4	44	6871	24	11848	41%
	Viljandi kontrollgrupi piirkond	101	27	31	13708	32	40	3739	51	17729	77%
	Valga kontrollgrupi piirkond	22	127	9	53	5673	10	3328	34	9256	61%
	Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkond	29	10	57	64	0	6388	7313	23	13884	46%
	Ülejäänud Eesti	5018	2240	2950	2701	1391	2755	542514	1448		
Töökohti piirkonnas kokku		15476	9402	7954	16654	7165	9325				
% piirkonna tööjõust, kes pendeldab piirkonda mujalt tööle		34%	26%	39%	18%	21%	31%				

¹⁷ Maatriksi aluseks on statistikaameti tehtud töötamise registri ja rahvastikuregistri andmepäringud. Statistikaamet:

“Kaitseväe töökohad pole paraku teada, sest neid ei registreerita Töötamise registris. Selle kohta on Maksukohustuslate registri põhimääruses erand. Kõik kaitseväe töötajad registreeritakse Kaitseministeeriumi töötajatena, ametit ja töökoha asukohta neile märkima ei pea. [Maksukohustuslaste registri põhimäärus–Riigi Teataja](#). Selle tõttu ei saa neid ka eraldi töörandena välja tuua.

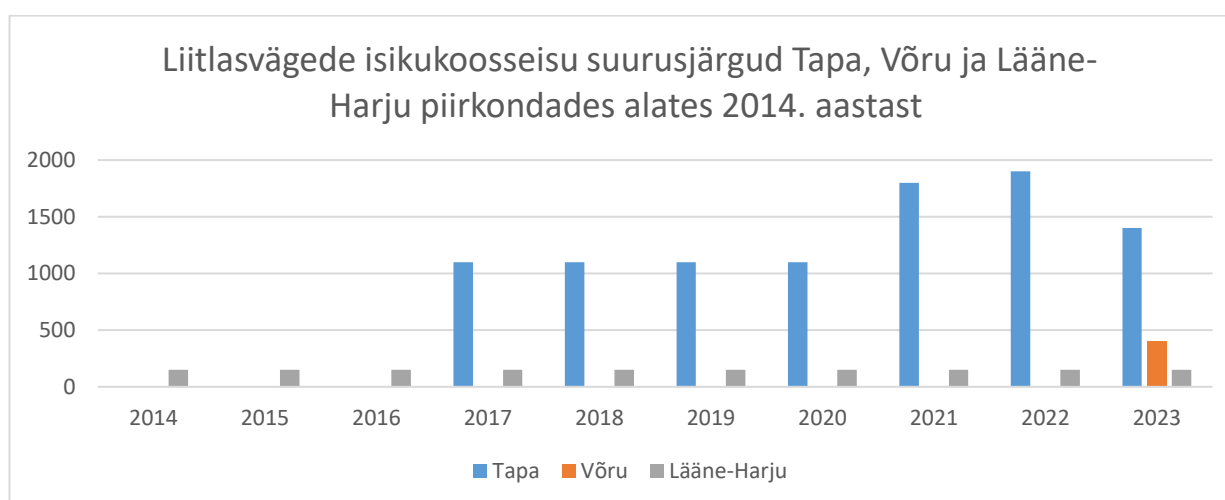
“§ 53 (3) Kaitseministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisalasse kuuluvas valitsusasutuses või hallatavas riigiasutuses tööd tegeva isiku puhul kantakse töötamise registrisse tööd võimaldava isikuna ministeerium, kelle valitsemisalasse kuulub valitsusasutus või hallatav riigiasutus, kus tööd tegev isik töötab. (4) Lõike 2 punktides 11–13 sätestatud ei kohaldata maksukorralduse seaduse § 20² lõikes 2 ega § 25¹ lõike 4 punktides 2, 3, 16 ja 17 nimetatud isikute ning Kaitseministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisalasse kuuluvas valitsusasutuses või hallatavas riigiasutuses tööd tegeva isiku töötamise registreerimisel.” “

Joonis 3. Tegevväelaste isikukoosseisu suurusjärgud Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades alates 2018. aastast¹⁸

Tapa piirkond on alates 2018. aastast olnud selgelt suurima tegevväelaste arvuga, näidates stabiilset kasvu kuni 2020. aastani, mil isikukoosseisu suurus ületas 1000 tegevväelase piiri. Pärast seda on Tapa piirkonna tegevväelaste arv pisut vähenenud, kuid säilitanud endiselt kõrge taseme. Võru piirkonnas on tegevväelaste arv olnud võrreldes teiste piirkondadega kõige väiksem ja stabiilne, ulatudes ligikaudu 200 tegevväelase ni aastast. Lääne-Harju piirkond on samas näidanud mõõdukat, kuid pidevat kasvu, liikudes 400 tegevväelase 2018. aastal 500 tegevväelase 2023. aastaks.

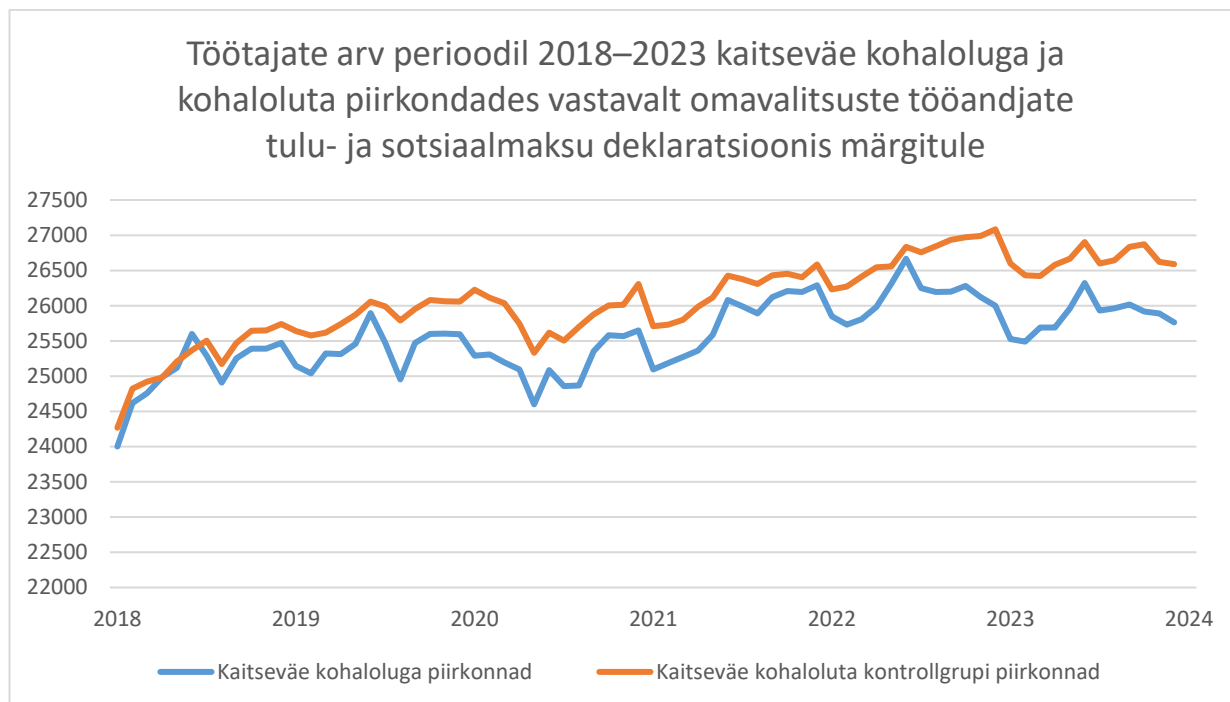
Liitlasvägede kohalolek on peamiselt keskendunud Tapa piirkonda, kus alates 2017. aastast on oluliselt kasvanud isikukoosseisu suurus. Tapa piirkonnas ulatus liitlasvägede arv üle 1000 isiku 2017. aastal ning saavutas 2021. aastal kõrgeima taseme, ületades 1500 teenistuja piiri. Pärast seda on liitlasvägede arv Tapal vähenenud, kuid püsib endiselt märkimisväärselt suurena. Lääne-Harju piirkonnas on liitlasvägede kohalolek olnud stabiilselt madal kogu vaatlusaluse perioodi vältel, ulatudes igal aastal alla 200 tegevväelase ni aastast. Võru piirkonnas on liitlasvägede kohalolek alates 2023. aastast, kuid see on jäänud siiski tagasihoidlikuks, võrreldes Tapaga.

Joonis 4. Liitlasvägede isikukoosseisu suurusjärgud Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades alates 2014. aastast

¹⁸ Kaitseministeeriumi väljastatud andmete põhjal

Joonis 5. Omavalitsuse tööandjate tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsioonis märgitud töötajate arv perioodil 2018–2023^{19,20}

Kaitseväe kohaloluga piirkondades on ametlikus statistikas kajastuv töötajate arv olnud üldiselt madalam kui kontrollgrupi piirkondades, kus kaitseväge ei ole, tulenevalt sellest, et kaitsevaldkonna töökohad registriandmetes ei kajastu. Mõlemas piirkonnas esineb siiski sarnaseid töötajate arvu kõikumisi, mis viitavad laiematele majandusteguritele, nagu näiteks COVID-19 pandeemia mõjud. Kui kontrollgrupi piirkondades on töötajate arv olnud suhteliselt stabiilsem, siis kaitseväe kohaloluga piirkondades on see varieerunud suuremal määral, viidates võimalusele, et nendes piirkondades võib olla ühekülgsem majandus, mis reageerib välismõjudele tugevalt. Hoolimata kaitseväe kohalolust ei ole nendes piirkondades märgata töötajate arvu pidevat kasvu, mis võiks viidata sellele, et kaitseväe kohalolu ei taga otseselt kindlat ja märkimisväärset majanduslikku stabiilsust või kasvu.

Ekspertpaneeli arutelu käigus tõdeti, et kaitseväe kohalolu tingib piirkondliku majanduse struktuuri muutuse. Kuigi kohalike arvamustes paistab kaitseväe mõju pigem prominentsemana, viitavad kvantitatiivsed analüüsid tagasihoidlikumatele muutustele. Täheldatakse, et kaitseväe olemasolu toob kaasa teatud sektorite töökohtade kasvu ja kõrgema palgaga positsioone, kuid samas tingib kaitseväe töö spetsiifiliste oskuste vajadus selle, et piirkonnas ei pruugi olla vastavate kvalifikatsioonidega tööjõudu, mis soosib suuremat tööjõu pendelrännet. Võrdluses teiste riikidega märgiti, et Eesti linnakute ja harjutusväljade väiksuse tõttu on mõju ulatus kohalikele piirkondadele ka väiksem. Piirkondades nagu Tapa või Võru, võib mõju siiski nähtav olla, kuigi mastaabilt väiksem.

¹⁹ EMTA. 2024. Statistika ja avaandmed. Ettevõtluse statistika kohalike omavalitsuste kaupa

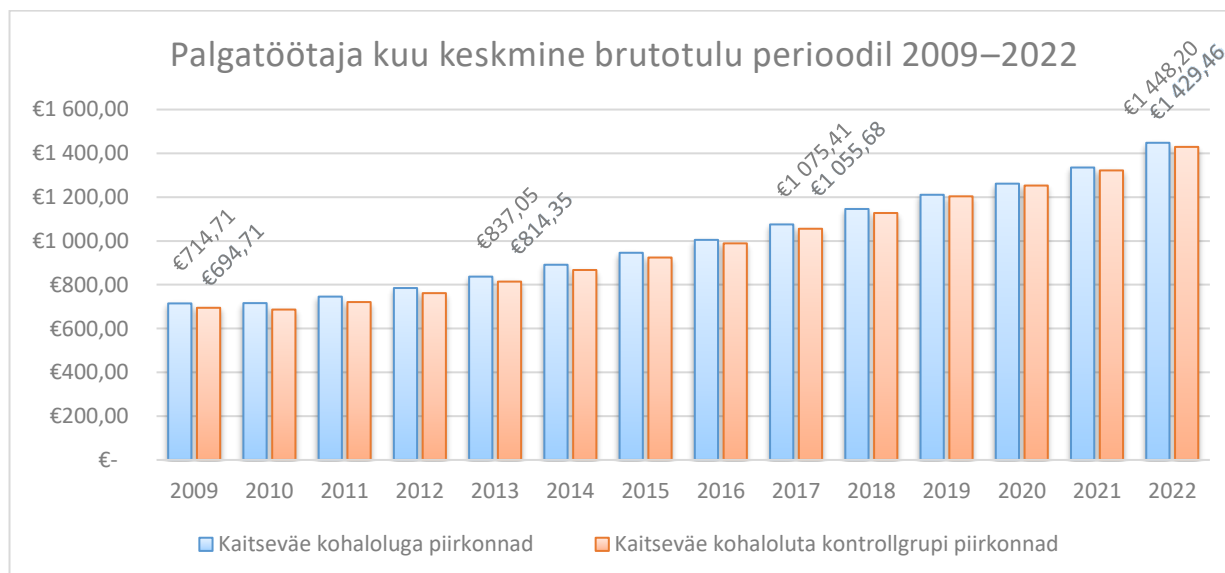
²⁰ Töötamise registri ja EMTA avaandmetes kajastatavad töötajate arvud erinevad omavahel tulenevalt erinevustest töötamise registris märgitud töötamise asukohast ning EMTA Tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsioonides kajastuvatest ettevõtte registreerimisaadressidest

Tabel 5. Ekspertpaneeli hinnang töökohtade arvu muutusele seoses kaitseväe kohaloluga

MÕJU PIIRKONNA TÖÖHÕIVELE		
Sihtrühm: tööealine elanikkond		
Avalduv mõju: töökohtade arvu muutus tulenevalt kaitseväe kohalolu mõjust		
Mõju olulisus		
Ulatus: keskmine	Sihtrühma suurus: keskmine	
Sagedus: keskmine	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: väike	

3.1.2. Mõju brutotulule

Perioodi 2009–2022 jooksul on keskmine brutotulu järjepidevalt kasvanud nii kaitseväe kohaloluga piirkondades kui ka kohaloluta kontrollgrupi piirkondades. Kuigi erinevused kahe grupi vahel on suhteliselt väikesed, on siiski märgata, et kaitseväe kohaloluga piirkondades on brutotulu läbi aastate olnud pisut kõrgem. Näiteks 2022. aastal oli kaitseväe kohaloluga piirkondades brutotulu ligikaudu 1448,10 eurot kuus, samal ajal kui kontrollgrupi piirkondades oli see umbes 1429,46 eurot. Sarnast trendi võib täheldada ka varasematel aastatel. Oluline on rõhutada, et perioodil 2009–2022 oli kaitseväe kohaloluga piirkondades keskmine brutotulu läbivalt ainult ligikaudu 20 euro võrra kõrgem kui kaitseväe kohaloluta piirkondades. Seega, kuigi mõningane erinevus on ilmnenud, on see olnud kogu perioodi vältel suhteliselt väike.

Joonis 6. Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu perioodil 2009–2022 kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluta kontrollgrupi piirkondades^{21, 22}

²¹ Statistikaamet. 2023. ST004: Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu ja brutotulu saajad piirkonna/haldusüksuse, soo ja vanuserühma järgi (2013–2022)

²² Statistikaamet 2018. ST005: Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu ja brutotulu saajad piirkonna/haldusüksuse, soo ja vanuserühma järgi (2003–2017)

Tabel 6. Palgatöötajate keskmine brutotulu kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluta kontrollgrupi piirkondades²³

Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu, eurot	Tapa piirkond	Viljandi kontroll-grupp	Võru piirkond	Valga kontroll-grupp	Lääne-Harju piirkond	Lõuna-Harju kontroll-grupp
2009	688.74 €	677.90 €	663.35 €	627.64 €	807.51 €	773.18 €
2010	691.20 €	674.65 €	662.97 €	623.36 €	807.58 €	754.71 €
2011	720.57 €	706.04 €	686.53 €	659.07 €	842.63 €	790.81 €
2012	758.20 €	745.21 €	720.03 €	690.74 €	887.96 €	840.05 €
2013	806.53 €	795.87 €	774.51 €	734.79 €	943.96 €	896.75 €
2014	855.68 €	848.82 €	823.05 €	785.66 €	1 011.67 €	951.45 €
2015	911.04 €	904.39 €	877.75 €	838.61 €	1 064.08 €	1 012.48 €
2016	964.87 €	965.48 €	936.32 €	900.48 €	1 133.49 €	1 083.65 €
2017	1 032.15 €	1 027.86 €	996.46 €	956.12 €	1 218.76 €	1 162.69 €
2018	1 101.54 €	1 101.64 €	1 061.78 €	1 016.52 €	1 295.23 €	1 239.35 €
2019	1 170.55 €	1 180.05 €	1 112.12 €	1 079.01 €	1 362.72 €	1 321.05 €
2020	1 222.00 €	1 224.76 €	1 166.31 €	1 129.28 €	1 407.52 €	1 374.83 €
2021	1 293.08 €	1 298.62 €	1 226.25 €	1 177.13 €	1 494.31 €	1 451.08 €
2022	1 400.32 €	1 398.80 €	1 327.23 €	1 272.78 €	1 622.66 €	1 570.37 €

2009. aastal oli Tapa piirkonna brutopalk 688,74 eurot, mis oli 1,60% kõrgem kui Viljandi kontrollgrupis (677,90 eurot). Selle erinevuse säilitas Tapa piirkond ka järgnevatel aastatel jooksul, kuid aastaks 2022 oli nende vahe kahanenud 0,11%-ni. Tapa piirkonna palk (1400,32 eurot) oli endiselt pisut kõrgem kui Viljandis (1398,80 eurot), kuid erinevus on aja jooksul vähenenud. See näitab, et kuigi Tapa piirkond on alustanud veidi kõrgema palgaga, on Viljandi kontrollgrupp järkjärgult vahet vähendanud, saavutades 2022. aastaks peaaegu võrdse taseme. Võru ja Valga vahel on läbi aastate püsitud suurem palgavahe. 2009. aastal oli Võru piirkonna keskmine brutopalk 663,35 eurot, mis oli 5,69% kõrgem kui Valgas (627,64 eurot). Aastaks 2022 oli erinevus küll vähenenud, kuid Võru palk (1327,23 eurot) jäi endiselt Valgast (1272,78 eurot) 4,27% kõrgemaks. Kuigi Valga kontrollgrupi palk on aastate jooksul tõusnud, on Võru piirkond suutnud hoida oma edumaad, mis viitab Võru piirkonna palgataseme kindlale kasvule võrreldes Valgaga. Lääne-Harju ja Lõuna-Harju vahel on samuti märkimisväärne palgavahe, mis on küll aja jooksul kahanenud. 2009. aastal oli Lääne-Harju brutopalk 807,51 eurot, mis oli 4,44% kõrgem kui Lõuna-Harju kontrollgrupi palk (773,18 eurot). Aastaks 2022 oli Lääne-Harju brutopalk tõusnud 1622,66 euroni, kuid Lõuna-Harju kontrollgrupp oli samuti oma palku suurendanud, jõudes 1570,37 euroni. Lõpuks oli nende vahe vähenenud 3,33%-ni. Siin on näha, et Lääne-Harju piirkond on säilitanud oma positsiooni kõrgema palgaga piirkonnana, kuigi Lõuna-Harju on ajaga järele jõudnud ja vahet vähendanud.

Kõigis kolmes piirkonnas ja nende vastavates kontrollgruppides toimunud stabiilne palgakasv aastatel 2009–2022. Kõik piirkonnad, mida võrreldi kontrollgruppidega, alustasid 2009. aastal kõrgemate palkadega ning on suures osas suutnud oma edumaad hoida. Siiski on mõnes piirkonnas,

²³ Kaalutud keskmised piirkondade kaupa on arvatud vastavalt brutotulusaajate hulgale piirkondade omavalitsustes

nagu Tapa ja Viljandi, palgavahe aja jooksul vähenenud ja 2022. aastaks on palgad peaaegu võrdsed. Võru ja Valga, samuti Lääne-Harju ja Lõuna-Harju vahel on säilinud väiksemad, kuid püsivad palgaerinevused, mis viitab sellele, et kõrgema palgaga piirkonnad on suutnud oma eeliseid hoida. Võrdluses kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta gruppide vahel on brutotulu marginaalselt erinev ning ei ole võimalik kindlat seost välja tuua.

Ekspertpaneeli arutelu käigus leiti, et kaitseväe kohalolu mõju piirkonna brutotulule näib olevat minimaalne. Mõju avaldumine sõltub töökohtade iseloomust: teenindussektoris loodavad töökohad on pigem madalama palgaga, samas kui kõrgemalt tasustatud ametikohtade mõju on piiratud, kuna töötajad sageli ei ela kohalikus piirkonnas, mistõttu tulu laekub mujale.

Tabel 7. Ekspertpaneeli hinnang kaitseväe kohalolu mõjule brutotulu suurusele

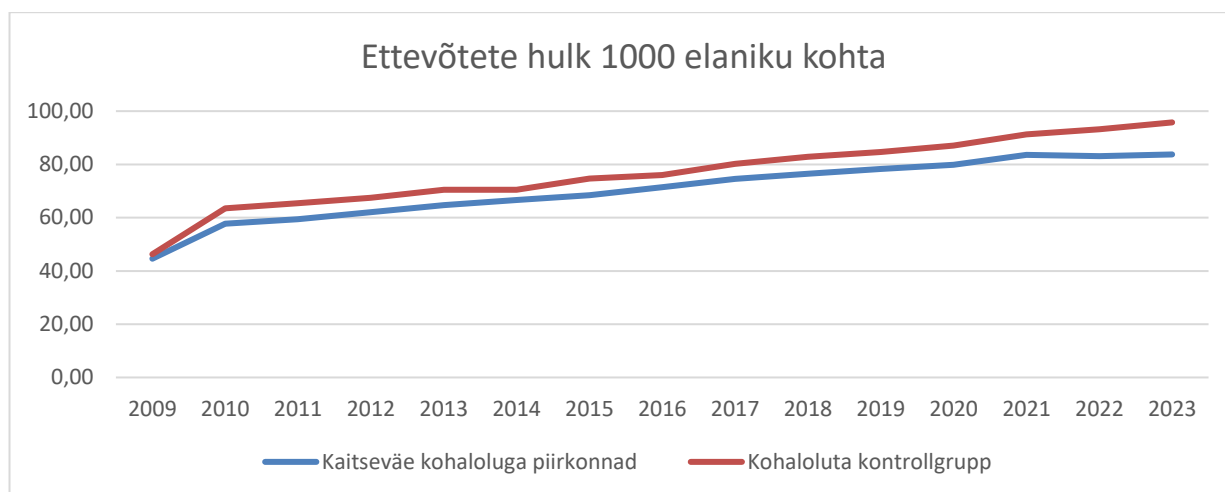
MÕJU PIIRKONNA SISSETULEKUTELE			
Sihtrühm: tööeline elanikkond			
Avaldub mõju: kaitseväe kohalolu mõju piirkondade brutotulu suurusele			
Mõju olulisus			
Ulatus: väike		Sihtrühma suurus: väike	
Sagedus: -		Ebasoovitavate	mõjude risk
või avaldumine: väike/positiivne			

3.1.3. Mõju ettevõtlusaktiivsusele

Kaitseväe või teiste suurte tööandjate kohalolek kohalikus piirkonnas võib mõjutada ettevõtlusaktiivsust viisil, mis ei soodusta uute väikeettevõtete loomist. Suured tööandjad, nagu kaitsevägi, pakuvad stabiilset ja kindlat töökohta, mis vähendab inimeste vajadust või motivatsiooni oma ettevõtet asutada. Paljud töötajad eelistavad sellistes organisatsioonides töötada, kuna seal on tagatud kindel sissetulek ja sotsiaalsed hüved. See võib viia olukorrani, kus väiksemad ettevõtted jäävad loomata, sest suurte tööandjate domineeriv kohalolek tõmbab endale suure osa kvalifitseeritud inimesi.

Tabel 8. Ettevõtete hulk 1000 elaniku kohta kaitseväe kohaloluga Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondades ning kohaloluta Viljandi, Valga ja Lõuna-Harju piirkondades

Ettevõtteid 1000 elaniku kohta	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tapa piirkond	48.9	61.0	62.3	64.1	66.4	67.8	68.1	70.1	73.3	74.1	76.6	77.8	81.4	80.7	81.4
Viljandi kontrollgrupp	46.3	63.7	65.7	68.0	69.6	70.1	74.1	75.4	79.5	81.2	83.2	86.8	89.9	92.0	94.7
Võru piirkond	45.1	66.4	68.3	68.2	70.1	73.2	73.5	77.0	80.8	83.6	84.6	86.3	90.7	90.1	92.6
Valga kontrollgrupp	43.7	59.8	62.2	63.8	66.3	68.4	70.4	71.5	76.1	80.4	82.4	83.8	89.0	92.3	95.2
Lääne-Harju piirkond	36.8	44.2	46.4	52.4	56.3	58.0	63.7	67.9	70.4	73.5	75.0	77.0	80.3	80.5	79.5
Lõuna-Harju kontrollgrupp	48.4	66.4	67.8	70.0	75.6	72.8	79.4	80.7	84.7	87.3	88.5	90.0	95.0	95.6	97.7

Joonis 7. Statistilise profiili kuuluvate ettevõtete hulk 1000 elaniku kohta kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluta kontrollgrupi piirkondades ^{24, 25, 26, 27}

Kõik analüüsitud piirkonnad on aastatel 2009–2023 näidanud positiivset kasvu ettevõtete arvu osas, kuid kasvutempo on piirkonniti olnud erinev. Viljandi kontrollgrupp ja Lõuna-Harju kontrollgrupp on näidanud kõige suuremat ettevõtlusaktiivsuse kasvu, edestades vastavalt Tapa ja Lääne-Harju piirkondi. Valga kontrollgrupp on samuti suutnud Võru piirkonnast ette jõuda, kuigi nende lähtepunkt oli algselt sarnane. Kontrollgruppid on näidanud suuremat kasvu ja ettevõtluse arengut, mis viitab sellele, et kaitseväe kohaloluga kontrollgruppide piirkondades on olemas suurem stiimul ettevõtluse alustamiseks ja edendamiseks. Kaitseväe kohaloluga piirkondade madalam ettevõtlusaktiivsus võib olla tingitud suuremast hulgast elanikest, kes on seotud riigikaitse ja avaliku sektori teenistusega.

Ekspertpaneeli arutelu käigus leiti, et ettevõtlusaktiivsus on madalam piirkondades, kus on suuremad avaliku sektori asutused, kuid ettevõtete täpse majandusliku aktiivsuse ja kaitseväe mõju hindamine eeldaks detailsemat uurimist. Üldise mõju hindamine on keeruline ja saadaolevatest andmetest ei saa teha kindlaid järeldusi mõju sageduse, ulatuse, sihtrühma ega suuna kohta.

Tabel 9. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohalolu mõju piirkondade majandusele

MAJANDUSLIK MÕJU KOHALIKULE ETTEVÕTLUSELE	
Sihtrühm: kohalikud ettevõtted	
Avalduv mõju: kaitseväe kohalolu mõju piirkonna ettevõtlusele läbi teenust tarbiva kliendibaasi ning kaitsevaldkonna hangete	
Mõju olulisus	
Ulatus: -	Sihtrühma suurus: -
Sagedus: -	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: -

²⁴ Statistikaamet. 2024. ER0309. Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted | haldusüksus, tegevusala (EMTAK 2008) järgi

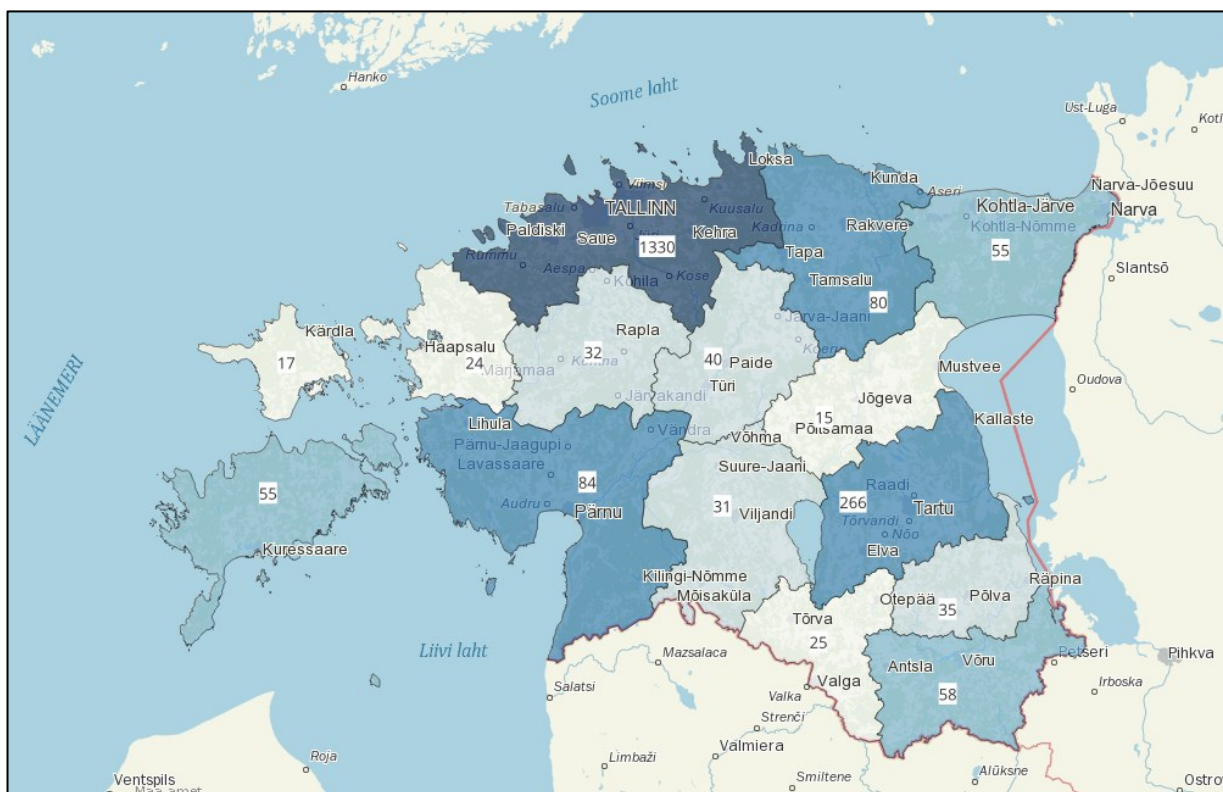
²⁵ Statistikaamet. 2018. ER031. Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted | haldusüksus, tegevusala (EMTAK 2008) järgi (2000–2017)

²⁶ Statistikaamet. 2024. RV0240: Rahvastik, 1. jaanuar | Sugu, Elukoht, Aasta ning Vanus

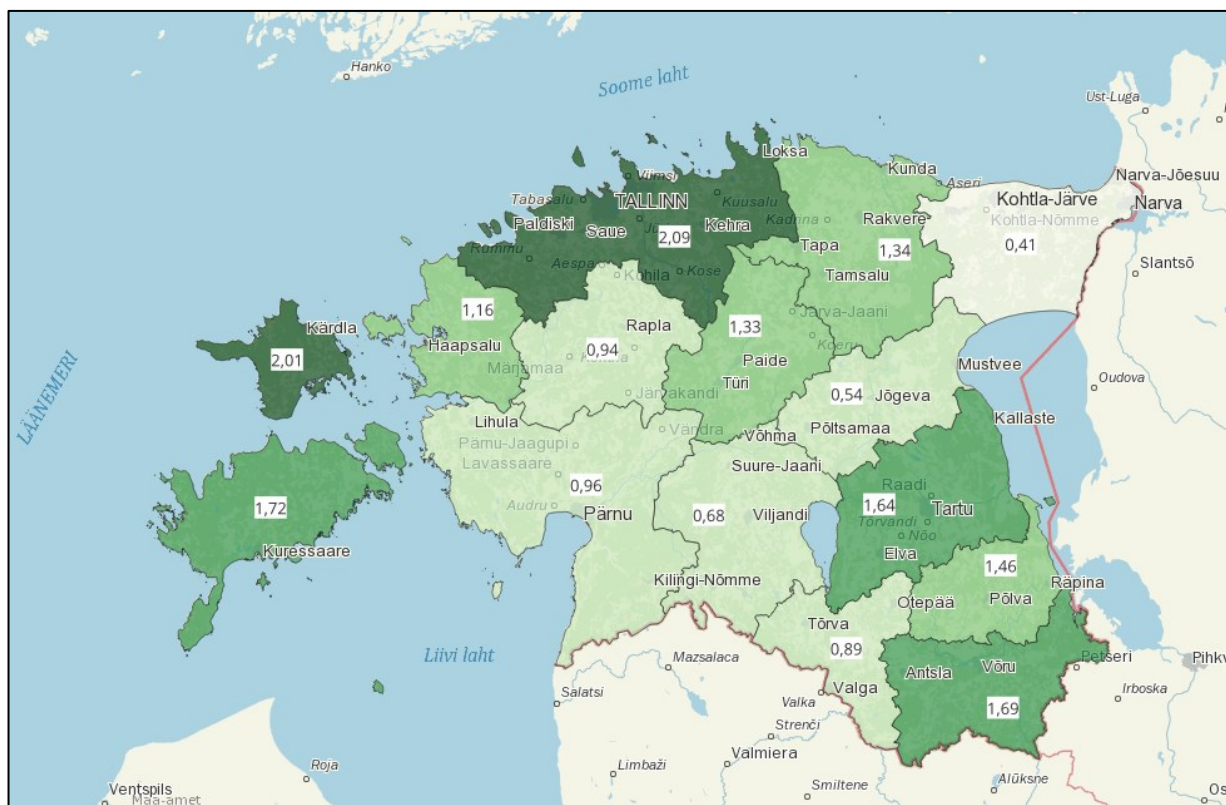
²⁷ Statistikaamet. 2017. RV0282: Rahvastik soo, vanuserühma ja haldusüksuse või asustusüksuse liigi järgi, 1. jaanuar (2000–2017)

3.1.4. Kaitsevaldkonna siseriiklike hangete mõju

RKIK-i koostööpartnerite arv on Eestis piirkonniti väga erinev. Harju ja Tartu maakonnad domineerivad selgelt koostööpartnerite arvu ja protsentuaalse osakaalu poolest, mis tuleneb nende piirkondade suurest majanduslikust ja tööstuslikust võimekusest. Suurimad koostööpartnerite arvud tuhande elaniku kohta on Harju (2,09), Hiiu (2,01), Saare (1,72) ja Võru (1,69) maakondades, mis võib viidata sellele, et ka väiksemad ja vähem rahvarohked maakonnad suudavad vaatamata väiksemale rahvaarvule ja majandusele neis piirkondades RKIK-iga koostööd tehes efektiivselt mobiliseerida oma ressursse. Samas maakonnad nagu Valga (0,89) ja Viljandi (0,68), jäävad nendes näitajates maha, mis võib osutada madalamale aktiivsusele või väiksemale huvile osaleda kaitsevaldkonna hangetes. Ehkki RKIK-i koostööpartnerite arv on Lääne-Viru ja Võru maakonnas vähemalt kaks korda suurem kui Valga ja Viljandi maakonnas, siis esineb üle-eestilises võrdluses vaid nõrk trend suurema hulga koostööpartnerite suunas kaasnevalt kaitseväe kohaloluga, kuna üleriigilist keskmist koostööpartnerite arvu tuhande elaniku kohta (1,57) ületatakse ka maakondades, kus puudub kaitseväe kohalolu.

Joonis 8. RKIK-i koostööpartnerite arv maakondade lõikes

Joonis 9. RKIK-i koostööpartnerite arv maakondade lõikes, ettevõtteid tuhande elaniku kohta.

3.2. Mõju teenustele

Kaitseväe kohalolu mõju kohalikule majandusele ja teenustele on mitmetahuline ja piirkonniti erinev. Eelkõige esineb eeldus, et kaitseväe kohalolu mõju avaldub teenindus- ja toitlustussektorile, ent samuti ka meelelahutuse ja vaba aja teenustele. Kaitseväelaste ja liitlasvägede kohalolek on loonud uusi võimalusi nii ettevõtlusele kui taristu arengule, kuid esile on tõusnud ka väljakutsed, eriti turismi ja kohalike elanike elukvaliteedi seisukohalt. See, kuidas kaitseväe kohalolu võib avaldada nii positiivset kui negatiivset mõju, sõltub kohalikust majandusstruktuurist ja teenuste suuntlusest. Kaitseväe kohalolu kui piirkonna suur tööandja mõjutab ettevõtluse struktuuri regioonis. Kaitseväe kohalolu võib tingida ka, et piirkonna ettevõtjad eelistavad teenuste arendamist madalama hooajalisusega sektorites ehk vähem turismile toetudes. Tuleb arvestada, et kaitseväelased, ajateenijad ning liitlassõdurid on siiski vaid väike osa piirkonna teenuseid tarvivatest inimestest. Kaitseväega seotud isikute puhul on tegemist kohaliku ettevõtluse jaoks väikse segmentiga kliendibaasist, kes võib aidata teenuste osutamise tasuvuse tagamisel, ent ei pruugi.

Tapa piirkonna fookusgrupi aruteludel toodi välja, et kaitseväe ja liitlasvägede kohalolu kasvades on paranenud kohalike teenuste kvaliteet ja mitmekesisus. Näiteks on avatud uusi kauplusi ja toitlustuskohti, et teenindada kasvavat sõdurite ja kaitseväelaste arvu. Samuti on tehtud suuri investeeringuid taristusse, sealhulgas teede ja veevarustussüsteemide parandamisse. Kaitseväelaste ja liitlassõdurite kohalolu on toonud piirkonda suurema tarbimise teenindussektoris. Kohalikud söögikohad, juuksurid ja poed on saanud rohkem kliente, eriti siis, kui sõdurid on linnalubadel või harjutuste vahelisel ajal vabad. Samuti on kaitseväe töötajad toonud piirkonda täiendavaid tarbijaid,

mis on aidanud kaasa kohalikule majandusele. Näiteks mainivad piirkonna kohalike omavalitsuste esindajad, et tänu kaitseväe kohalolule on Tapale lisandunud uus Konsumi pood, tankla, autopesula ning ka mitmed toitlustuskohad. Samuti on positiivselt mõjutanud ettevõtlust erinevates sektorites, kus kaitseväele teenuse osutamine on oluline tuluaallikas kohalikele ettevõtetele, nagu näiteks remonditöökodadele.

"Kui eraettevõtlus on tekitanud uued teenused, siis Tapa linnas on need tänu kaitseväe kohalolekule."

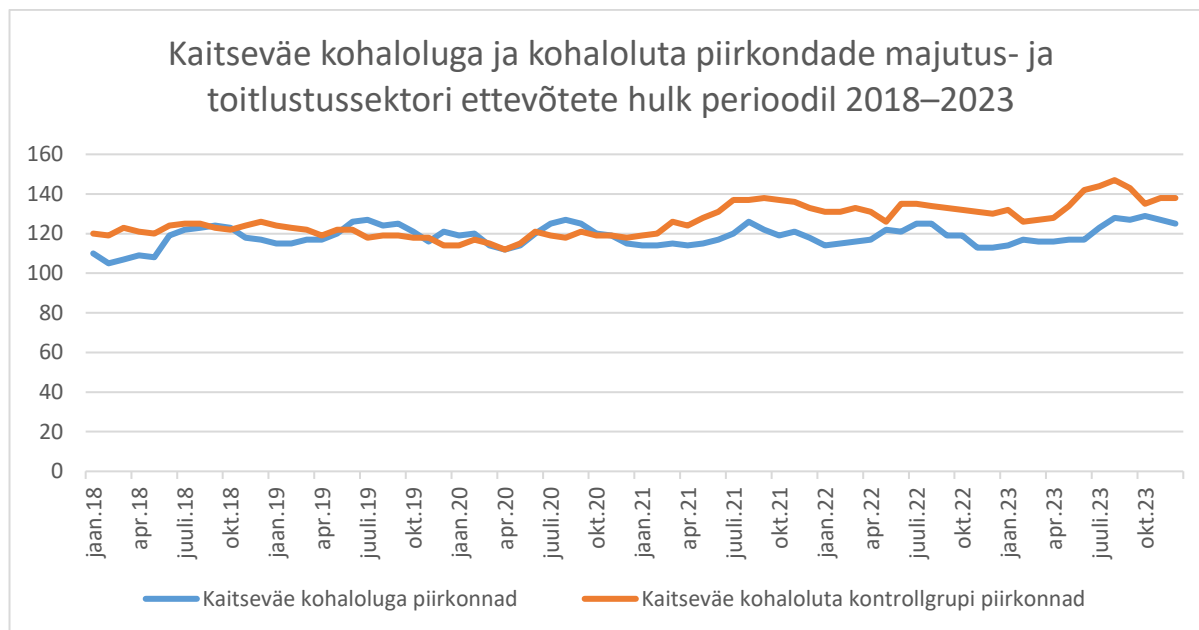
Võru piirkonna ettevõtjate intervjuude põhjal tuli esile, et kaitseväe kohalolu, eriti liitlaste suurenenud kohalolek, on toonud kaasa täiendava kliendivoo Võru linna ja selle ümbrusesse. Näiteks on kohalikud söögikohad ja teenindusasutused hakanud teenindama rohkem kliente, sealhulgas kaitsevälasi ja liitlassõdureid, mis on aidanud kaasa ettevõtete käibe tõusule. Arutelude käigus avaldati lootust, et kaitseväe kohalolust võivad kasu saada kohaliku taristu arendamise plaanid, sealhulgas spordi- ja vabaajakeskused, pakkudes teenuseid nii kaitsevälastele kui tsiviilelanikele.

Võrumaa kogukondade fookusgrupi arutelu käigus märgiti, et kuigi ettevõtted, nagu söögikohad ja tanklad, saavad kasu kaitseväe kohalolust, siis Nursipalu harjutusväljal toimuvad tegevused, eriti mürarikkad õppused, võivad mõjutada turismiettevõtete tegevust ja piirkonna mainet rahuliku puhkealana. Eriti probleemseks on peetud mürahäiringuid, mis on mõjutamas kohalike elukvaliteeti ja külaliste kogemust. Samuti on tõstatatud mure, et kohalikud teenused ja ettevõtted võivad muutuda rohkem orienteerituks sõjaväelastele, vähendades kohalike elanike võimalusi kasutada neid teenuseid tavapärasel viisil. Näiteks nähakse, et kohalike söögikohtade täitumine kaitsevälaste ja liitlassõduritega poolt võib põhjustada kohalike klientide eemaldumise nendest teenustest.

Lisaks tuuakse välja, et Võru piirkonnas on täheldatud suurenenud taksode liikumist, mida varasematel perioodidel ei esinenud, viidates nõudluse kasvule. Linna suuremates toitlustusasutustes on samuti märgatav küllastajate arvu kasv, mis avaldub ka väljaspool aktiivset turismihooaega. Varasemalt väikeses mahus tegutsenud Tamula rannakohvik on oma tegevust laiendanud, mida kinnitab ka uue hoone ehitamine. Lisaks on viimastel suvekuudel Tamula järvel täheldatud veesõidukite arvu järsku kasvu ning mitmete uute teenusepakkujate turule tulekut.

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi aruteludes toodi välja, et kuigi kaitsevälased ja liitlassõdurid on olulised kliendid kohalikele teenusepakkujatele, eelistavad nad vabal ajal siiski sageli Tallinnas aega veeta. Näiteks mainiti, et Tallinna lähedus ja selle laiem meelelahutus- ja teiste teenuste valik on suur tõmbetegur. Tallinna paremini arenenud taristud ja suuremad valikud toitlustuses, meelelahutuses ning ööbimisvõimalustes pakuvad kaitsevälastele ja liitlasvägedele rohkem võimalusi, mistõttu nad kipuvad oma vaba aega pigem seal veetma.

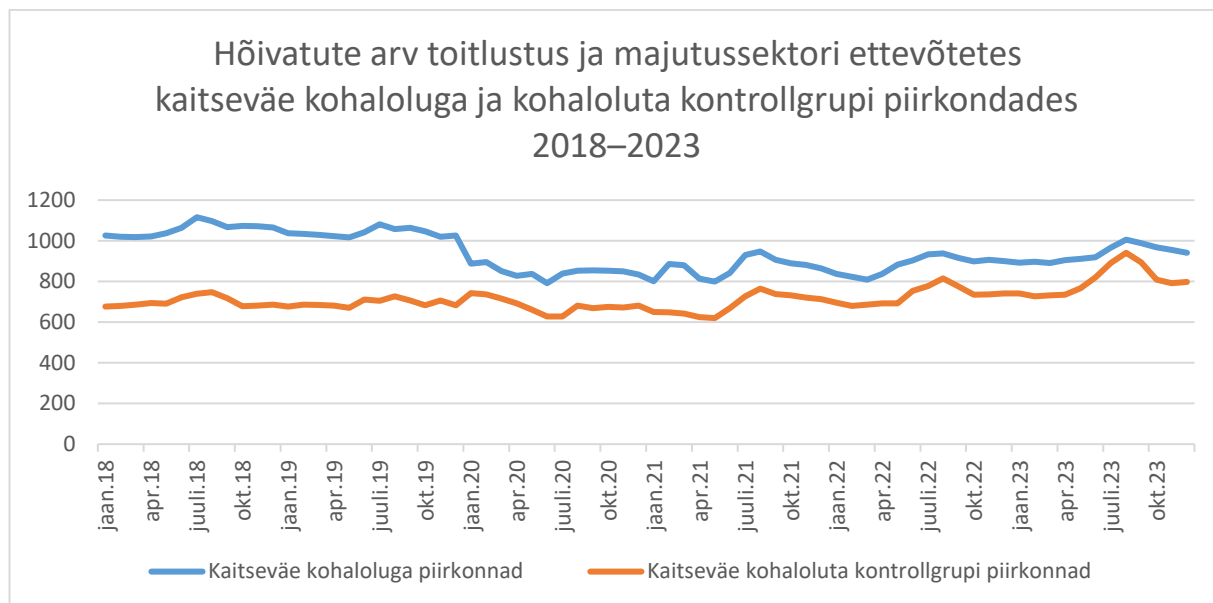

Joonis 10. Kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade majutus ja toitlustussektori ettevõtete hulk perioodil 2018–2023²⁸

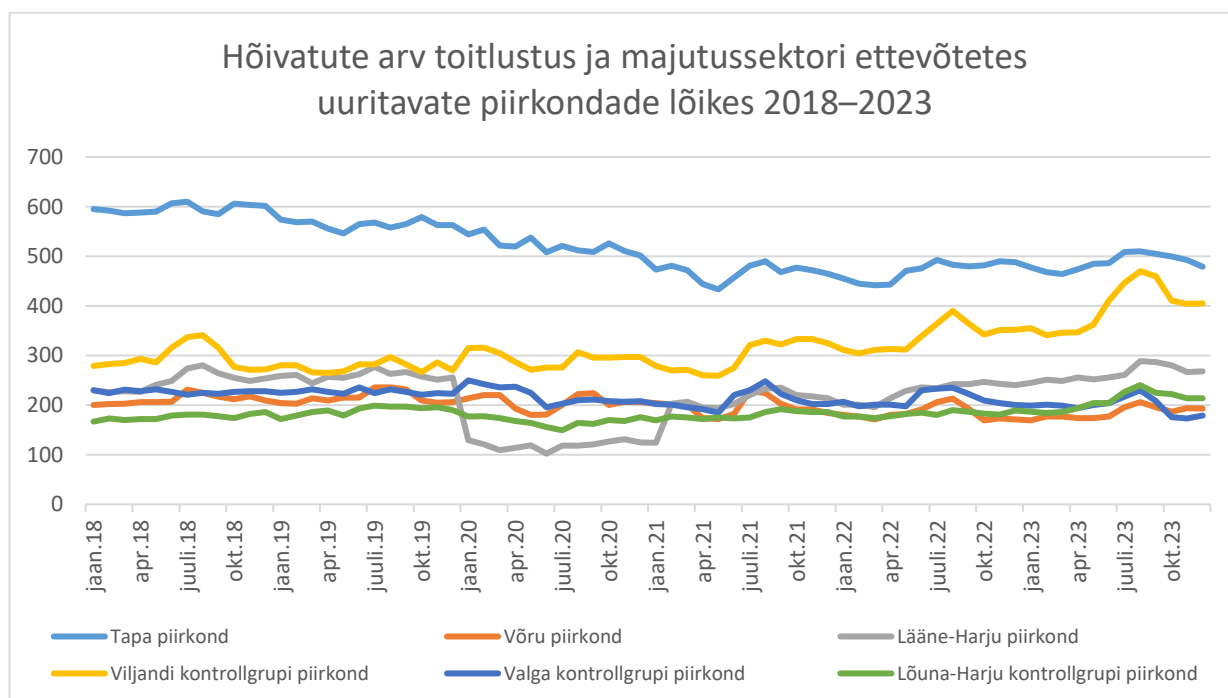
Perioodil 2018–2023 ei ole EMTA andmetest täheldatav, et kaitseväe kohaloluga piirkondades oleks märkimisväärselt kasvanud majutus- ja toitlustussektori ettevõtete arv. 2021. aastast alates on kaitseväe kohaloluta piirkondades toitlustus- ja majutusettevõtete arv olnud kõrgem kui kaitseväe kohaloluga piirkondades. Kaitseväe kohaloluga piirkondades on majutus- ja toitlustussektori ettevõtete arv püsunud alates 2018. aastast 120 ringis.

Hõivatute arv majutus- ja toitlustussektoris on kaitseväe kohaloluga piirkondades kõrgem kui kohaloluta piirkondades. Kaitseväe kohaloluga piirkondades pole siiski hõivatute arv tõusnud COVID-19 eelse perioodi tasemele. Erinevus kaitseväe kohaloluga piirkondade ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondade majutus- ja toitlustussektori hõivatute vahel on püsunud ca 140 töötaja juures alates 2020. aasta algusest. Kõrgema hõivatute arvu ja madalama ettevõtete arvu põhjal võib eeldada, et kaitseväe kohalolu soosib suuremate toitlustusettevõtete arengut, mis suudavad korraga teenindada rohkem kliente. Alates 2018. aastast on hõivatute arv toitlustussektoris langenud uuritavatest aladest eelkõige Tapa piirkonnas.

²⁸ EMTA. 2024. Statistika ja avaandmed. Ettevõtluse statistika kohalike omavalitsuste kaupa

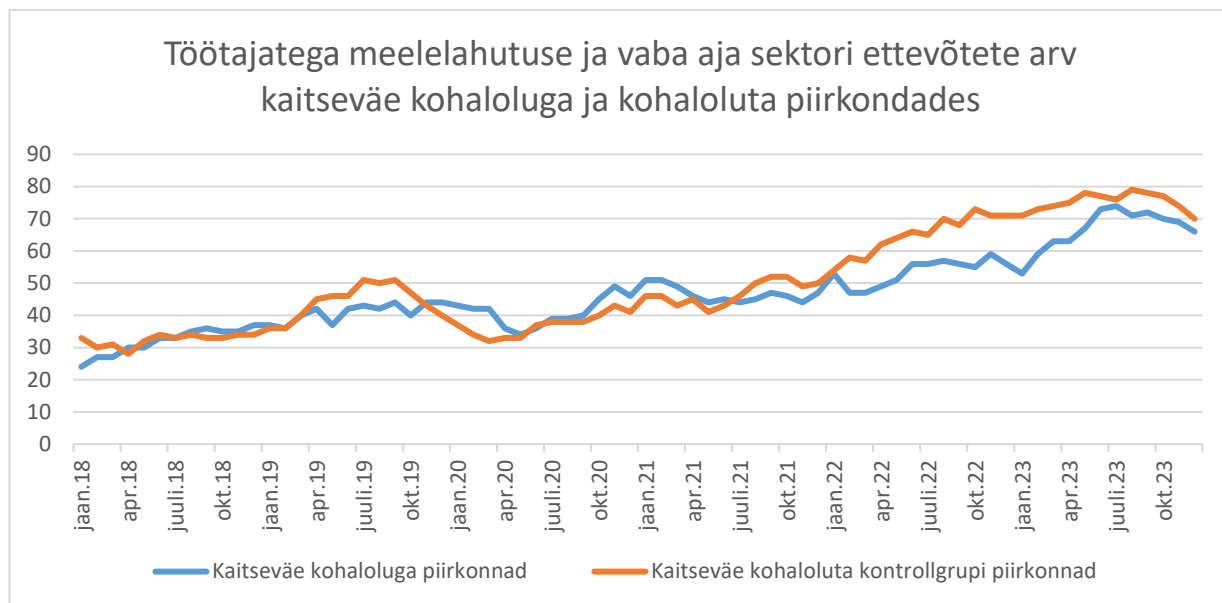

Joonis 11. Hõivatute arv toidlustus ja majutussektori ettevõtetes kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades 2018–2023

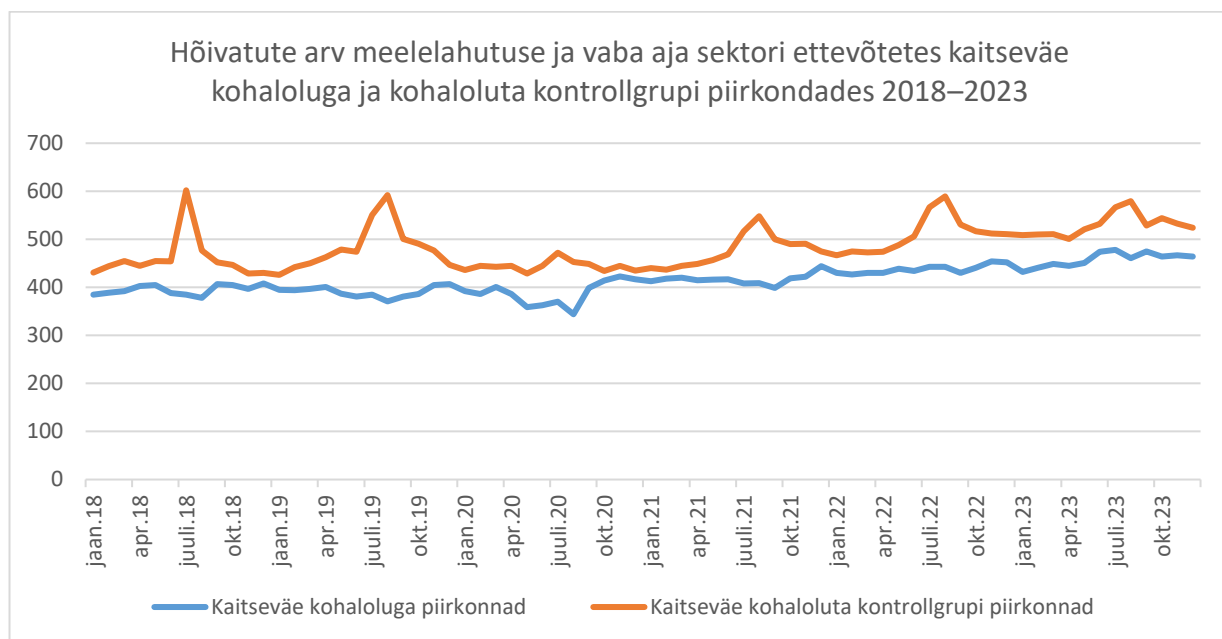

Joonis 12. Hõivatute arv toidlustus ja majutussektori ettevõtetes uuritavate piirkondade lõikes 2018–2023

Meelelahutuse ja vaba aja sektori puhul on nii ettevõtete kui ka hõivatute arv kaitseväe kohaloluga piirkondades kõrgem kui kaitseväe kohaloluga piirkondades. Hõivatute arv meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtetes on perioodil 2018–2023 kasvanud nii kaitseväe kohaloluga kui kohaloluta piirkondades. Kaitseväe kohaloluga piirkondade meelelahutuse ja vaba aja sektori hõivatute arv on püsivalt ületanud kohaloluga piirkondade sama sektori hõivatute arvu ligikaudu 60 töötaja võrra. Kaitseväe kohaloluga kõrgem vaba aja sektori töökohtade arv ja selle suvised tipud viitavad sellele, et antud piirkonnad on oma majanduse struktuuris rohkem suunitletud väljaspoolt sissetuleva turismi teenindamisele.

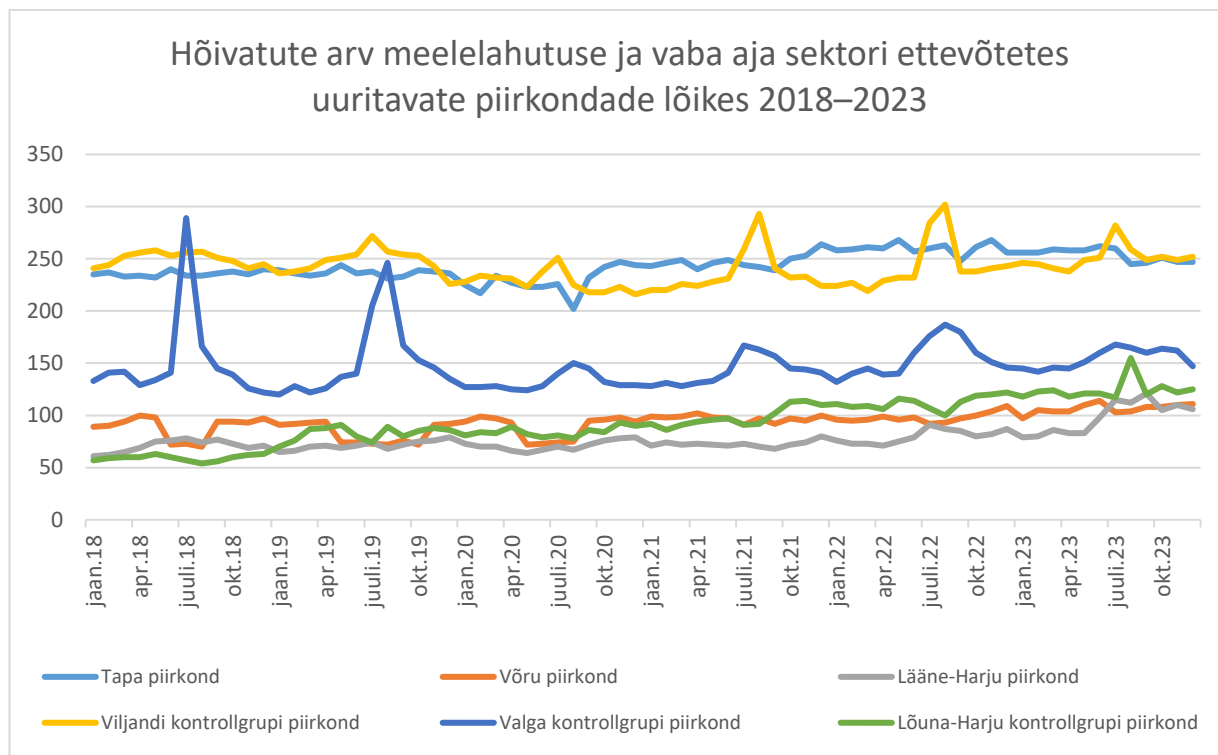

Joonis 13. Töötajatega meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtete arv kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondades

Joonis 14. Hõivatute arv meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtetes kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades 2018–2023

Kuigi kaitsevägi toob stabiilset kohalike teenuste nõudlust, võib see suunata ressursidest sõltuvaid tegevusi mujale, piirates meelelahutuse- ja vaba aja sektori arengut. Need piirkonnad võivad olla rohkem keskendunud teenuste pakkumisele kaitseväele ja kohalikele elanikele, mistõttu on hõivatute arv kuude lõikes stabiilsem ja madalam kaitseväe kohaloluga piirkondades. Kaitseväe kohaloluta piirkonnad sõltuvad suuremal määral hooajalistest töökohtadest, eelkõige turismist.

Joonis 15. Hõivatute arv meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtetes uuritavate piirkondade lõikes 2018–2023

Ekspertpaneeli arutelu käigus tõdeti, et kaitseväe kohalolu piirkondades võib küll teatud määral kaasa tuua toitlustus- ja meelelahutusteenuste kasvu, kuid selle mõju jääb üldiselt marginaalseks ja piirdub valdavalt üksiknäidetega, kus kohalikud elanikud tajuvad muutusi. Kohalike elanike taju põhjal võib väiksemates kohtades, nagu Tapa, mõju olla siiski märgatavam, kuigi see ei kajastu alati statistiliselt.

Tabel 10. Ekspertpaneeli hinnang: teenuste kättesaadavusele

MÕJU TEENUSTE PAKKUMISELE JA KVALITEEDILE PIIRKONNAS			
Sihtrühm: kohalikud elanikud			
Avaldud mõju: kaitseväe kohalolu mõju teenuste kättesaadavusele			
Mõju olulisus			
Ulatus: keskmine		Sihtrühma suurus: keskmine	
Sagedus: -		Ebasoovitavate	mõjude risk
		või avaldumine: väike	

3.3. Mõju füüsilisele elukeskkonnale ja maakasutusele

Kaitseväe mõju elukeskkonnale täheldatakse valdavalt läbi häiringute ning seda eelkõige lokaliseeritult harjutusväljade lähiümbruses. Geograafilise mastaabi ja pikaajalise perspektiivi tõttu on maastikumuutusi mõistlik hinnata satelliidi- ja aerolaserskaneerimise andmete abil, kuna visuaalne taju terviku hindamiseks võib sageli olla ekslik.

Kogukondade fookusgrupi intervjuudel täheldasid kohalikud elanikud, et kaitseväe tegevuse mõju elukeskkonnale on viimastel aastatel märkimisväärselt intensiivistunud – müra ja liikluskoormus on suurenenud, eriti suurte õppuste ajal ja harjutusväljade lähiümbruses. Alates 24.02.2022 alanud Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse on kasvanud oluliselt õppuste arv ja kaitseväe tegevuse intensiivsus kõigis harjutusväljade piirkondades. Kohalikele elanikele on see tulenevalt tihenendud laske- ja lõhkeharjutustest ning rasketehnika liikumisest toonud kaasa suurenenud müra- ja vibratsioonihäiringuid. Harjutusväljade lähipiirkondade elanikud on kaevanud, et viimastel aastatel on harjutusväljadelt kostuv müra muutunud valjemaks ja sagedasemaks, mis on mõjutanud nende elukvaliteeti ja heaolu.

Tapa piirkonna kogukonnaliikmetega peetud arutelu käigus märgiti, et müra on üks peamisi häiringuallikaid, eriti seoses uute relvade kasutuselevõtuga. Piirkonnas toimuvad sõjalised õppused, sealhulgas laskmised, helikopteri- ja lennukiharjutused, on muutunud elanikele igapäevaseks, kuid häirivaks osaks. Arutelu käigus tõstatati ka mure, et müra on sageli ettearvamatu ja võib olla ehmata, eriti kui relvade kasutamine on intensiivne. Lisaks rõhutati, et kaitsevägi peaks paremini informeerima kohalike elanikke harjutuste ja muude tegevuste kohta, et inimesed saaksid oma igapäevaelu vastavalt planeerida. Fookusgrupi arutelu käigus tõstatati, et parema kommunikatsiooni ja koostöö kaudu võiks kaitsevägi leevendada paljusid häiringuid, mis mõjutavad kohalike elanike elukvaliteeti. Näiteks on välja pakutud mürasummutavate lahenduste kasutuselevõtmist ja paremat liikluse korraldust rasketehnika kasutamisel, et vähendada mõju harjutusväljade lähipiirkondade elanikele.

Tapa piirkonna kogukonna fookusgrupiaruteludes avaldati arvamust, et harjutusväljad on oluliselt mõjutanud looduskeskkonda, piirates kohalike elanike ja külastajate ligipääsu mitmetele loodus- ja kultuuripärandi aladele. Fookusgrupi arutelu käigus märgiti, et harjutusväljad on sulgenud suure osa marja- ja seenemetsadest, samuti mitmed populaarsed matka- ja puhkealad, mis on varem olnud kohalike jaoks olulised. Mõju loodusturismile peetakse selgelt negatiivseks, kuna piirkonna atraktiivsus väheneb, eriti väliskülaliste jaoks, kes peavad õppuste tõttu oma külastusi ja tegevusi hoolikalt planeerima. Rühmaintervjuus avaldati arvamust, et kaitseväe tegevuse tõttu on piiratud ligipääs kultuuriliselt olulistele paikadele ning valitseb oht oluliste paikade hävimisele.

Tapa piirkonna omavalitsusjuhid tõid välja, et näevad üha paremaks muutunud koostööd kaitseväe, kohaliku omavalitsuse ja kogukondade vahel. Rabasaare küla puhul esines vastasseis, kuid saavutati kompromiss küla ajaloo säilitamiseks ja kajastamise osas, mida rahastati kaitseministeeriumi eelarvest. Ühe tuleviku koostööpunktina näevad omavalitsusjuhid võimalusi hariduse vallas, näiteks riigikaitseõpetuse sisseviimist kohalike koolide õppekavadesse. See võiks luua tihedama seose kaitseväe ja kohalike noorte vahel.

Võru piirkonna fookusgrupi arutelude põhjal on kaitseväe laskeharjutuste ja tegevuse intensiivsus viimastel aastatel oluliselt suurenenud. Nursipalu harjutusvälja kasutamine, sealhulgas laskmised, rasketehnika ja helikopterite liikumised, on toonud kaasa suuremaid mürahäiringuid ja vibratsiooni, mis häirivad olulisel määral kohalikke elanikke. Piirkonna elanikud on väljendanud muret, et need keskkonnamõjud võivad tulevikus veelgi suurenedada, kui harjutuste maht kasvab. Mõned kohalikud elanikud on maininud, et nad kaaluvad piirkonnast lahkumist, kuna harjutusvälja laiendamine on nende hinnangul elukeskkonda liiga palju muutnud.

Võru piirkonna kontekstis väljendati eraldi muret ka kultuurilise identiteedi ja elulaadi muutuste osas. Kohalikele võrokestele on oluline nende ajalooline ja kultuuriline side maaga, mida kaitseväe laienemine ja Nursipalu harjutusvälja suurenenud kasutamine võivad mõjutada. Elanikud kardavad, et intensiivsed harjutused ja sõjaline kohalolu võivad pikas perspektiivis muuta piirkonna elustiili ja tõrjuda välja traditsioonilise kultuuri hoidjad.

Võru piirkonna arutelude käigus tõdeti, et kuigi osa elanikest näeb kaitseväes ja liitlaste kohalolekus positiivseid aspekte, on teised väljendanud pahameelt, eriti seoses Nursipalu harjutusvälja laienemise ja sellega kaasnevate muudatustega. Kogukonnas on tekkinud vastasseisud ja eriarvamused, mis väljenduvad sageli avalikes aruteludes ja diskussioonides.

Võru fookusgrupi aruteludes avaldus mure looduse hävitamise pärast. Looduskeskkonnale avaldab olulist mõju metsade raadamine ja suurte harjutusalade rajamine. Looduslikud alad, mis on olnud kasutusel seenel ja marjul käimiseks, muutuvad kättesaamatuks, ning harjutuste plahvatused võivad kahjustada kohalikke ökosüsteeme ja elupaiku. Fookusgrupi aruteludes rõhutati, et raied ja suurte lagedate alade teke avaldavad negatiivset mõju kohalikule elurikkusele.

Võrumaa omavalitsusjuhtide fookusgrupi aruteludes selgus, et kaitseväe ja kohaliku omavalitsuse koostöö on aja jooksul paranenud, kuid siiski jääb kommunikatsioon tihti puudulikuks. Kohalikud elanikud on sageli palunud paremat ja täpsemat teavitust kaitseväe õppuste kohta, et nad saaksid paremini kohandada oma igapäevaelu. Eriti oluline on olnud kohalik kogukondade kaasamine harjutusvälja laienemise aruteludesse, kus inimesed on väljendanud oma hirme ja muresid seoses looduse ja kogukondade elutingimustega. Elanike seas levib ebakindlus tuleviku ees, eriti seoses harjutusvälja laienemise ja selle võimalike mõjudega, mis võivad hõlmata suuremat mürareostust ja elamiskõlblikkuse langust. Suurenenud teadmatus tuleviku suhtes tingib hirmu, mis omakorda põhjustab teatud osa elanikkonna vastupanu kaitseväe ja liitlaste arendustele Võru piirkonnas.

“Tohutu usaldamatuse tunne on tekitatud – Võru, Valga piirkonnas olnud madal juba pikemat aega. See protsess on usaldamatust veel süvendanud ja kõik need vandenõuteoreetikud, kes COVID-i ajal ärkasid – nende teooriad leiavad siin viljakat pinnast. Ka välistele provokaatoritele võimalus siin ergutada juurde. Olin ise Missos, kus oli punkrite teema – kui kohale tulevad inimesed, kellel pole mingit seost piirkonnaga ja ergutavad küsimustega hoopis teistmoodi mõtlema. Inimesi on lihtne manipuleerida, sest usaldamatust on süvendatud.”

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi aruteludes toodi välja, et kaitseväe kohaloluga seoses on ajas toimunud muutusi kohalike elanike suhtumises. Aastatega on tõusnud teadlikkus ja arusaam kaitseväe tegevuse vajalikkusest, eriti pärast rahvusvahelisi konflikte, Venemaa sõda Ukrainas. Arutelu käigus toodi välja, et varasemalt esines rohkem rahulolematust ja vastuseisu harjutuste ning müra suhtes, kuid tänu kaitseväe ja kohalike omavalitsuste paremale kommunikatsioonile on see

pahameel vähenenud. Kohalikud elanikud on hakanud tundma end turvalisemalt ning kaitsevägi on kohaliku kogukonna silmis vajalik ja oluline.

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi aruteludes täheldati, et üks peamisi muresid seoses kaitseväe kohaloluga on müra, mis tekib harjutusväljade ja lennubaasi tegevuse tõttu. Näiteks tõstatati Klooga harjutusväljaga seotud küsimus, kus kohalike elanike sõnul on laskmised ja muud harjutused muutunud aja jooksul tihedamaks ning häirivad igapäevaelu, eriti nädalavahetustel. Arutelu käigus tõstatati ka see, et kaitsevägi võiks paremini teavitada kohalikke harjutustest ja mürahäiringutest, mis aitaks elanikel ettevalmistuda suuremate häiringutega olukordadeks. Ämari lennubaasi kohta toodi välja, et tekitatud müra ja muud häiringud avaldavad olulist mõju kohalikele elanikele, kuid neid pole veel talumishüvitiste süsteemis arvesse võetud. Fookusgrupi aruteludes rõhutati, et talumishüvitis kehtib hetkel Klooga harjutusvälja piirkonnas, kuid Ämari lennubaasi mürahäiringud, eriti ülehelikiirusel lendavate lennukite tekitatud üliheli-paukude tõttu, on jäänud hüvitamata.

Lisaks toodi välja, et kaitseväe ja kohaliku kogukonna vaheline koostöö on üldiselt olnud positiivne, kuid selles on veel arenguruumi. Näiteks toodi välja, et kaitsevägi võiks olla aktiivsem kohalike kogukonnaürituste toetamisel ning rohkem näidata oma panust kogukonna arengusse, mis aitaks vähendada negatiivseid tundeid kaitseväe kohalolu suhtes. Kohalikud elanikud tunnevad, et kaitsevägi peaks rohkem osalema üritustel ja korraldama tutvustavaid tegevusi, et selgitada oma tegevuse eesmärgid ja vähendada ebakindlust kaitseväe kohalolu suhtes.

“Olen maininud seda, et näeme, et harjutusväli kui selline ennast avaks kogukonnale. Korra aastas teeks näiteks perepäeva, tutvustava ürituse. Meie MTÜ ja kogukonna eestvedamisel teatud üritustel nad juba kaasa löövad - see toimib. Nad on käinud lippu heiskamas jne. Et oleksid ise rohkem avatud ja huvitatud kogukonnaga koostööst ja suhtlusest – sellest tunneme puudust.”

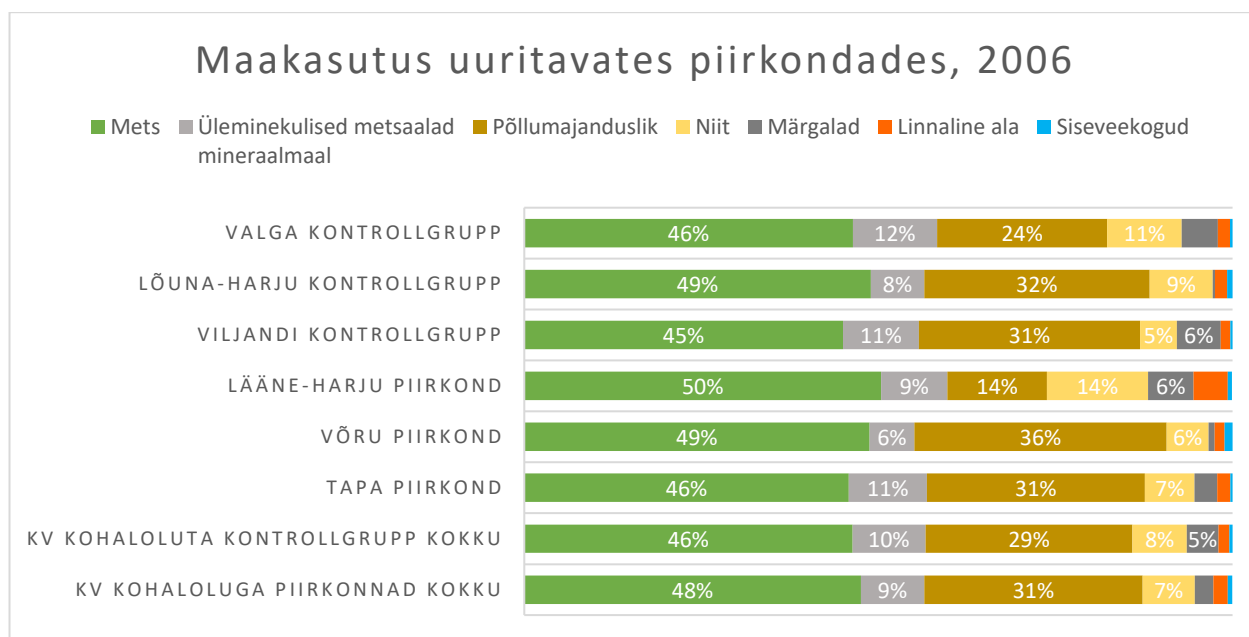
Kaitseväe tsiviilkoostöö teenistujad tõid välja, et nad näevad väga positiivset koostööd Lääne-Harju vallas, eriti omavalitsuse poolt. Piirkonna põliselanikud suhtuvad kaitseväe tegevusse hästi, kuid uuselanikud, kes pole harjunud lennumüraga, on sageli kriitilisemad. Kogukond väärtustab tugevalt ohvitserikogu heategevuslikku toetust lasteaedadele ja kohalikele koolidele. Samuti tõdetakse positiivse määrgina, et osa piirkonna elanikest on uhked, et Ämari lennubaas asub just nende koduvallas.

“Kaitseväe esmane prioriteet on sõjalise riigikaitse tagamine. Selle kõrvaltegevus on kriisireguleerimine jm. Ämari lennubaasi piirkonnas teeme näiteks koostööd Päästeametiga. Kui Ämari külas või läheduses on näiteks tulekahju, siis Ämari on olnud kõige kiirem reageerija ja õnnetuse mõjud on väikseks jäänud. Paar aastat tagasi oli korterelamu põleng, kus päästis terve kortermaja. Võimalused – neid on palju, kõik sõltub sellest, mis on ajaline periood, millist abi vajatakse, kuidas meil on võimalik toetada. Inimesed peavad olema julged küsima. Nad ei peaks pettuma, kui me ei saa iga kord vastata positiivselt. Aga jätame alati need küsimused meelde ja kui on võimalus kaasuda, siis kindlasti oleme pildis, rahvaüritused, kooliüritused. Eelmisel aastal osalesime maailmakoristuspäeval, nii Kloogal, Keilas. Rannajoone puhastamisel oleme aidanud.”

Lääne-Harju piirkonna fookusgrupi aruteludes avaldus ka, et paljud kohalikud elanikud on rahul kaitseväe kohaloluga ning tunnustavad kaitseväe panust kohaliku taristu arengusse ja turvalisuse tõstmisesse. Talumishüvitis osas leiti, et Lääne-Harju piirkonnas peaks see laienema lisaks Klooga harjutusväljale ka piirkondadele, mis on otseselt Ämari lennubaasi häiringute ulatuses.

Kaitseväe tsiviilkoostöö teenistujatega peetud arutelude käigus toodi esile, et kaitseväe tegevus ei ole tingimata loodusele kahjulik. Riigi kaitsevaldkonna ametkonnad viivad regulaarselt läbi keskkonnamõjude uuringuid, sealhulgas mürasuringuid, ning võrreldes teiste piirkondadega on keskkonnasaastatuse tase madalam. Samas tõsteti esile vajadust paremate looduskaitseliste meetmete järele, eriti metsamassiivide haldamisel, mis võivad aidata müra levikut vähendada. Niisamuti nähti Võrumaa omaavalitsusjuhtidega peetud arutelul ühe pikemavaatelise võimalusena mürahäiringute leevendamiseks looduslike müratõkete tekitamist, säilitades metsa kohtadel, kus see omab mürasummutavat funktsiooni ning istudes metsa juurde paikades, kus täna eksisteerivad mürakoridorid.

Vastavalt CORINE maakatte andmestikule, mis põhineb satelliitfotode andmetel, puudus perioodil 2006–2018 uuritavate piirkondade puhul tervikuna eristatav mõju maakasutusele. Metsamaa hulk kasvas nii kaitseväe kohaloluga piirkondades kui ka kohaloluta kontrollgrupi piirkondades. Üleminekulised metsaalad mineraalmaal ehk raiesmikud moodustasid kaitseväe kohaloluta piirkondades vastavalt 2006. aastal 10% ning 2018. aastal 9%. Kaitseväe kohaloluga piirkondades oli üleminekuliste metsaalade osakaal 2006. aastal 9% ning 2018. aastal 8%.

Joonis 16. Maakasutus uuritavates piirkondades, 2006 ^{29, 30, 31}

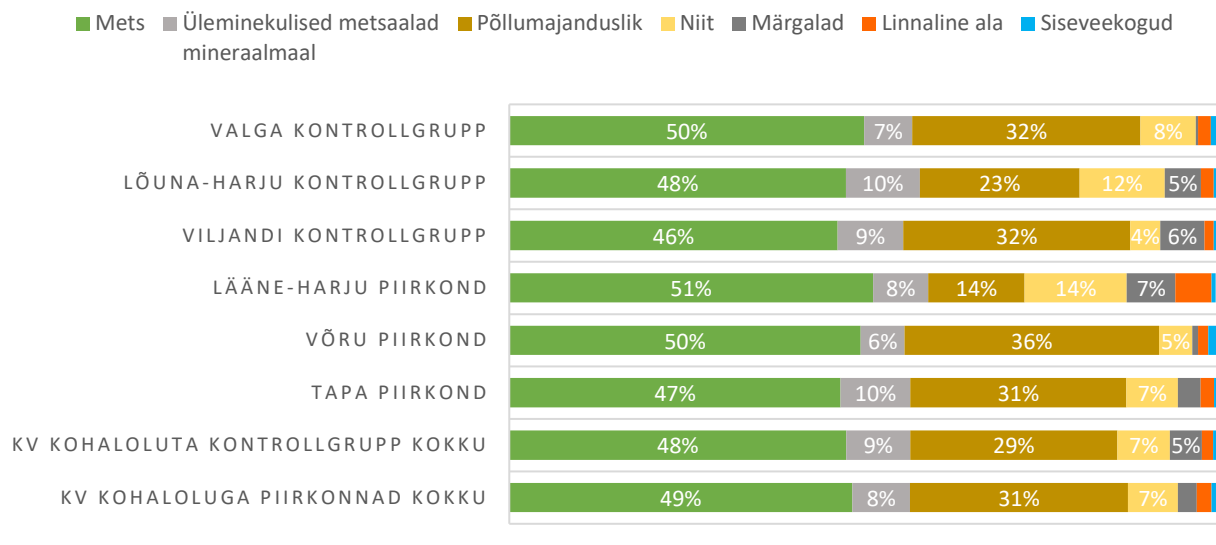
²⁹ Keskkonnaagentuur. 2012. Corine maakattekaart

³⁰ Copernicus. 2024. CORINE Land Cover

³¹ Kaitseväe harjutusväljadest tingitud maakasutuse mõju hindamise eesmärgil on Tapa piirkonna sekka juurde arvatud Kuusalu valla territoorium ja Võru piirkonna sekka Rõuge ja Antsla valla territoorium

Maakasutus uuritavates piirkondades, 2018

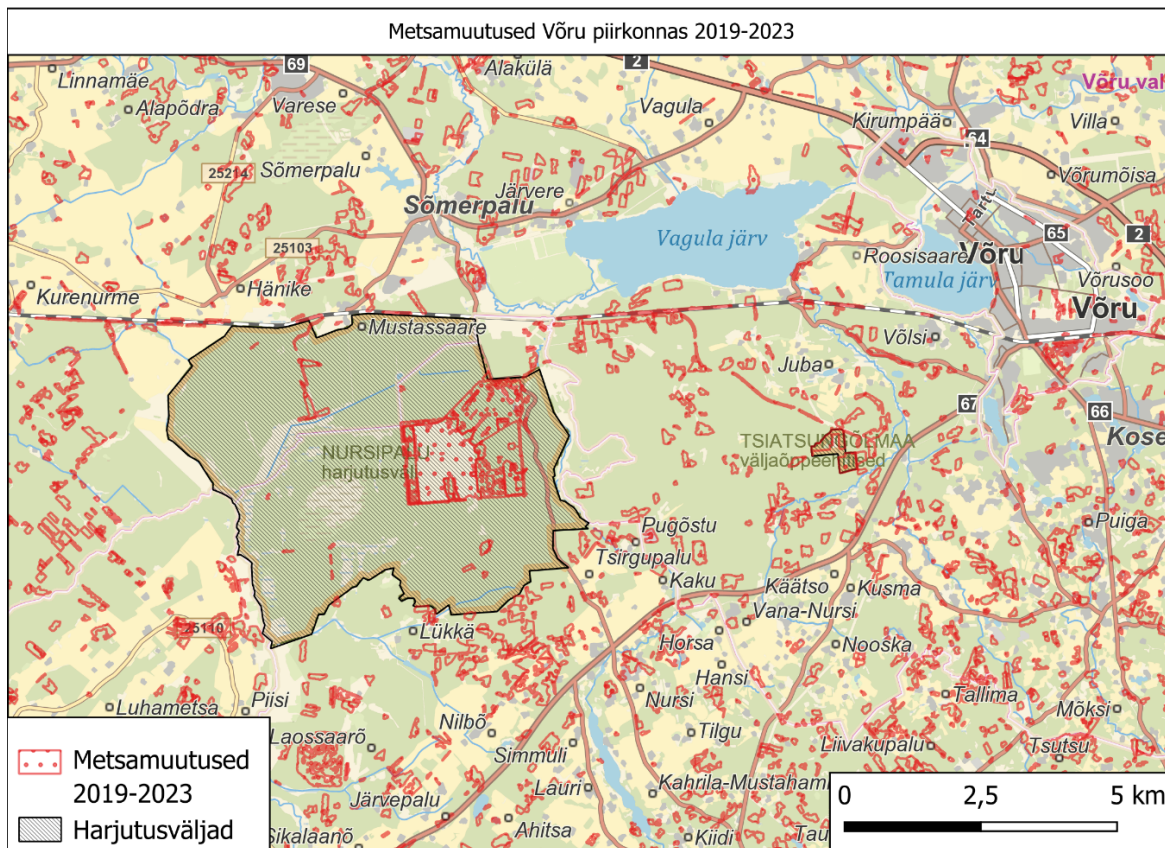
Joonis 17. Maakasutus uuritavates piirkondades, 2018 ³²

Perioodil 2019–2023 aastal toimus kogu piirkondade pindalast arvestatuna kaitseväe kohaloluga kontrollgrupi piirkondades aktiivsem metsaraie võrreldes kaitseväe kohaloluga piirkondadega, vastavalt 6% piirkonna pindalast kaitseväe kohaloluga piirkondades ja 4,9% pindalast kaitseväe kohaloluga piirkondades. Perioodil 2019–2023 eristub Võru piirkond keskmisest kõrgema metsamuutuse poolest eelduslikult Nursipalu arenduse tõttu.

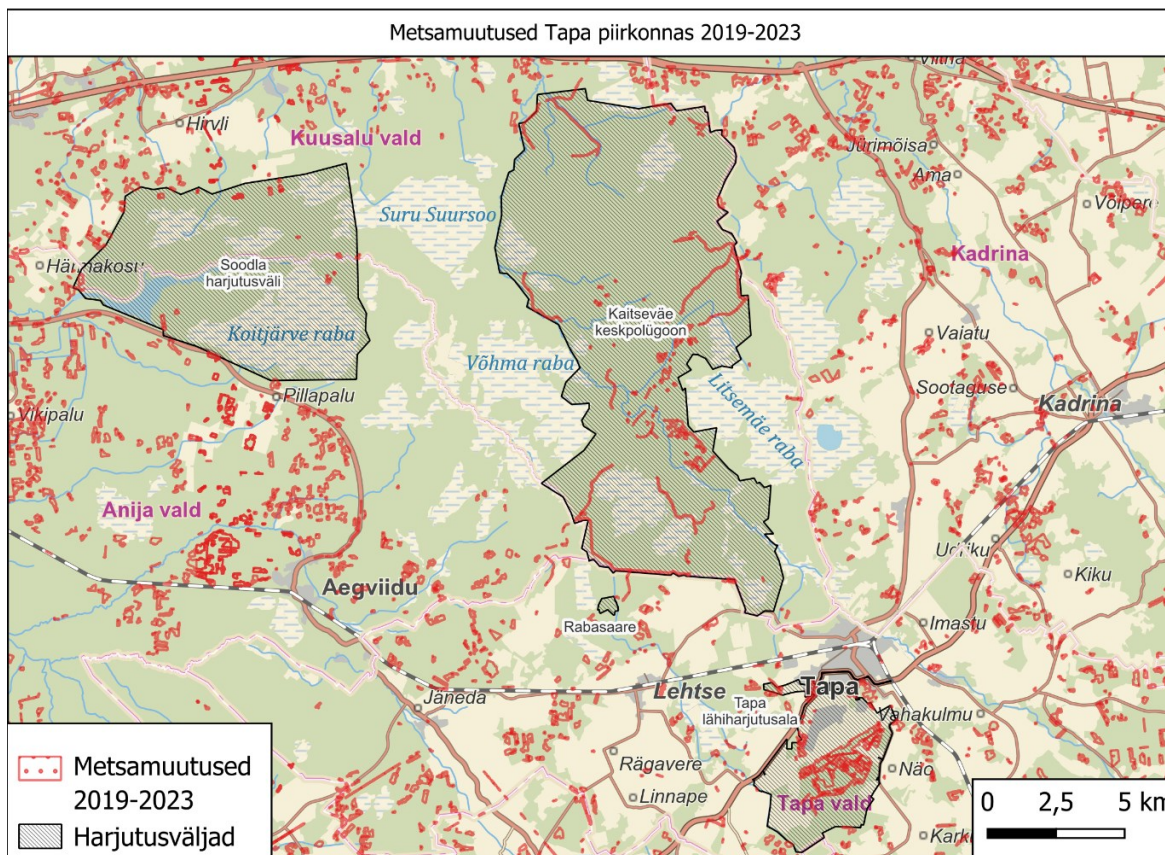
Tabel 11. Metsamuutused uuritavates piirkondades 2019–2023 ³³

Piirkond	Metsamuutused (ha)	Metsamuutuste % piirkonna kogupindalast
Tapa piirkond	9333	3,36%
Võru piirkond	16456	7,13%
Lääne-Harju piirkond	2348	3,59%
Viljandi kontrollgrupp	17126	6,74%
Valga kontrollgrupp	9080	7,16%
Lõuna-Harju kontrollgrupp	6492	4,00%
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	17880	4,90%
Kaitseväe kohaloluga kontrollgrupp	32697	6,02%

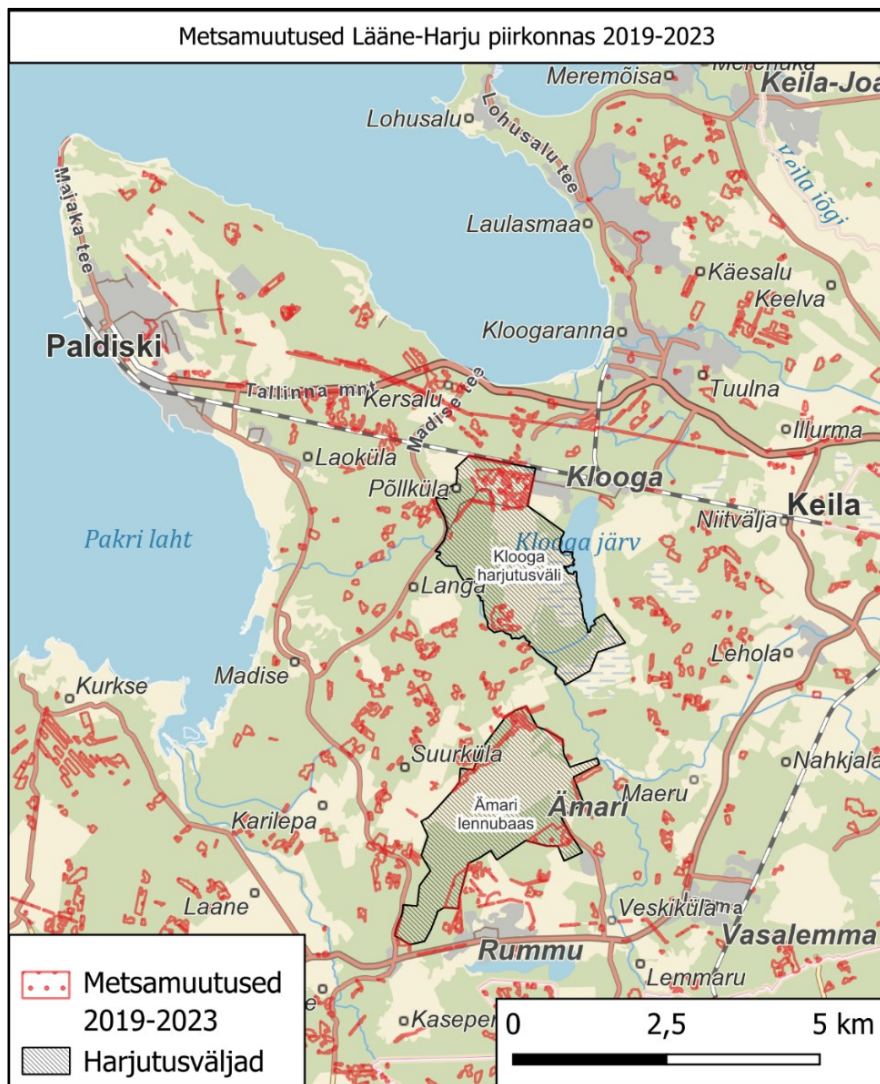
³³ Maa-amet. 2024. Metsamuutuste kaardirakendus

Joonis 18. Metsamuutused Võru piirkonnas 2019–2023

Joonis 19. Metsamuutused Tapa piirkonnas 2019–2023

Joonis 20. Metsamuutused Lääne-Harju piirkonnas 2019–2023

Ekspertpaneeli arutelu käigus leiti, et andmed ei osuta ulatuslikele maastikumuutustele võrreldes kaitseväe kohaloluga piirkondadega. Kaitseväega seotud raadamised teostatakse sihipäraselt taristu rajamise eesmärgil, harjutusväljade metsasid ei majandata ning looduskeskkonnale tehtav kahju kompenseeritakse.

Teine oluline füüsilise elukeskkonna mõjuaspekt on mürahäiringud^{34, 35, 36, 37}. Kaitseväe harjutuste müra on tekitanud elanikkonnas emotsionaalset vastupanu, mida on keeruline kvantitatiivselt mõõta. Mürahäiringu negatiivse mõju tajumine on inimestele emotsionaalne teema, mille osas mängib

³⁴ <https://mil.ee/wp-content/uploads/2021/05/Akukon-200583-1-Nursipalu-harjutusvalja-murauuring.pdf>

³⁵ https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/harjutusvaljad/nursipalu/murauuring_2012_jaanuar.pdf

³⁶ https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/harjutusvaljad/nursipalu/nursipalu_harjutusvalja_myrauring.pdf

³⁷ <https://www.kaitseinvesteeringud.ee/taristu/nursipalu/>

täiendavat rolli teadmatus ja hirm. Müra taseme ja sageduse suurenemine on tinginud kohanemisküsimise kohalikele elanikele, mistõttu hinnati ekspertide poolt mõju ulatust suureks.

Ekspertpaneeli soovitus on teostada uus elanikkonnaküsitlus, et paremini mõista mürahäiringute sotsiaalset mõju ning kohanemise vajadusi ja tõhusamalt rakendada leevendus- ja maandamismeetmeid³⁸. Ekspertpaneeli arutelul tõdeti, et esineb vajadus tugevdada kaitseväe ühiskondlikku teavitustegevust ja sotsiaalset panust kohalikul tasemel, et luua tugevam side kogukonna ja kaitseväe vahel.

Tabel 12. Ekspertpaneeli hinnang: Kohaliku elukeskkonna kvaliteedi muutus

MÕJU KOHALIKE ELANIKE ELUKESKKONNALE			
Sihtrühm: kohalikud elanikud			
Avalduv mõju: kohaliku füüsilise elukeskkonna kvaliteedi muutus			
Mõju olulisus			
Ulatus: suur	Sihtrühma suurus: keskmine		
Sagedus: keskmine	Ebasoovitavate	mõjude	risk
	või avaldumine: suur		

3.4. Mõju turvalisusele

Kaitseväe mõju kohalike piirkondade turvalisusele on mitmetahuline, pakkudes nii positiivseid aspekte kui mõnda väljakutset. Kaitsevägi annab oma positiivse panuse kohalike elanike turvatunde suurendamiseks eelkõige oma toetava rolli kaudu kriisiolukordades. Kuigi kaitseväe kohaloluga piirkondades pälvivad meedia tähelepanu liitlastega seotud baarikaklused³⁹ ja liiklusõnnetused⁴⁰, siis ei saa väita, et kaitsevägi muudaks oma kohalolu ja tegevuse tõttu piirkonnad enda ümber ebaturvalisemaks võrreldes kaitseväe kohaloluga piirkondadega.

Tapa piirkonna fookusgrupi aruteludes avaldus, et kaitseväe kohalolek on oluliselt suurendanud kohalike elanike turvatunnet. 2017. aastast alates, kui liitlassõdurid saabusid, on Tapa muutunud tunnetuslikult rahulikumaks piirkonnaks. Lisaks on kaitsevägi toetanud kohalikke omavalitsusi ja

³⁸ Akukon Eesti OÜ 2024. aasta Nursipalu harjutusvälja laiendamise mürauuringus esitatud ettepanekud: "Võimalikud meetmed müra häirivuse vähendamiseks suurekaliibriliste relvade puhul on:

- organisatoorsed meetmed ehk erinevad ajalisel piirangud (nt kellaajalisel, nädalapäevad ja aastajaad), võimalusel vältida tegevusi õhtusel ajal ja nädalavahetusel;
- kohaline elanike teavitamine kõrge müratasemega harjutuspäevade esinemisest;
- koguselised piirangud (nt relvade arv, laskesageduste arv);
- eluhoonete ja müraallikate vahelise kauguse suurendamine. Kui kaugus müraallika ja vastuvõtja vahel kahekordistub, väheneb helitase 6 dB võrra;
- ehituslikud kompensatsioonimeetmed, nt aknaklaaside vahetus."

³⁹ <https://virumaateataja.postimees.ee/7992557/looming-tapal-liitlaste-koneisik-sojavaepolitsei-pidas-kinni-uhe-soduri>

⁴⁰ <https://virumaateataja.postimees.ee/8002049/jalle-see-kurv-tapa-kulje-all-asuv-kraav-neelas-kaitsevae-jarjekordse-soiduki>

elanikke kriisiolukordades, nagu tormid või loodusõnnetused, pakkudes tehnilist abi ja reageerides kiiresti. Meediakajastust leidvad liitlassõdurite baarikluste juhtumeid peetakse pigem harvaks nähtuseks, mis saavad eraldi kõrgendatud meediatähelepanu kui osapooleks on välismaalasest NATO liitlasvägede sõdur, mitte kohalik.

"...Kuu aega tagasi oli ajakirjanduses, et omavahel jälle jagelesid seal. See on selline üsna loomulik nähtus. Ega kohalikud kaklevad samamoodi, see uudiskünnist ei ületa. Aga kui mõned võõramaalased kättpidi kokku lähevad, on uudist palju. Ei ütleks küll, et see kuidagi turvalisusele mõju avaldaks."

Tapa kogukonna fookusgrupi arutelu käigus rõhutati, et kaitseväe sõidukite kolonnid, mis liiguvad harjutusalade ja linnaku vahel, tekitavad liikluses ajutisi häireid. Kaitseväe õppuste ajal suureneb piirkonnas märkimisväärselt sõidukite, eriti rasketehnika ja kolonnide liiklus. Sagenenud on pikad autokolonnid, mis liiguvad aeglaselt ja põhjustavad tihti ohtlikke olukordi kohalikele elanikele. Samuti tõstatati mure, et sageli puuduvad piisavad hoiatusmärgid, mis teavitaksid inimesi õppuste ajal suletud teedest või liikluspiirangutest. Eraldi toodi välja liiklusõnnetused, kus kaitseväe sõidukid on osalenud. Need juhtumid tõstasid kohalike elanike seas mure, et kaitseväe sõidukite liiklusohutus vajab parandamist, eriti piirkondades, kus toimub sagedane õppustega seotud raskeveokite liikumine.

Tapa piirkonna omavalitsusjuhtide fookusgrupi arutelu toodi välja, et mõnel juhul on kaitseväe õppused toonud kaasa kohalike teede kvaliteedi halvenemise. Rasketehnika liikumine võib kahjustada teid, eriti märgadel perioodidel, mis omakorda suurendab liiklusohutuse riske. Arutelu käigus toodi esile vajadus parandada teede seisukorda, eriti keskpölvikute ja selle lähedaste alade ümbruses. Kohalikud elanikud on märkinud, et mõned teed, mida kaitseväge aktiivselt kasutab, on saanud täiendavaid investeeringuid, et parandada nende läbitavust ja ohutust, kuid selliseid lahendusi tuleks laialdasemalt rakendada.

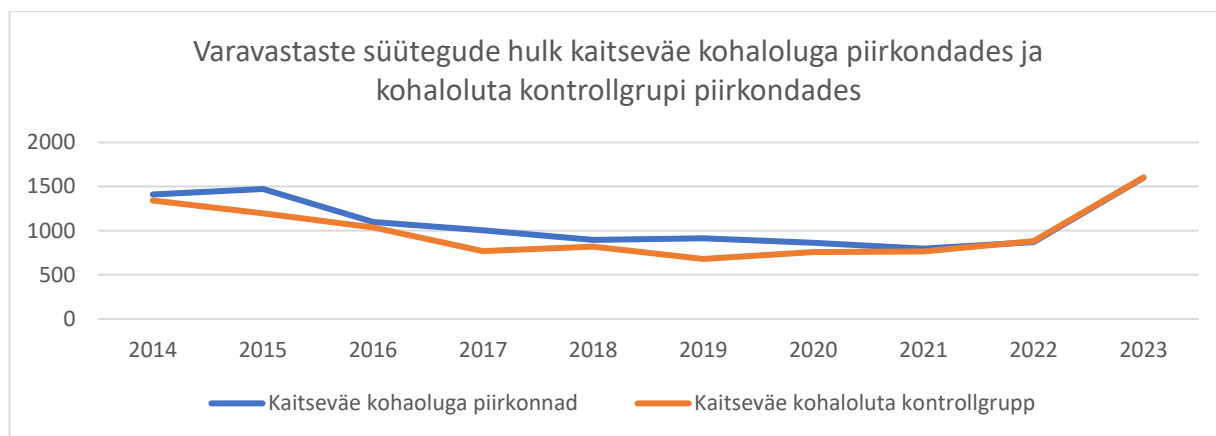
Võru piirkonna kogukonna fookusgrupi intervjuu põhjal tuli esile, et kohalike elanike jaoks on kaitseväe kohalolu pakkunud kahetisi tundeid turvalisuse osas. Ühelt poolt on inimesed harjunud kaitseväe kohaloluga, kuid viimastel aastatel on muutused, nagu müra suurenemine ja rasketehnika kolonnide liikumine, muutnud osa inimesi murelikuks. Üks osaleja märkis, et kuigi harjutusvälja tegevused on olnud pidev osa piirkonna elust, on viimastel aastatel Nursipalu laienduse ja liitlasvägede kohaloleku suurenemine tõstatanud küsimusi regiooni turvalisuse ja elukvaliteedi osas tulevikus.

Võru piirkonna omavalitsusjuhtide fookusgrupi arutelude käigus tõdeti, et mõnele piirkonna elanikule tekitab ärevust suurenenud liitlaste ja kaitseväelaste kohaloleku ja õppuste intensiivistumine. Liitlaste pidev kohalolu ja võõrkeelsed sõdurid tänavapildis tekitavad elanikes sotsiaalset ebamugavust, kuigi füüsilist turvalisust see otseselt ei ohusta.

Lääne-Harju omavalitsusjuhtide kui ka kogukonna liikmete poolt tõdeti, et üks suurimaid riske, mida kohalikud elanikud tajuvad, on seotud võimaliku rünnakuga. Kui Eestit peaks tabama sõjaline rünnak, oleksid kaitseväe objektid, nagu Ämari lennubaas, võimalikud sihtmärgid. See on kohalike elanike seas peamine hirm, kuigi üldiselt peetakse seda teoreetiliseks riskiks, mis ei ole igapäevaelus esiplaanil. Eraldi toodi arutelu käigus välja, et koostöö kohalike omavalitsusega on toimunud ning

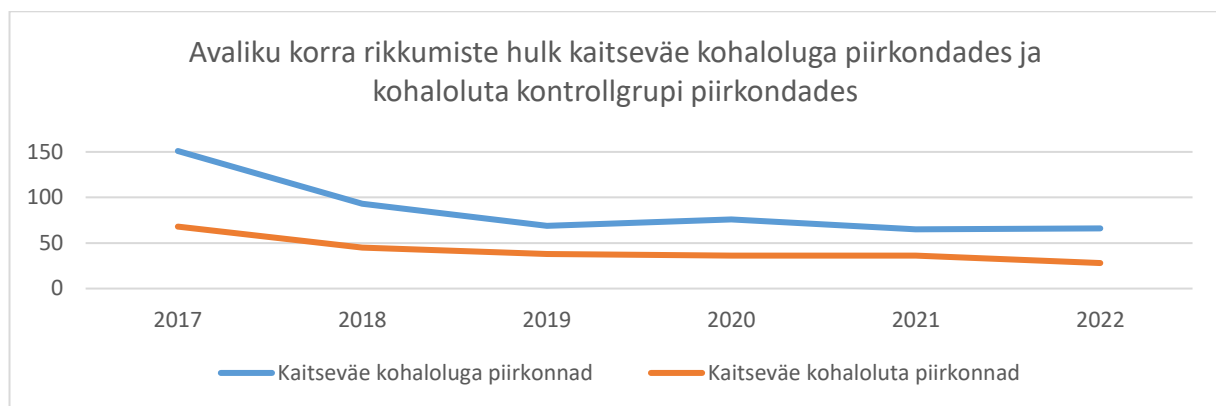
kriisisituatsioonides on kaitsevägi oluliseks toeks olnud. Ämari lennubaasi lähedal on kaitsevägi olnud kiire reageerija kriiside lahendamisel, mis on suurendanud kogukonna turvatunnet.

Varavastaste süütegude hulk on olnud langustrendis nii kaitseväe kohaloluga kui ka kohaloluta piirkondades perioodil 2014–2021. Majandussurutisest tingituna on 2022. ja 2023. aastal varavastaste süütegude hulk suurenenud üleriigiliselt⁴¹ ning nii ka uuritavates piirkondades.

Joonis 21. Varavastaste süütegude hulk kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades⁴²

Kõigis uuritavates piirkondades on registreeritud hüppeline varavastaste süütegude kasv 2023. aastal. Kõige suurem varavastaste süütegude tõus on leidnud aset Tapa, Viljandi ja Valga piirkondades (vt lisa 8). Selge seos kaitseväe kohaloluga puudub.

Joonis 22. Avaliku korra rikkumiste hulk kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades⁴³

Avaliku korra rikkumiste hulk oli perioodil 2017–2022 kõrgem kaitseväe kohaloluga piirkondades võrreldes kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkondadega. Oluliselt eristub Rakvere linn, mille avaliku korra rikkumiste (vandalism, konfliktid, omavoli jne) hulk on oluliselt kõrgem kui teistes uuritavates omavalitsustes, nii kaitseväe kohaloluga kui kohaloluga piirkondadest. Põhjused on

⁴¹ <https://www.stat.ee/et/uudised/varavastaste-kuritegude-arv-kasvas-isikuvastaseid-juhtumeid-oli-aga-vahem>

⁴² PPA. 2024. Politseitööga seotud avaandmed. Varavastased süüteod

⁴³ TAI. 2023. PO03: Väärteod (avaliku korra, alkoholiseaduse, alaealiste uimastite ja jooibes juhtimise rikkumised) ja kordaja 100 000 elaniku kohta haldusüksuse järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018

siinkohal pikemajalised^{44, 45, 46, 47, 48} ning mitte kaitseväega seostatavad. Alates 2017. aastast Tapal paiknevad NATO *enhanced Forward Presence* (eFP) kontigendi liitlassõdurid ei ole kasvatanud avaliku korra rikkumiste arvu, vaid pigem on toimunud rikkumiste harvenemine.

Tabel 13. Avaliku korra rikkumised uuritavates piirkondades 2017–2022

Avaliku korra rikkumised (KarS § 262)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tapa piirkond	112	71	56	61	52	41
Järva vald	5	2	3	6	3	1
Kadrina vald	13	1	4	7	5	2
Rakvere linn	58	57	34	35	17	26
Tapa vald	36	11	15	13	27	12
Võru piirkond	22	8	3	4	6	8
Võru linn	18	7	3	3	6	7
Võru vald	4	1	0	1	0	1
Lääne-Harju piirkond	17	14	10	11	7	17
Keila linn	13	6	2	6	3	8
Lääne-Harju vald	4	8	8	5	4	9
Viljandi kontrollgrupi piirkond	19	10	5	3	7	5
Põhja-Sakala vald	1	1	3	0	0	2
Viljandi linn	17	7	2	2	6	3
Viljandi vald	1	2	0	1	1	0
Valga kontrollgrupi piirkond	16	20	16	12	18	14
Otepää vald	0	1	0	2	2	1
Valga vald	16	19	16	10	16	13
Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkond	33	15	17	21	11	9
Kohila vald	6	3	4	2	2	5
Kose vald	13	4	3	12	2	2
Rapla vald	14	8	10	7	7	2

Avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid on harvad nii kaitseväe kohaloluga kui ka kohaloluta piirkondades. Alates 2016. aastast on avalikus kohas toimepandud kehaliste väärkohtlemiste esinemissagedus olnud langustrendis.

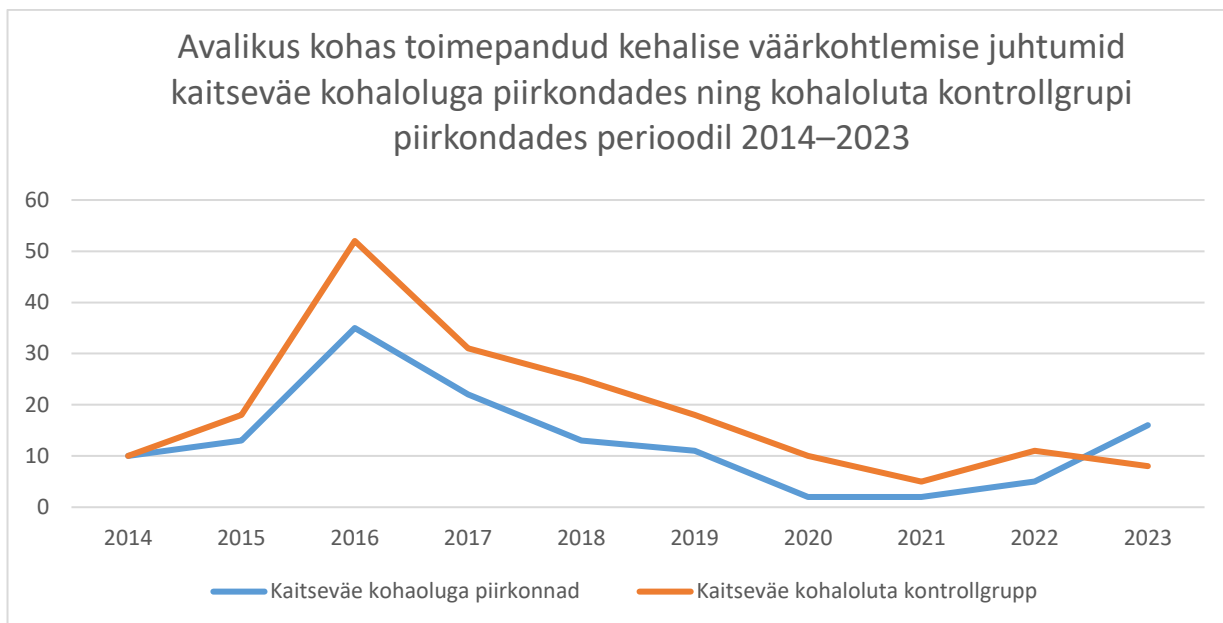
⁴⁴ <https://virumaateataja.postimees.ee/511974/rakvere-tousis-kuritegevuse-edetabelis-esikohale>

⁴⁵ <https://www.delfi.ee/artikkel/17784728/rakveres-on-kuritegevus-suurem-kui-kohtla-jarvel>

⁴⁶ <https://virumaateataja.postimees.ee/55448/kuritegevus-rakveres-on-joudsalt-vahenenud>

⁴⁷ <https://www.just.ee/uudised/reoveeuuring-13-linnas-enim-kokaiini-leidus-rakvere-reovees>

⁴⁸ <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2019/uks-vaade-estti-organiseeritud-kuritegevuse-hetkeseisule>

Joonis 23. Avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid kaitseväe kohaloluga piirkondades ning kohaloluta kontrollgrupi piirkondades perioodil 2014–2023

Kümneaastase perioodi (2014–2023) jooksul on kaitseväe kohaloluga piirkondades aset leidnud 129 kehalise väärkohtlemise juhtumit. Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkondades on esinenud samal perioodil 188 avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumit.

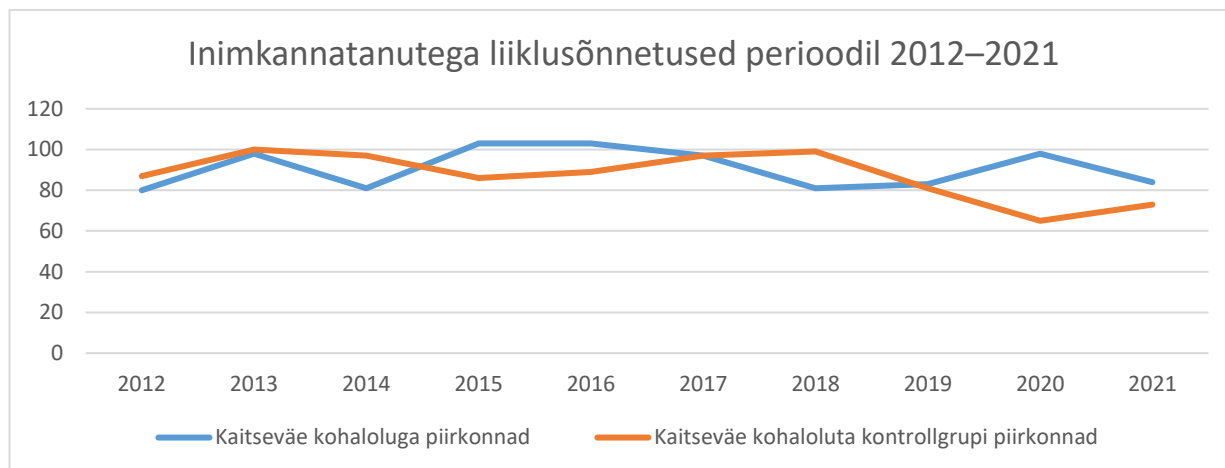
Tabel 14. Uuritavate piirkondade avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid perioodil 2014–2023⁴⁹

Avalikus kohas toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumid	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kaitseväe kohaoluga piirkonnad	10	13	35	22	13	11	2	2	5	16
Tapa piirkond	4	2	11	3	6	3	1	1	3	8
Võru piirkond	5	8	17	10	3	4	0	0	1	2
Lääne-Harju piirkond	1	3	7	9	4	4	1	1	1	6
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupp	10	18	52	31	25	18	10	5	11	8
Viljandi grupp	4	12	14	10	6	5	2	1	2	4
Valga grupp	6	5	21	18	10	6	6	0	5	2
Lõuna-Harju grupp	0	1	17	3	9	7	2	4	4	2

Inimkannatanutega liiklusõnnetuste arvu osas puudub selge trend ja eristumine kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel. Mõlemal juhul esineb ligikaudu 80–100 inimkannatanutega liiklusõnnetust aastas.

⁴⁹ PPA. 2024. Politseitööga seotud avaandmed. Avaliku korra vastased ja avalikus kohas toime pandud varavastased süüteod

Joonis 24. Inimkannatanutega liiklusõnnetused perioodil 2012–2021

 Tabel 15. Inimkannatanutega liiklusõnnetused uuritavates piirkondades perioodil 2012–2021⁵⁰

Inimkannatanutega liiklusõnnetused	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	80	98	81	103	103	97	81	83	98	84	908
Tapa piirkond	38	44	36	40	44	29	44	39	42	32	388
Tapa vald	10	6	5	16	9	9	12	11	14	10	102
Kadrina vald	5	7	6	8	9	8	6	4	7	5	65
Järva vald	10	15	15	9	15	6	11	12	11	9	113
Rakvere linn	13	16	10	7	11	6	15	12	10	8	108
Võru piirkond	21	32	28	34	29	32	17	18	23	28	262
Võru linn	3	13	11	16	8	13	9	4	11	11	99
Võru vald	18	19	17	18	21	19	8	14	12	17	163
Lääne-Harju piirkond	21	22	17	29	30	36	20	26	33	24	258
Keila linn	5	8	4	6	6	6	3	6	2	6	52
Lääne-Harju vald	16	14	13	23	24	30	17	20	31	18	206

Inimkannatanutega liiklusõnnetused	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad	87	100	97	86	89	97	99	81	65	73	874
Viljandi kontrollgrupp	40	37	43	38	26	39	42	39	26	27	357
Viljandi linn	12	9	17	12	10	12	15	13	8	12	120
Viljandi vald	20	21	22	21	12	19	19	21	14	9	178
Põhja-Sakala vald	8	7	4	5	4	8	8	5	4	6	59
Valga kontrollgrupp	27	25	28	20	37	25	27	18	24	21	252
Valga vald	12	13	15	11	19	15	18	8	17	10	138
Otepää vald	15	12	13	9	18	10	9	10	7	11	114
Lõuna-Harju kontrollgrupp	20	38	26	28	26	33	30	24	15	25	265
Kose vald	9	15	7	7	11	11	16	9	2	12	99
Kohila vald	4	9	4	6	3	8	5	5	4	6	54
Rapla vald	7	14	15	15	12	14	9	10	9	7	112

⁵⁰ Eesti avaandmed. 2021. Inimkannatanutega liiklusõnnetuste andmed

Ekspertpaneeli arutelul tõdeti, et turvalisuse käsitlemisel leiavad ühiskondlikult kõrgendatud tähelepanu avaliku korra rikkumised ja liiklusõnnetused, mille asjaosalisteks on kaitsevälased või liitlassõdurid, ehkki statistika ei näita kaitseväe kohaloluga piirkondades kõrgemat juhtumite arvu. Üldine hoiak kaitseväe suhtes kogu riigis on positiivne ning kaitseväe kohalolek võib tõsta piirkondlikku turvatunnet, kuigi selle mõju pole seni uuritud.

Tabel 16. Ekspertpaneeli hinnang: piirkonna turvalisuse taseme muutus

MÕJU KOHALIKE ELANIKE ELUKESKKONNALE	
Sihtrühm: kohalikud elanikud	
Avalduv mõju: piirkonna turvalisuse taseme muutus	
Ulatus: väike	Sihtrühma suurus: väike
Sagedus: väike	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: väike

3.5. Mõju kinnisvara väärtusele

Kaitseväe mõju kinnisvarale on kompleksne ja mitmekülgne. Selge, lihtne ja objektiivne vahend harjutusväljade mõju ulatuse hindamiseks kinnisvara väärtusele puudub ning arvamused lahknevad. Kaitseväe kohalolust tulenevad negatiivsed ja positiivsed mõjud kinnisvarale on tugevalt lokaalsed ning ei laiene kogu kaitseväe kohaloluga piirkondade kinnisvara väärtusele.

Tapa piirkonna kogukonna fookusgrupiarutelul tõstatati teiste seas oluliselt ka elukvaliteedi ja kinnisvara hindade teema. Mitmed harjutusväljade lähipiirkondade elanikud on väljendanud muret kinnisvara väärtuse languse üle harjutusväljade läheduses, kuna müra ja õppuste sagedus võivad tekitada piirkonnas elamise suhtes negatiivset meelestatust. Tugevat muret on väljendanud inimesed, kes on investeerinud kinnisvarasse, kuid tunnevad nüüd, et selle müümine või vahetamine oleks keeruline, sest vähesed soovivad osta kinnisvara piirkonnas, kus militaarõppuste sagedus ja intensiivsus suureneb. Arutelu käigus toodi välja, et harjutusväljade lähipiirkonna inimesed tunnevad end tihti "sunnismaistena", kuna kinnisvara müümine on keeruline ja kodude kahjustused, näiteks vibratsioonist põhjustatud praod seintes, ei ole kindlustusega kaetud.

„Peamine risk on kinnisvara hinna langus, mis muudab inimesed sunnismaiseks. Keegi ei soovi sinu kinnisvara ja kui saadki odavalt müüdud siis ei saa sa enam vastu samaväärset.“

Fookusgrupi arutelu Tapa piirkonna kohalike omavalitsuste esindajatega anti hinnang, et kui harjutusväljade lähialad on aastatega tühjemaks jäänud, siis on kaitseväe kohalolu viinud kinnisvarahindade märgatava tõusuni Tapa linnas ja selle ümbruses. Kinnisvara hindade tõusu peetakse seotuks kaitseväe arenguga Tapal ning sellega kaasneva suurema teenistujate hulga ja teenuste vajadusega. Samuti on täheldatud, et suurenenud on ettevõtete huvi, mis on koondunud kaitseväe Tapa linnaku ümbrusesse, tuues kaasa kohalike teenuste ja kaubanduse arengu, mis omakorda suurendab kinnisvara atraktiivsust.

"Tapa kinnisvarahinnad on viimaste aastatega tõusnud märkimisväärselt ja nõudlus kinnisvara järele on kasvanud. Linnas paistab silma, et ettevõtete huvi on koondunud just linnaku ümbrusesse."

Lääne-Harju piirkonna arutelude käigus tõdeti, et piirkonna elanikkond on kaitseväe suhtes aktsepteeriv ja tunneb ennast turvalisemalt. Kaitseväe Lääne-Harju tsiviilkoostöö teenistujate poolt leiti, et kinnisvaraturg on arenema hakanud, aina uusi inimesi kolib piirkonda ja kogukond on julgem võtma ühendust, kui miski häirib või kui on mingid mured, kuidas paremini koostööd teha.

Lääne-Harju kogukonna aktivistidega peetud fookusgrupi aruteludes avaldus, et eriti uusasukad, kes ei ole harjunud militaartegevusega, on sageli häiritud müra intensiivsusest. Lennubaasi läheduses asuvad elanikud kurdavad sagedaste harjutuste ja ülehelikiirusel lendavate lennukite müra üle, mis võib kinnisvara väärtust negatiivselt mõjutada. Kohalikud elanikud on väljendanud ka muret selle üle, et kaitseväe tegevus on sagedasem kui algselt lubatud, mis tekitab rahulolematust ja võib mõjutada piirkonna elukvaliteeti. Siiski tõdeti, et pikemaajalised elanikud ei kipu enda kodu müüma ega piirkonnast lahkuma.

Võru piirkonna kogukonna aktiivsemate liikmetega peetud fookusgrupi arutus toodi esile, et Nursipalu harjutusväljalt ja kaitseväe manöövritelt kostev müra ulatub sageli linna ja ümberkaudsete külade aladele, tekitades püsivaid häiringuid. Arvati, et elamupiirkondades, mis asuvad harjutusväljade ja õppuste läbiviimise alade lähedal, on kinnisvara väärtus märgatavalt langenud. Kohalikud elanikud on väljendanud rahulolematust, et sellistes piirkondades kinnisvara ostmine või omamine muutub vähem atraktiivseks, kuna elutingimused on halvenenud müra ja saaste tõttu. Isegi kui kaitsevaldkond pakub mõningaid leevendusmeetmeid, nagu mürakindlad aknad, siis eeldatakse, et see ei suuda kõrvaldada mürasaaste laiaulatuslikku mõju. See omakorda on pannud kohalikke kaaluma kodude müümist ja piirkonnast lahkumist.

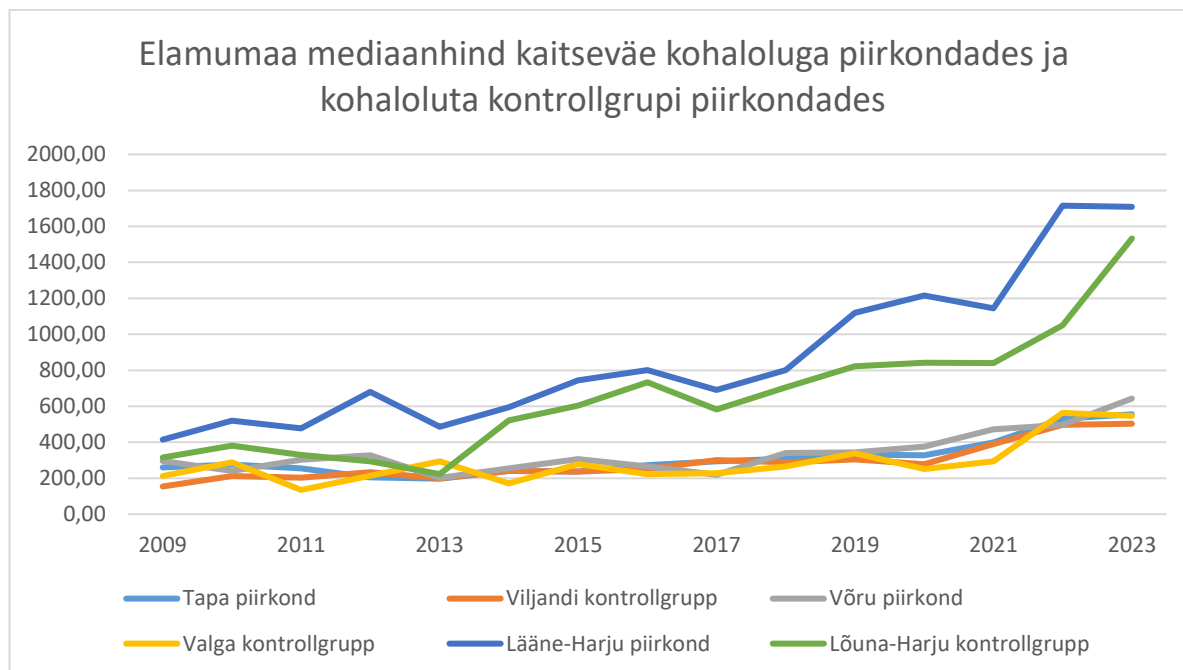
Kinnisvarahindajatega peetud intervjuude käigus oli läbivaks tõdemuseks, et tänasel hetkel on kaitseväe mõju kinnisvaraturule, eriti laiendatud harjutusväljade lähipiirkondades, äärmiselt keeruline hinnata. Üleriigiline kinnisvaraturg on viimaste aastate majandussurutise olukorras keerulises olukorras ning seetõttu on ka üle Eesti tehingute arv madal. Harjutusväljade lähipiirkondade osas leiti, et tehingute arv on neis piirkondades läbi aegade olnud võrdlemisi madal ja kinnisvaratehingute andmeid viimaste aastate kohta on liiga vähe ning mõju pole veel täielikult turule avaldunud, et täpset analüüsi teha. Küsitletud kinnisvarahindajate antud orienteeruvad väärtusvahemikud võimaliku kinnisvara hinna languse osas erinesid drastiliselt.

Kinnisvarahindajad tõid välja, et kinnisvarahinnad harjutusväljade läheduses sõltuvad peamiselt müra, vibratsiooni ja suurenenud liikluskoormuse intensiivsusest. Eelkõige elamute ja maakodude hinnad võivad langeda, kuna selliseid piirkondi peetakse vähem atraktiivseks just nende häirivate tegurite tõttu. Nursipalu harjutusväljade lähedastes piirkondades on kinnisvaratehingute arv olnud madal. Piirkonna elanikud on käimasoleva laienduse osas äraootaval seisukohal, oodates harjutusvälja laiendamise mõju kinnisvaraturule ja hinnates, kas müratase on nende jaoks talutav ning kas nad soovivad piirkonnas edasi elada. Mõju kinnisvarale pole veel täielikult avaldunud, kuna tehinguid on vähe ja turg on passiivne. Samas on inimesi, kes soovivad vara müüa, kuid vähese nõudluse tõttu on müügiperioodid pikad.

Harjutusväljade lähipiirkondade kinnisvarahindade languse täpse ulatuse prognoosimine on keeruline, kuna puuduvad usaldusväärsed andmed varasemate laienduste või harjutusväljade rajamise mõju kohta sarnastes hõredalt asustatud piirkondades. Hinnalangust mõjutavad tegurid võivad hõlmata eelkõige kinnisvara asukohta laskealade suhtes ja nendest tulenevate häiringute intensiivsust ning kinnisvara seisukorda ennast. Näiteks, kas kinnisvara vajab märkimisväärseid investeeringuid ja kas potentsiaalsed ostjad on valmis tegema mööndusi madalama hinnataseme saavutamiseks. Hajaasustuse tingimustes on olulised ka hoone tehniline seisukord ja kommunikatsioonide olemasolu, sealhulgas veevärk, kanalisatsioon, elektrivõimsus, ligipääsutee ning kinnistu juurde kuuluv metsa- või põllumaa. Juhtudel, kus kinnisvara on halvas seisukorras ja vajab suuri investeeringuid kaasaegsete elamistingimuste loomiseks, võib olla majanduslikult ebamõistlik potentsiaalsel ostjal investeerida sellistesse kinnistutesse. Suurem protsentuaalne hinnalangus on võimalik kinnistute puhul, mille väärtus on juba madal.

Teisalt tasub arvestada, et hajaasustuse piirkondade elanikele üle Eesti on esmatähtsaks taristuks nende koduni viiv tee. Kohalikele omavalitsustele on haridus- ja sotsiaalkulude järel suurimaks kuluartikliks kohalike teede remont ja hooldus. Kohalike omavalitsuste väga piiratud eelarvete tõttu suunatakse vahendeid prioriteetsemate teede korrashoiule, mis tähendab, et hõredalt asustatud piirkondade teid hooldatakse oluliselt vähem või arvatakse omavalitsuste poolt välja avalikust kasutusest. Kaitseväe vajadustest tulenevalt saavad harjutusväljade lähipiirkondade kohalikud teed olulisi lisavahendeid ja hooldust, mis aitab tagada kohalike elanike juurdepääsu kodudeni.

Teatud juhtudel on kaitseväelaste kohalolek toonud kaasa positiivse mõju kinnisvarale. Näiteks Tapa linnas, kus asub üks kaitseväe suurimaid linnakuid, kasvas aastatel 2016–2018 elamukinnisvara nõudlus ja hinnad, eelkõige korterite turul. Kaitseväelaste ja liitlasvägede vajadus elamispindade järele tõstis korterite hinda umbes 15–25% aastas. Tapa korteriturgu on positiivselt mõjutanud just kaitseväelased ja nende pered, kes otsivad ajutist elamispinda. Siiski on see mõju olnud väga lokaliseeritud ja ei ole oluliselt mõjutanud kinnisvarahindu laiemas piirkonnas. Võru linnas on täheldatud sarnast olukorda, kus kaitseväelaste ja liitlaste kohalolek on mõjutanud üüriturgu. Võru linnas on kaitseväelased ja liitlassõdurid üürinud heas seisukorras kortereid, mis on lühiajaliselt parandanud üürituru likviidsust. Siiski on kinnisvarahindade üldine tõus Võrus olnud tagasihoidlik.

Joonis 25. Elamumaa mediaanhind kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades⁵¹

Tapa, Viljandi, Võru ning Valga piirkondade elamumaa kinnisvarahinnad on perioodil 2009–2023 kasvanud võrreldavas mahus ja samas trendis. Suurim eristumine esineb Lääne-Harju ja Lõuna-Harju piirkondade näol, mille kinnisvarahinnad on mõjutatud olnud Tallinna eeslinnastumisest. Selget kaitseväe mõju ei saa seega piirkondade kui terviku osas eristada.

Ekspertpaneeli arutelul tõdeti, et kinnisvara väärtuse hindamine kaitseväe harjutusväljade lähipiirkondades on keeruline, sest mõju sõltub mitmesugustest teguritest, nagu müra, ligipääs, kohaliku taristu kvaliteet ja muud elukeskkonna aspektid. Piiratud tehingute arv lähipiirkonnas takistab kaitseväe mõju eristamist muudest teguritest. Kuigi osa inimesi tunnetab kinnisvara väärtuse vähenemist, siis puuduvad kindlad tõendid ning pikaajalise mõju kohta pole ühtset hinnangut. Kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkonnad tervikuna ei ole kinnisvara hinna muutusete osas eristatavad. Saadaolevate kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete andmete alusel ei saa anda tänasel hetkel selget hinnangut kaitseväe kohalolu mõju osas nii kogu piirkondade osas kui ka harjutusväljade lähipiirkondade osas.

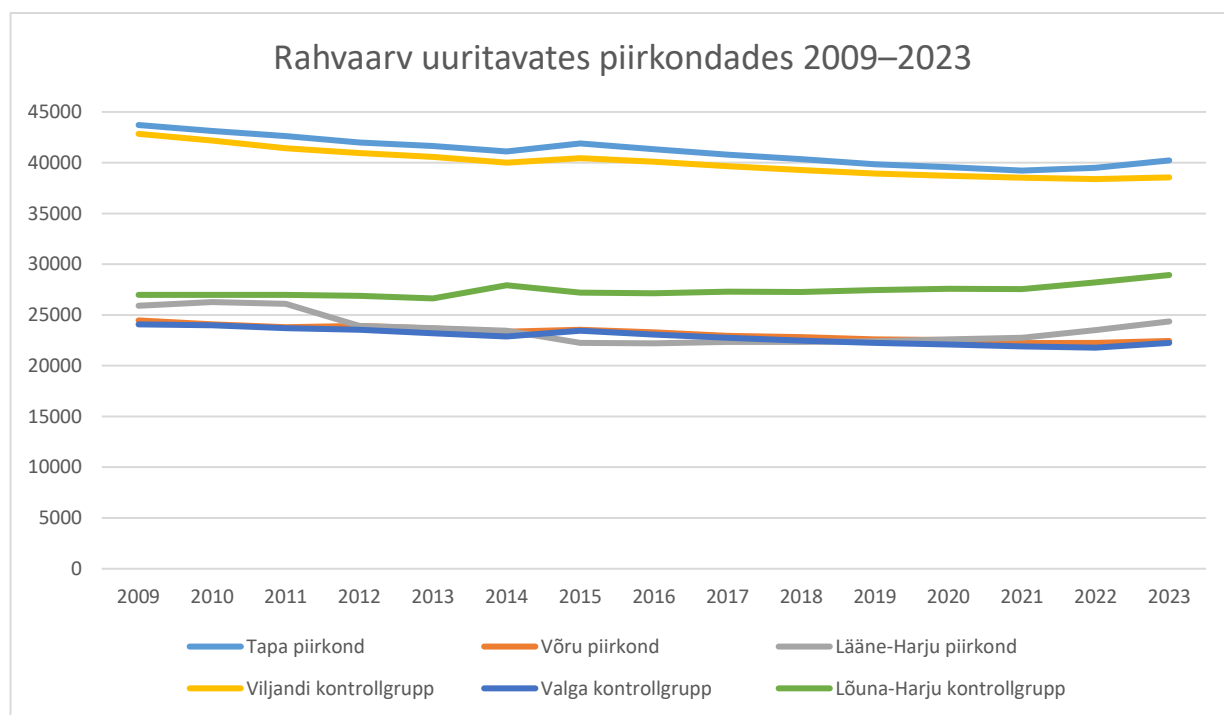
Tabel 17. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohaloluga piirkondade kinnisvara väärtuse muutus

MÕJU KOHALIKULE ELUKESKKONNALE			
Sihtrühm: kohalikud elanikud			
Avalduv mõju: piirkonna kinnisvara väärtuse muutus			
Mõju olulisus			
Ulatus: suur	Sihtrühma suurus: -		
Sagedus: -	Ebasoovitavate	mõjude	risk
	või avaldumine: -		

⁵¹ Maa-amet. 2024. tehingute andmebaas

3.6. Mõju kohalike piirkondade demograafiale

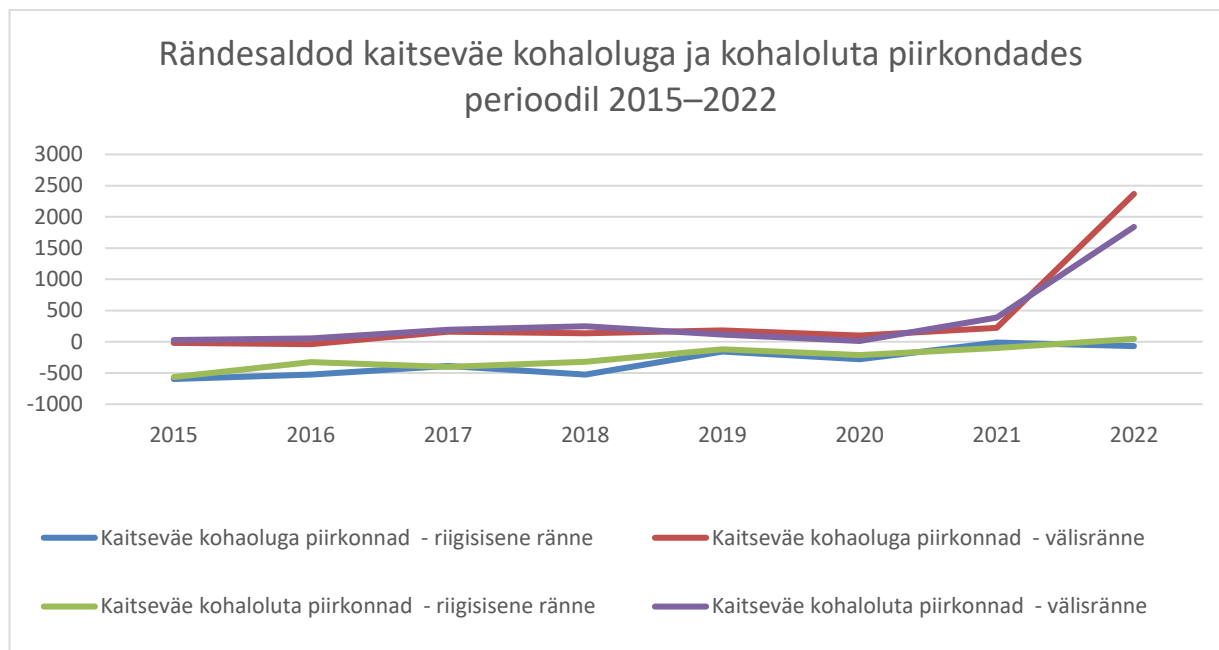
Alates 2009. aastast on kõigis uuritavates piirkondades, välja arvatud Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkonnas, toimunud rahvaarvu langemine. Tapa piirkonna rahvaarv on 14 aasta jooksul langenud 8%. Samal perioodil langes Viljandi piirkonna rahvaarv 10%. Perioodil 2009–2023 langes nii Võru kui ka Valga piirkonna rahvaarv mõlemal juhul 8% võrra. Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkond eristub esmajoones pikemaajaliselt aset leidnud Tallinna eeslinnastumise protsessi kaudu, mille tulemusel Lõuna-Harjumaale ja Põhja-Raplamaale toimus aktiivsem sisseränne kuni 2015. aastani. Kogu 2009–2023 perioodi peale kasvas Lõuna-Harju piirkonna rahvastik 7% võrra ning Lääne-Harju piirkonna rahvastik kahanes samal perioodil 6% võrra. Kuni 2015. aastani oli Lääne-Harju piirkonna rahvastik langustrendis, kuid on hakanud alates sellest taas kasvama. Alates 2021. aastast on Lääne-Harju piirkonna rahvastik kasvanud (+7%) kiiremini kui Lõuna-Harju rahvastik (+5%).

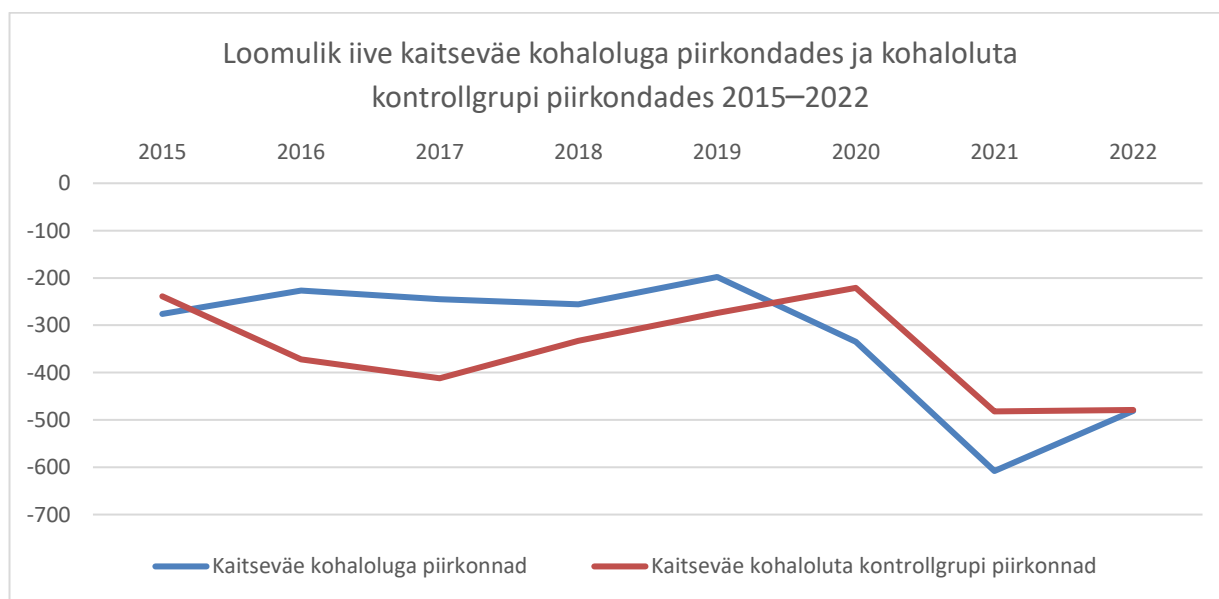
Joonis 26. Rahvaarv uuritavates piirkondades 2009–2023^{52, 53}

⁵² Statistikaamet. 2024. RV0240: rahvastik soo, vanuse ja elukoha järgi, 1. jaanuar

⁵³ Statistikaamet. 2017. RV0282: Rahvastik soo, vanuserühma ja haldusüksuse või asustusüksuse liigi järgi, 1. jaanuar (2000–2017)

Joonis 27. Rändesaldod kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondades perioodil 2015–2022 ⁵⁴

Joonis 28. Loomulik iive kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades 2015–2022 ^{55,56}

Nii kaitseväe kohaloluga kui ka kohaloluta piirkondade riigisisene rändesaldo oli aastatel 2015–2021 negatiivne. Mõlemal juhul on väljaränne perioodi vältel aeglustunud ning jõudnud 2022. aastaks nulli ligidale. Väline sisserränne intensiivistus 2022. aastal Ukrainast tulnud sõjapõgenike tõttu. Kaitseväe kohaloluga piirkondadesse rändas 2022. aastal 2367 inimest ning kohaloluta piirkondadesse 1839 inimest. Loomulik iive oli perioodil 2015–2022 negatiivne nii kaitseväe kohaloluga kui ka kohaloluta piirkondades. Kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade rahvastikupüramiidide vahel

⁵⁴ Statistikaamet. 2023. RVR03: Ränne soo, vanuserühma ja rände liigi järgi

⁵⁵ Statistikaamet. 2023. RV112U: Elussündinud soo ja haldusüksuse või asustuspiirkonna liigi järgi

⁵⁶ Statistikaamet. 2023. RV49U: Surnud | Haldusüksus/ asustuspiirkonna liik, Aasta ning Sugu

puuduvad selged erisused (vt lisa 9–12). Kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondade rahvastikuprotsessid peegeldavad üksteist nii arengusuundadelt kui ka intensiivsusest.

Fookusgrupi intervjuude käigus ei osatud valdavalt kommenteerida, kas ja millist mõju võiks kaitsevägi omada piirkonna rahvastikule. Üksikutel juhtudel kommenteeriti, et kaitsevägi kui kindel tööandja aitab piirkonda meelitada uusi elanikke ja hoida olemasolevaid. Teisest perspektiivist nähakse, et mürähäiringutest tingituna võivad noored pered soovida lahkuda harjutusväljade lähiümbruse küladest.

Harjutusväljade lähipiirkondade rahvastiku osas ei viita rahvaloenduse ja rahvastikuregistri andmed, et harjutusväljade tegevuse tõttu oleks kuni 4 kilomeetri ulatusse jäävate külade rahvastik olulisel määral vähenenud. Kahe viimase rahvaloenduse vahelisel perioodil 2011–2021 on rahvastik kahanenud Klooga harjutusvälja ja Ämari leenubaasi lähipiirkonnas (-6,7%) ning Nursipalu harjutusvälja lähipiirkonnas (-6,3%), mis on samasuunalise ja sama mastaabiga laiema piirkonna rahvastiku vähenemisega möödunud kümnendil. Perioodil 2011–2021 kasvas keskpöügooni ja Soodla harjutusvälja lähipiirkonna rahvastik 5,6%. Perioodil 31.12.2021–01.04.2024. kasvasid harjutusväljade lähipiirkonna külade rahvastikud Ämari ja Klooga harjutusvälja piirkonnas 5,3%, keskpöügooni ja Soodla harjutusvälja piirkonnas 6,2% ning Nursipalu harjutusvälja piirkonnas 2,6% (lisad 16–18).

Ekspertpaneeli arutelul leiti, et rahvastiku muutuse, iibe ja rände näitajate osas puudub kaitseväe mõju kohalikele piirkondadele.

Tabel 18. Ekspertpaneeli hinnang: Piirkonna rahvastiku hulga ja vanuselise struktuuri muutus

LÜHI- JA PIKAAJALISED MÕJUD PIIRKONNA ARENGULE			
Sihtrühm: kohalik elanikkond			
Avalduv mõju: piirkonna rahvastiku hulga ja vanuselise struktuuri muutus			
Mõju olulisus			
Ulatus: väike	Sihtrühma suurus: väike		
Sagedus: -	Ebasoovitavate või avaldumine: väike	mõjude	risk

3.7. Mõju taristutele

Kaitseväe kõrgemad nõudmised taristule ning koormus teedele tingivad, et RKIK mängib olulist rolli Tapa, Võru ja Lääne-Harju piirkondade taristute arendajana koostöös teiste riigiasutuste ja kohalike omalitsustega.

Tapa piirkonna ettevõtjate ning omavalitsusjuhtidega peetude arutelude põhjal tuli esile, et kaitseväe tegevus on toonud kaasa kohalike teede ja transporditaristu märkimisväärse arengu. Tapa piirkonnas liigub igapäevaselt suurel hulgal kaitseväe tehnikat, mis koormab kohalikke teid, eriti harjutusväljade lähedal. Sellest tulenevalt on kaitsevägi ja kohalik omavalitsus olnud sunnitud kohalike teede kasutuskõlblikkuse tagamiseks neid pidevalt hooldama ja parandama. Fookusgrupi arutelu käigus märgiti, et piirkonnas on tänu kaitseväele tehtud ulatuslikke teede parandustöid ja taristu uuendusi.

Tapa piirkonna kogukonnad tõid korduvalt esile, et kaitseväe kohalolek on suurendanud piirkonna teede koormust. Eriti rõhutati kruusateede tolmuprobleeme ja rasketehnika liikumist, mis tekitab sageli teedele kahjustusi. Siiski nähakse ka positiivseid arenguid, kus kaitseväe projektide kaudu on mõningaid teid parandatud ja kaetud mustkatttega, mis on aidanud tolmu vähendada. Samas tõstasid teede hooldamise küsimus, kuna mõningatel juhtudel on valitsenud segadus, kes vastutab teede hoolduse eest, mis jäävad vaid osaliselt kaitseväe valdusesse.

Kaitseväe kohalolek on toonud kaasa ka uute rajatiste ehitamise ja olemasoleva taristu laienemise. Tapa piirkonna omavalitsusjuhid tõid arutelu käigus välja, et kaitseministeeriumi toetusel on Tapa piirkonnas rajatud mitmeid uusi objekte, sealhulgas katlamaju, mis tagavad piirkonna soojusvarustuse. Need katlamajad ei teeninda ainult kaitseväge ja liitlasi, vaid ka kohalikke elanikke. Kaitseväe ja liitlasvägede soojusenergia tarbimine aitab seetõttu Tapa linnas olulisel määral langetada toasooja hinda. Olulise osa kohaliku vee-ettevõtte Tapa Vesi OÜ käibest moodustab kaitseväe suur tarbimine, mis on aidanud kaasa ettevõtte majanduslikule stabiilsusele ja seeläbi ka kohaliku ühisveevärgi arengule. Intervjuudes toodi esile, et sõltuvalt kuust moodustab kaitseväe vee- ja soojusvarustuse vajadus kuni 25% Tapa Vesi OÜ toodangust. See tähendab, et kaitseväe tegevus on otseselt seotud kohaliku taristu pikaajalise jätkusuutlikkuse ja majandusliku kasvu tagamisega.

Tapa piirkonna omavalitsusjuhid tõid esile soovi realiseerida tulevikus koostööprojekte, mis oleksid kasulikud nii kaitseväele kui kohalikele kogukonnale. Näiteks arutati võimalust rajada Tapa piirkonda ujula, mida saaksid kasutada nii kaitsevaelased ja liitlassõdurid kui kohalikud elanikud.

Võru piirkonna fookusgrupi arutelude käigus tõdeti, et kaitseväe tegevuse intensiivistumine, sealhulgas liitlaste kohalolu, on suurendanud liikluskoormust ja müra Võru linnas ja lähiümbruses. Kohalike kogukondade jaoks on müra järel suurim häiriv tegur just kolonnide liikumine ja rasketehnika koormus, mis sageli tekitab ummikuid ja muudab kohalikku liiklusvoogu.

Võru ettevõtjad märkisid eraldi ära Valga-Võru raudtee renoveerimise projekti, mis ei saanud Euroopa Liidult positiivset rahastusotsust. RKIK on pidanud läbirääkimisi Valga-Võru raudtee renoveerimise üle, eesmärgiga kasutada seda nii militaar- kui tsiviilotstarbel. Plaani kohaselt oleks raudteeharu ühendatud kohalike tööstustega, mis annaks võimaluse puidutoodangut efektiivsemalt vedada. Kuigi see projekt ei ole realiseerunud, peeti selliseid taristuinvesteeringuid positiivseks arengusuunaks, mis tooks kasu nii kaitseväele kui kohalikele ettevõtetele.

Nii Lääne-Harju omavalitsusjuhid, ettevõtjad kui kogukonna aktiivsemad liikmed töid välja, et kaitseväe kohalolu on otseselt positiivselt mõjutanud piirkonna teede arendust ja hooldust. Kaitseväe tegevus on mõjutanud oluliselt piirkonna teedevõrku, eriti Paldiski ja Ämari ümbruses. Fookusgrupi arutelude käigus tõsteti esile, et kaitseväe ja selle liitlasvägede logistika ja liikumised on põhjustanud vajaduse kohalike teede parandamiseks ning täiendavaks liikluse planeerimiseks. Näitena tuuakse välja viadukti ehitust, mis parandas oluliselt piirkonna liiklust, hõlbustades nii tsiviil- kui sõjaväelist transporti. Fookusgrupi aruteludes avaldus, et kaitseväe toetusel on rajatud ja renoveeritud mitmeid kohalikke taristuid, sealhulgas näiteks Klooga kergliiklustee. Kaitseväe tegevusest tulenevad transpordivajadused, sealhulgas liitlaste sõjatehnika liikumine läbi kohalike sadamate ja teede, on nõudnud teatud piirkondades ristmike ja teede laiendamist, et tulla toime suurenenud liikluskoormusega, mida tekitavad kaitseväelaste ja liitlasvägede masinad. Suurem kaitseväe ja liitlaste kohalolek on mõjutanud kohalikke elanikke, kes on pidanud kohanema kaitseväe kolonnide ja operatsioonidega teedel.

Paldiski ettevõtjate seas leidis äramärkimist, et kaitseväe kohalolek on positiivselt mõjutanud sadamataristut, sest Paldiski sadam on kasutusel nii militaar- kui tsiviilotstarbeliselt. Täiendava sadamakajajamise koostööprojekti puhul tõdeti, et see on parandanud Paldiski sadama võimekust ja taristut laiemalt.

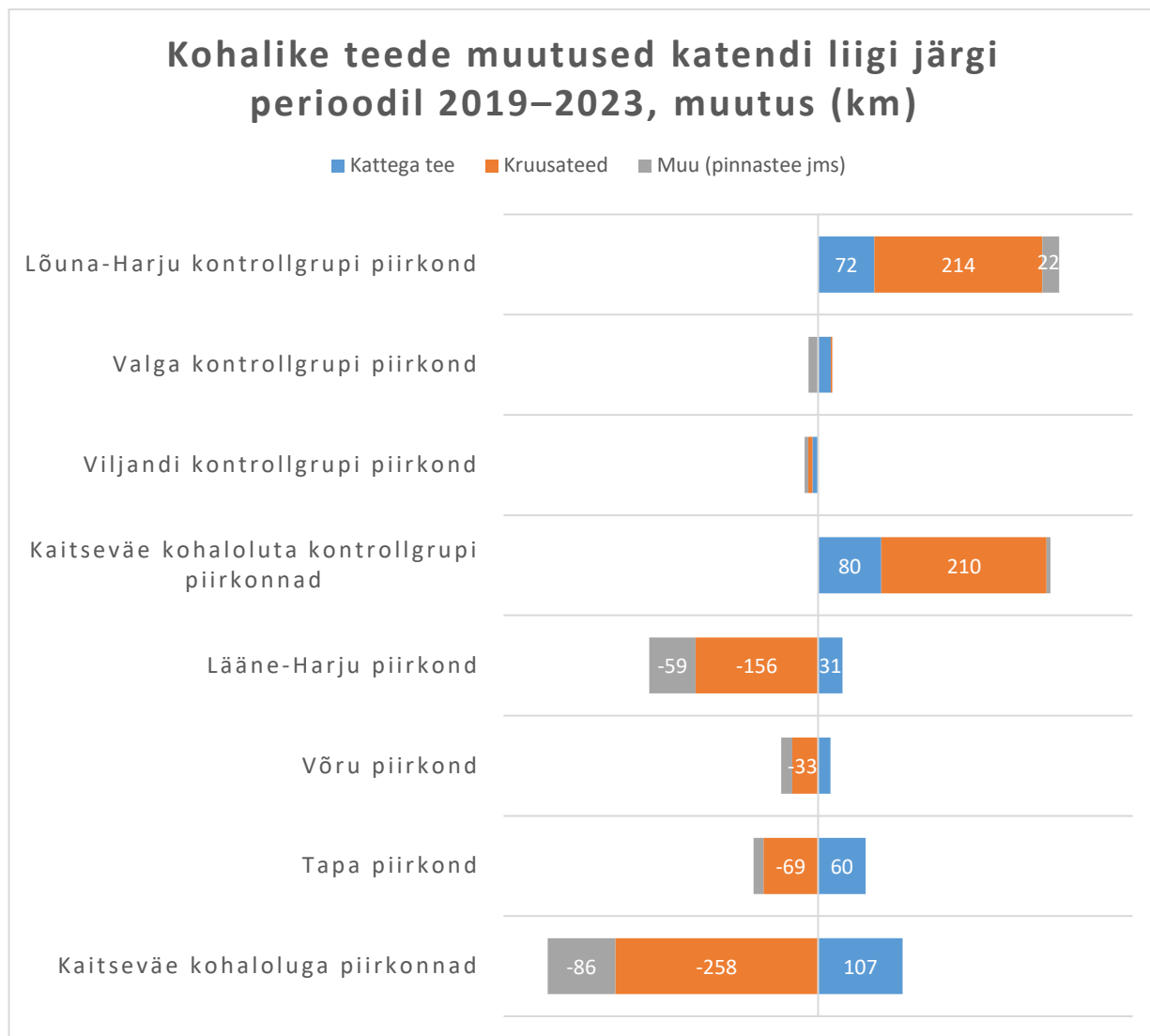
Lisaks Paldiski sadama arengule on kaitseväe kohalolek Ämari lennubaasi näol suurendanud vajadust veevarustuse ja kanalisatsioonitaristu laiendamise järele. Eraldi rõhutati, et kaitseväe linnakute ühendamine kohalike taristuvõrkudega võib vähendada näiteks kaugküttevõrgu kulusid ja tuua kaasa soodsamaid lahendusi laiemale elanikkonnale.

Fookusgrupi intervjuude käigus märgiti, et kaitseväge on kaasa aidanud kohalike avalike teenuste arengule, sealhulgas haridusasutuste renoveerimisele ja kogukondlike projektide toetamisele. Näiteks on kaitseväe toel renoveeritud kohalikke lasteaedu, mis on otseselt seotud liitlasvägede kohalolekuga piirkonnas.

Klooga harjutusvälja osas töid nii kaitseväe tsiviilkoostöö teenistujad kui kogukondade aktiivsemad liikmed välja, et see on oluliselt mõjutanud kohaliku taristu arengut. Kuigi harjutusväljad ise ei ole taristu arendamise otsesed objektid, on nende ümbruses tehtud mitmeid investeeringuid, et tagada ohutu ja sujuv ligipääs harjutusaladele ning leevendada harjutuste põhjustatud häiringuid. Näiteks on ehitatud ja parandatud teid ning rajatud müra summutavaid valde, et vähendada kohalike elanike jaoks harjutuste müra ja vibratsiooni mõju.

Kaitseväe kohaloluga piirkondades on perioodil 2019–2023 suurenenud kõvakattega avalikus kasutuses olevate teede hulk 107 km võrra. Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkondades on samal perioodil kõvakattega avalikus kasutuses olevate teede hulk suurenenud 80 km võrra (vt joonis 29) ehk kaitseväe kohaloluga piirkondades on 27 km võrra rohkem teid suudetud kõvakatte alla viia.

Teede halduse perspektiivist mõjutab võrdlust kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel enim erinev kohalike omavalitsuste strateegia valik Lõuna-Harju ja Lääne-Harju piirkondade vahel. Lõuna-Harju kontrollgrupi piirkonnas on perioodil 2019–2023 sõlmitud suurel hulgal teede avaliku kasutuse lepinguid, millega kohalik omavalitsus võtab kohustuse teede hoolduse ja remondi osas. Lääne-Harju piirkonna näitel on pigem avalikust kasutusest loobutud kruusateede ja pinnasteede puhul (vt lisa 13 ja 14).

Joonis 29. Kohalike teede muutused katendi liigi järgi perioodil 2019–2023

Perioodil 2008–2023 on RKIK-i andmetel tehtud 8,7 miljoni euro väärtuses investeeringuid taristutesse, mida saab lugeda kaheotstarbeliseks (*dual use*) ehk millest saab kasu nii kaitseväge kui tsiviilelanikkond. Kõige suuremas mahus kaheotstarblisi investeeringuid on teostatud Tapa piirkonnas, seda 5,8 miljoni euro väärtuses. Kõige suuremate taristuinvesteeringute sekka kuuluvad keskpõlugooni ümbruse valla teede rekonstrueerimised, kuid ka Tapa linnaku kaugküttevõrku ühendamise projekt, tänu millele on Tapa linna kaugküttesüsteem kuluefektiivsem ja mis võimaldab toasooja hinda pikemas perspektiivis madalamana hoida kui seda suudaks väiksema ning killustatuma küttesüsteemide võrgustiku puhul. Lisaks on kaitsevaldkonna investeeringutest rahastatud kergliiklusteede rajamist, eesmärgiga parandada liiklusohutust (vt lisa 15).

Tabel 19. Kaheotstarbelise kasutusega taristuprojektide maksumused piirkonna ja aasta järgi⁵⁷

Aasta	Tapa piirkond	Lääne-Harju piirkond	Võru piirkond	muu	Kokku
2008	965 939.00 €			19 173.00 €	985 112.00 €
2009					- €
2010		44 738.00 €			44 738.00 €
2011		62 905.00 €			62 905.00 €
2012	218 135.00 €		249 916.00 €	96 012.00 €	564 063.00 €
2013			45 000.00 €		45 000.00 €
2014	665 000.00 €	546 105.00 €	26 000.00 €	10 000.00 €	1 247 105.00 €
2015	190 948.86 €		15 000.00 €	50 000.00 €	255 948.86 €
2016	2 360 272.00 €			397 689.42 €	2 757 961.42 €
2017	289 469.62 €		50 000.00 €	92 158.00 €	431 627.62 €
2018	177 720.00 €		27 000.00 €	113 437.10 €	318 157.10 €
2019	71 280.00 €		610 307.81 €		681 587.81 €
2020	185 159.80 €				185 159.80 €
2021	727 979.37 €	16 500.00 €			744 479.37 €
2022		330 000.00 €		20 000.00 €	350 000.00 €
2023	20 000.00 €	34 887.00 €		17 908.32 €	72 795.32 €
Kokku	5 871 903.65 €	1 035 135.00 €	1 023 223.81 €	816 377.84 €	8 746 640.30 €

Ekspertpaneeli arutelu käigus leiti, et kuigi suurenenud liikluskoormus ja hooajaline teede kulumine kujutavad endast mõningaid negatiivseid aspekte, on üldine mõju taristule positiivne. Arutelu käigus tõdeti, et kasutatud riigikantselei metoodika hindamisskaalad keskenduvad eelkõige negatiivsetele mõjudele ning tõstatati vajadus positiivsete mõjude väljatoomiseks.

Tabel 20. Ekspertpaneeli hinnang: kaitseväe kohalolu mõju piirkonna taristu arendustele ja seisundile

MÕJU KOHALIKULE ELUKESKKONNALE	
Sihtrühm: kohalikud elanikud	
Avaldud mõju: kaitseväe kohalolu mõju piirkonna taristu arendustele ja seisundile	
Mõju olulisus	
Ulatus: väike	Sihtrühma suurus: keskmine
Sagedus: keskmine	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: väike/positiivne

⁵⁷ RKIK-i poolt väljastatud andmete põhjal

3.8. Mõju kohalike omavalitsuste tulubaasile

Kaitseväe kohalolek Tapa piirkonnas mõjutab kohaliku omavalitsuse tulubaasi mitmetest olulistest aspektidest. Intervjuude põhjal tõdeti, et kaitsevägi on Tapa valla üks suurimaid tööandjaid, mis omakorda avaldab olulist mõju kohalikele majandusele ja omavalitsuse maksutulule. Kaitseväe ja sellega seotud struktuuride loodud töökohtade tõttu laekub omavalitsuse eelarvesse tulumaksu suurelt osalt töötajatelt, kes on registreeritud Tapa valla elanikeks. Seda peetakse oluliseks, kuna lisaks kaitseväelastele on hulgaliselt tsiviiltöokohti, mida kaitsevägi oma tegevuse kaudu piirkonnas loob.

Tapa piirkonna fookusgrupi intervjuude käigus märgiti, et kuigi riigi poolt pakutav talumishüvitis on kehtestatud, ei ole see intervjuul osalenud kogukonna liikmete hinnangul piisav, et täielikult kompenseerida kõiki negatiivseid mõjusid, mis tulenevad harjutusväljade aktiivsest kasutamisest. Talumishüvitiste süsteem on kohalike elanike seas tekitanud arutelu, kuna hüvitis ei jõua sageli otse inimesteni, vaid see läheb omavalitsustele, kus kasutatakse seda peamiselt taristuprojektide, näiteks teede hoolduse ja spordiväljakute tarbeks.

Tapa piirkonna arutelude käigus tõstatati, et talumishüvitise suurus on jäänud muutumatuks hoolimata sellest, et harjutusväljade ja muu kaitseväe taristu kasutus on aastatega kasvanud. Paljud elanikud on väljendanud arvamust, et talumishüvitis peaks olema suurem ja paindlikumalt jaotatav, et võimaldada elanikel ise otsustada, kuidas see raha kohalike vajadusi kõige paremini rahuldaks ja harjutusväljade negatiivset mõju harjutusväljade lähiümbruse elanikele kompenseeriks. Mõnes piirkonnas on kogukonnad võtnud ühendust kohalike omavalitsustega, et arutada talumistasude jaotamise õiglasemaid viise. Arutelude käigus toodi esile, et kuigi talumishüvitisel on olnud kasulik mõju kohalike taristute arendamisele, ei taju kogukonnad siiski otsest finantsilist kasu, mis suudaks täielikult leevendada piirkonnas esinevaid häiringuid, nagu müra ja liikluskoormus. Väiksemad projektid ja teede hooldamine ei korva kogukondade sõnul täielikult kohalike kaotusi, näiteks kinnisvara väärtuse võimalikku vähenemist või elukvaliteedi langust.

"Riigi poolt makstav häiringutasu aga kogukonnani või inimesteni ei jõua, sest seda kasutab vallavalitsus oma suva järgi, ilma elanikkonnaga nõu pidamata."

Võru maakonna omavalitsusjuhtidega peetud fookusgrupi arutelu tõsteti esile, et kaitsevägi on Võru piirkonna tööandjana oluline, pakkudes kohalikele elanikele tööd. Kuid märgiti ka, et suurem osa kõrgema palgaga töökohti on täidetud väljaspoolt piirkonda saabunud spetsialistidega, kes ei asu Võrumaale püsivalt elama. Seetõttu ei ole omavalitsuse tulubaasis kaitseväe panus nii suur, kui see võiks olla. Näiteks toodi välja, et Võru linna maksubaas ei ole kaitsevaldkonna töötajate osas piisavalt suur, kuna paljud kõrgema sissetulekuga töötajad elavad püsivalt Tartus ja mujal Eestis.

Võru piirkonna arutelude käigus toodi välja, et kohalike elanike jaoks on harjutusväljadest tingitud mürahäiringud olnud suur probleem. Näiteks on viidatud sellele, et varasemalt oli mürahoogaeg selgelt piiritletud, kuid viimastel aastatel on see muutunud intensiivsemaks ja pidevamaks. Paljud

elanikud on rõhutanud, et müra ja muud häiringud, nagu harjutusväljadega seotud liiklusummikud ja öised õppused, mõjutavad nende igapäevaelu negatiivselt. Talumishüvitised, mis peaksid leevendama kohalike elanike olukorda, on tihti suunatud omavalitsustele, kuid kogukond tunneb, et see raha ei ole piisav ega jaotatud õiglaselt. Kogukondade poolt rõhutati, et hüvitiste eesmärk peaks olema realselt kohalike elutingimuste parandamine, mitte ainult omavalitsuse eelarveaukude katmine. Omavalitsusjuhtide arutelu tõdeti, et talumishüvitiste rakendamine on keeruline teema ja suureks tüliõunaks. Näiteks on talumishüvitiste kasutus piirkonna teede parandamiseks või korrashoiu tagamiseks tinginud olukorra, milles harjutusväljade lähialade elanikud tunnevad, et nende raha oleks ära võetud.

Arutelu käigus toodi välja, et talumishüvitised, mida omavalitsustele makstakse, ei suuda kompenseerida mürahäiringute ja looduskeskkonna väidetava kahjustamise tegelikke mõjusid. Talumishüvitistega seotud rahastamine suunatakse sageli üldistesse kohalike omavalitsuste projektidesse, nagu teede korrashoid, mis ei too tegelikku kasu neile, kes kõige otsesemalt häiringuid kannatavad. Lisaks tuli esile, et pakutavad meetmed, nagu mürakindlate akende paigaldamine, ei suuda probleeme täielikult lahendada ning kohalike jaoks jääb alles küsimus, kuidas neid hüvitisi tõhusamalt kasutada.

Lääne-Harju piirkonna aruteludes toodi välja, et kaitseväe kohalolu ei ole otseselt mõõdetav kohalike maksutulude kasvus, kuid kohaliku kogukonna ja ettevõtluse elavnemine viitab selle positiivsele mõjule. Omavalitsusjuhtide poolt toodi välja, et koostöö kaitseväega toonud piirkonnale olulist majanduslikku kasu, sealhulgas rõhutati eelkõige taristuprojekte, mida on teostatud kaitseväe ja liitlasvägede kohaloleku tõttu. Näiteks on saanud renoveeritud Rummu lasteaed ja tehtud teetöid tänu spetsiaalsetele liitlasvägede programmidele. Lääne-Harju kogukonna fookusgrupi arutelu käigus tõdeti, et talumishüvitised on Klooga harjutusvälja läheduses juba hästi juurdunud ja kogukond on leidnud toimivaid viise nende vahendite kasutamiseks, näiteks mänguväljakute ja matkaradade korrastamiseks.

"Kogukonnad ise annavad teada, kes seal lähedal on ja millist projekti nad vajavad, näiteks mänguväljaku parandamine või matkaraja korrastamine. Meie huvi on, et kasusaajate hulk oleks võimalikult suur, et mõju oleks tuntav ja nähtav."

Ämari lennubaasist tulenev müra ja muud häiringud mõjutavad laialdaselt kohaliku kogukonda, kuid neid ei ole veel arvestatud talumishüvitiste süsteemis. Fookusgrupi aruteludes rõhutati, et praegu kehtib talumishüvitis Klooga harjutusvälja piirkonnas, kuid Ämari lennubaasi mürahäiring on jäänud hüvitamata. Kõige suurema häiringuna tuuakse välja ülehelikiirusel lendavate lennukite tekitatud müra, mis tuleneb esmajoonelise helibarjääri ületamise lööklainetest. Mitmed kogukonna liikmed on väljendanud, et Ämari lennubaasi ümbruse elanikud on samavõrd häiritud kaitseväe ja liitlaste tekitatud müra kui näiteks Klooga harjutusvälja puhul. Esitatud on ettepanek laiendada talumishüvitisi ka Ämari piirkonnale, kuid seni ei ole selles osas kokkuleppele jõutud.

Talumishüvitised moodustavad kaitseväe kohaloluga kohalike omavalitsuste eelarvetest vähem kui ühe protsendi kohalike omavalitsuste põhitegevuse tuludest. Eesti omavalitsuste võrdlemisi piiratud finantsautonoomia ja kitsaste eelarvete tõttu on talumishüvitised mänginud siiski olulist rolli omavalitsuste eelarvetes tulenevalt asjaolust, et tegu on olnud eraldisega, millele ei ole määratud kindlat sihtotstarvet. Sõltuvalt omavalitsusest on määramata sihtotstarve tinginud hüvitise kui vabade vahendite kasutuse.

Tabel 21. 2023. aastal kohalikele omavalitsustele makstud talumishüvitised⁵⁸

Omavalitsusüksus	Hüvitise määr (eurot)
Alutaguse vald	24 586 €
Anija vald	57 103 €
Antsla vald	32 503 €
Kadrina vald	36 891 €
Kiili vald	96 103 €
Kuusalu vald	146 239 €
Lääne-Harju vald	122 048 €
Narva-Jõesuu linn	96 242 €
Pärnu linn	1 173 €
Rõuge vald	57 734 €
Saarde vald	23 915 €
Saku vald	28 994 €
Tapa vald	328 136 €
Toila vald	22 201 €
Võru linn	127 426 €
Võru vald	148 715 €

2023. aasta oktoobris otsustas valitsus laiendada Nursipalu harjutusvälja ning kehtestada kohalikele omavalitsustele leevendusmeetmed, et kompenseerida harjutusvälja kasutamisest tingitud olulisi häiringuid. Leevendusmeetmete hulka kuuluvad iga-aastased häiringustasud, 2023. aastal kogusummas 1,35 miljonit eurot, ning ühekordne investeerimistoetus kogusummas 10 miljonit eurot, et parandada kogukonna elukvaliteeti ning leevendada kaitseväe tegevusest tulenevaid negatiivseid mõjusid. Seejuures laiendati ka omavalituste nimekirja, kellele makstakse iga-aastast talumishüvitist. Ühekordne investeerimistoetus jagunes vastavalt: kolm miljonit eurot Võru vallale, kaks miljonit eurot Antsla vallale, kaks miljonit eurot Rõuge vallale ja kolm miljonit eurot Võru linnale.⁵⁹ Ühekordset investeeringutoetust planeerisid omavalitsused rakendada koolide renoveerimiseks, tuletõrje veevõtukohtade rajamiseks ning veevärgi korrastamiseks⁶⁰.

2019. aastast on toimunud Tapa ja Viljandi piirkondade võrdluses toimunud põhitegevuse tulude suuruse ühtlustumine. Võrdluspaari Võru ja Valga piirkondade vahel on toimunud lahknemine põhitegevuse tulude osas, mis on tingitud Valga piirkonna mahajäämuse teke ligikaudu 10% madalamate kohalike omavalitsuste põhitegevuse tulude näol. Kõige olulisem erinevus on tekkinud Lääne-Harju ja Lõuna harju piirkondade vahel, mis on väljendunud Lõuna-Harju kohalike omavalitsuste oluliselt kiiremas põhitegevuse tulude kasvus. Füüsilise isiku tulumaksu laekumised kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel on püsinud perioodi 2013–2022 samas mastaabis, erinedes vaid kuni 1,7% võrra. Perioodi 2013–2022 vältel on suurenenud kaitseväe kohaloluta piirkondade kohalikele omavalitsustele eelarvetesse eraldatavad tasandusfondi maksed võrreldes kaitseväe kohaloluga piirkondadega. Tasandusfondi maksete suurused on indikaatoriks kui

⁵⁸ Riigi teataja. 2023. Kaitseväe ja Kaitseliidu harjutusväljaga seoses kohaliku omavalitsuse üksusele makstava hüvitise ulatus, maksmise tingimused ja kord. Lisa. Omavalitsusüksustele harjutusväljade kasutamise ja arendamisega seoses makstavate hüvitiste määrad 2023. aastal

⁵⁹ <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-otsustas-nursipalu-harjutusvalja-laiendamise-ja-kompensatsioonid-kovidelle>

⁶⁰ <https://www.err.ee/1609173934/ak-uuris-kuidas-kasutatakse-nursipaluga-seotud-investeeringu-toetust>

suurel määral on omavalitsused võimelised oma vahenditega osutama kohalikke avaliku sektori teenuseid ning mil määral on lisavahendeid riigieelarvest selleks tarvis.

Tabel 22. Uuritavate piirkondade kohalike omavalitsuste põhitegevuse tulud kokku perioodil 2013–2022

Põhitegevuse tulud kokku, tuhat €	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	87106	89820	97818	105579	110628	125869	133926	140131	141779	157683
Tapa piirkond	39779	41554	45372	48019	50949	58404	61031	63632	64156	71399
Võru piirkond	22691	23646	25902	26786	28918	31944	34721	36598	36173	39398
Lääne-Harju piirkond	24636	24620	26545	30774	30760	35521	38174	39901	41450	46886
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad	88064	90799	96884	103543	112164	127578	138220	145097	148133	162559
Viljandi kontrollgrupp	38708	39235	41719	44499	48011	55111	60046	62769	64420	69767
Valga kontrollgrupp	22451	23654	24622	26322	28402	30913	33148	33201	33609	37076
Lõuna-Harju kontrollgrupp	26906	27910	30543	32722	35751	41554	45026	49126	50104	55716
Erinevus kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel	-1.1%	-1.1%	1.0%	1.9%	-1.4%	-1.3%	-3.2%	-3.5%	-4.4%	-3.0%

Tabel 23. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud füüsilise isiku tulumaks perioodil 2013–2022

Füüsilise isiku tulumaks, tuhat €	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	44950	48231	51760	54474	58409	64547	70066	73886	76245	84282
Tapa piirkond	20474	21811	23395	24506	26156	28755	31081	33843	33765	37288
Võru piirkond	10165	11001	11917	12574	13476	14818	16222	16754	17610	19046
Lääne-Harju piirkond	14311	15419	16448	17393	18777	20974	22763	23289	24870	27948
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad	44187	47589	51065	54361	58175	64565	70694	72808	76872	84724
Viljandi kontrollgrupp	19115	20702	22108	23517	24943	27732	30257	30950	32831	35739
Valga kontrollgrupp	9363	10149	10815	11575	12314	13471	14660	15105	15728	17174
Lõuna-Harju kontrollgrupp	15710	16738	18142	19270	20918	23362	25777	26752	28312	31811
Erinevus kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel	1.7%	1.3%	1.4%	0.2%	0.4%	0.0%	-0.9%	1.5%	-0.8%	-0.5%

Tabel 24. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud tasandusfondi toetus perioodil 2013–2022

Tasandusfondi toetus, tuhat €	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	7677	7810	7950	7825	7535	8789	10004	9831	10952	11073
Tapa piirkond	3570	3708	3883	3828	3689	4523	5028	4394	5585	5564
Võru piirkond	3726	3730	3726	3665	3541	3826	4548	4787	4570	4467
Lääne-Harju piirkond	381	372	341	332	305	441	428	650	797	1042
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad	8448	8294	8422	8349	8197	12255	11302	12288	12675	13312
Viljandi kontrollgrupp	4062	3926	3936	3930	3781	4417	4942	5314	5508	5464
Valga kontrollgrupp	3963	4070	4211	4228	4183	6854	4640	4457	4691	4919
Lõuna-Harju kontrollgrupp	423	298	276	191	234	984	1719	2517	2476	2929
Erinevus kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel	-9.6%	-6.0%	-5.8%	-6.5%	-8.4%	-32.9%	-12.2%	-22.2%	-14.6%	-18.4%

Tabel 25. Uuritavate piirkondade kohalikele omavalitsustele laekunud toetusfondi maksed perioodil 2013–2022

Toetusfondi maksed kohalikule omavalitsusele, tuhat €	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaitseväe kohaloluga piirkonnad	18689	19164	23062	24448	26458	34150	35925	40264	36610	38742
Tapa piirkond	8982	9123	10889	11711	12522	16376	16920	18440	17035	18099
Võru piirkond	5038	5139	6036	6048	6748	8571	8957	10426	9065	9515
Lääne-Harju piirkond	4669	4903	6137	6688	7188	9203	10048	11397	10510	11128
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad	17661	18060	20996	22972	25055	29420	33272	39854	36266	37897
Lõuna-Harju kontrollgrupp	5384	5681	7004	7815	8705	10983	11244	13672	12221	12701
Valga kontrollgrupp	5110	5226	5944	6453	6707	5647	8431	9856	9165	9848
Viljandi kontrollgrupp	7167	7153	8048	8704	9644	12790	13597	16326	14880	15348
Erinevus kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel	5.7%	5.9%	9.4%	6.2%	5.4%	14.9%	7.7%	1.0%	0.9%	2.2%

Ekspertpaneeli arutelu käigus tõdeti, et kuigi iga-aastased talumishüvitised ei oma märkimisväärset mõju omavalitsuse tulubaasile, siis ühekordse toetuse tulemusel on siiski teostatud olulisi investeeringuid sotsiaaltaristusse, mida kasutab arvestatav hulk inimesi. Maksutulu näitajate osas puudub selge eristumine kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel.

Tabel 26. Ekspertpaneeli hinnang: kohaliku omavalitsuse toimetuleku ja finantsvõimekuse muutus

MÕJU KOHALIKU OMAVALITSUSE ÜLESANNETE TÄITMISELE JA TOIMETULEKULE	
Sihtrühm: kohalikud omavalitsused ja kohalikud elanikud	
Avalduv mõju: kohaliku omavalitsuse toimetuleku ja finantsvõimekuse muutus	
Mõju olulisus	
Ulatus: keskmine	Sihtrühma suurus: keskmine
Sagedus: -	Ebasoovitavate mõjude risk või avaldumine: väike/positiivne

3.9. Eritüübiliste kaitseväe kohalolu vormide sotsiaalmajanduslikud mõjud

Kaitseväe kohalolu mõju on mitmetahuline ja sõltub suuresti linnaku tüübist ning piirkonna eripäradest. Kaitseväe linnakud toovad sageli kaasa positiivse majandusliku kasu kohalike töökohtade ja teenuste kasvu näol, samas kui harjutusväljad mõjutavad negatiivselt elukeskkonda. Kaitseväe kohalolu suurendab vajadust kohalikul omavalitsusel arvestada ja tasakaalustada julgeolekuhuve kohalike kogukondade sotsiaalsete ja majanduslike huvidega ning leida selles kompromiss riigi kaitsevaldkonna ametkondadega.

Kaitseväe eritüübiliste vormide mõjud väljenduvad kahetiselt. Kaitseväe kohalolu positiivsed mõjud väljenduvad esmajoones tiheasustusalades ehk linnades ja alevikes, kus kaitseväe ja liitlaste maaväe linnakud mängivad rolli kui stabiilne tööandja, taristu arendaja ja tugiteenuste tarbija. Kaitseväe ja liitlaste kohalolu negatiivsed mõjud avalduvad esmajoones hajaasustuse piirkondades harjutusväljade ümbruses, mis väljenduvad müra, vibratsiooni ja liikluse häiringutes. Kaitseväe kohalolu nii positiivsed kui negatiivsed mõjud on tugevalt lokaliseeritud, mistõttu positiivsed mõjud on täheldatavad esmajoones kaitseväe linnakute vahetus läheduses või nendega seotud taristute näol. Negatiivsed mõjude keskmesse jäävad harjutusväljad ning kaitseväe harjutuste põhjustatud negatiivsed mõjud vähenevad järk-järgult vastavalt kauguse suurenemisele harjutusväljast.

Lääne-Harju piirkonna puhul tõdetakse ka, et Ämari lennubaasi iseloom on teisene võrreldes maaväe linnakutega. Eelkõige on fookusgrupi aruteludes väljatoodud, et lennubaasi isikukoosseis on oma oskuste poolest kõrgemalt spetsialiseerunud, mistõttu on teenistujad ja liitlasväed oma kohalike teenuste tarbimises pigem Tallinnaga seotud.

Tapa, Võru ja Lääne-Harju kaitseväe kohaloluga piirkondade puhul esinevad korduvad mustrid läbi kõigi vaadeldud sotsiaalmajanduslike aspektide nii kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete andmete puhul. Peamine eristumine kolme piirkonna vahel esineb kogukonna kaasatuse tajus ning selles, millisel määral ollakse rahul kaitseväe arenduste planeerimisprotsessiga. Olulisel määral mõjutab kohalike kogukondade hoiakuid kaitseväe suhtes see, mis faasis on planeeritud arendused. Suurim vastupanu väljendub Võru piirkonnas, mille kaitseväe arendusprojektidega seotud planeerimisega seoses tajuvad piirkonna elanikud suurt teadmatust ja hirmu võimalike suurenevate häiringute osas, mis omakorda tingib tugeva vastupanu ja vastasseisu. Lääne-Harju piirkonna kogukonna, omavalitsuse ja ettevõtjate puhul nähakse kaitseväge koostööpartnerina ning püütakse olla kompromissivalmid. Lääne-Harju kogukondade näitel esineb küll samu kitsaskohti häiringutega, ent nendega on olnud pikem periood kohanemiseks ja leevenduste leidmiseks.

Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse alates 24.02.2022 on tinginud Eesti vajaduse kiirendatud kaitsevõimekuse tõstmiseks ning lühemaks planeerimisprotsessiks kaitseväe ja liitlasvägede rajatiste arendusel tulenevalt üleriigilisest avalikust huvist.

Maastiku ja laiemalt elukeskkonna muutused mõjutavad kohalikke elanikke, kes tajuvad oma ümbrust isikliku ja tähendusliku osana. Muutuste puhul, eriti kui need on ootamatud või tulevad väljastpoolt, võib tekkida vastuseis. Kohalikud hindavad oma elukeskkonda selle tuttavuse ja väärtuse tõttu, mistõttu igasugune muutus, mis ei haaku nende ootuste või väärtustega, võib tekitada

konflikte. Maastiku muutuste ulatus, kestus ja suund mängivad olulist rolli kohalike reaktsioonides ja väärtuskonflikti tekkes.⁶¹

Väärtuskonflikt ning teadmatus tuleviku osas võivad omakorda tingida üksikjuhtudel info väärtõlgendamist ning valeinfo levikut. Vastuseks käesoleva uuringu Võru kogukonna fookusgrupi intervjuu kutsele avaldati 30.05.2024 Lõunalehes aramuslugu⁶², mis väidab, et Nursipalu harjutusvälja laienduse tulemusel toimub "Võrumaa muutmine NATO baasi ja diviisi (ca 5000 lisanduvat võõrkeelset sõdalast) alaks". Tegelikult määras Ühendkuningriik vastavalt Eesti ja Ühendkuningriigi kaitseministrite allkirjastatud kaitsekoostöö teekaardile Eesti tugevduseks brigaadi, et täita Madridi tippkohtumise otsuseid, kuid see brigaad⁶³ alaliselt Eestis ei paikne⁶⁴, vaid roteerub⁶⁵. Lisaks on samas Lõunalehe artiklis väidetud, et "Kohaliku meedia andmetel on end sulgenud/sulgemas juba 80 ökotootmisettevõtet", mis viitab tõenäoliselt 22.05.2024 Võrumaa Teataja artiklile⁶⁶, mis omakorda toetub Postimehe artiklile⁶⁷. Viidatud artiklites on väljatoodud üle terve Eesti aset leidnud 78 mahetootja tegevuse lõpetamine, mida ei saa seostada kitsalt Võru maakonna või harjutusvälja laiendusega.

---

⁶¹ Mägi, M. (2014). Kohalike elanike hoiakud Pärnu taastatava rannaniidu (ökosüsteemiteenuste) suhtes

⁶² <http://www.lounaleht.ee/index.php?page=1&id=37625>

⁶³ Kuni 5000 liitlasväelase suurune NATO enhanced Forward Presence kontingent

⁶⁴ <https://kaitseministeerium.ee/et/olulisemad-hetked-seoses-liitumisel-ja-kuulumisel-nato-sse>

⁶⁵ <https://www.postimees.ee/7554675/kantsler-salm-nato-on-valmis-estis-sodima-esimesest-sekundist-alates>

⁶⁶ <https://vorumaateataja.ee/koik-uudised/eesti-elu/32882-karm-langus-mullu-lopetas-tegevuse-ligi-80-mahetootjat>

⁶⁷ <https://majandus.postimees.ee/8025503/karm-mullu-sulges-uksed-ligi-80-mahetootjat>

4. Kokkuvõte

Käesolevas uuringus käsitleti kaitseväe kohaloleku sotsiaalmajanduslikku mõju kolmele Eesti piirkonnale: Tapale, Võrule ja Lääne-Harjumaale. Viimastel aastatel on kaitseväe ja liitlasvägede tegevus muutunud oluliseks teemaks mitte ainult riigikaitse kontekstis, vaid ka regionaalarengus. Uuring keskendus sellele, kuidas kaitseväe kohalolek on mõjutanud nimetatud piirkondade majandust, töökohti, demograafilist dünaamikat kui ka elukeskkonda. Uuringu eesmärk on pakkuda põhjalikku hinnangut kaitseväe kohaloleku otsestest ja kaudsetest sotsiaalmajanduslikest mõjudest. Uuringu käigus kasutati mitmekülgset andmekogumist ja kontrafaktiilist analüüsi, et eristada kaitseväega seotud muutuseid laiematest regionaalsetest trendidest. Lisaks kvantitatiivsetele andmetele kaasati kohalike omavalitsuste juhte, ettevõtjaid ja kogukonnaliikmeid intervjuude ja fookusgrupi arutelude kaudu, et saada täiendavat kvalitatiivset ülevaadet kaitseväe kohalolu mõjudest.

Uuringu tulemused toovad esile kaitseväe kohalolu nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid. Kaitseväe kohalolu tingib kohaliku majanduse struktuuris teatud muutusi, kuigi nende ulatus on statistiliselt pigem tagasihoidlik. Kaitseväe kohalolu loob töökohti ja kõrgemapalgalisi positsioone, ent vajab spetsiifiliste oskustega tööjõudu, mida piirkondades alati ei leidu, mis omakorda suurendab pendelrännet. Piirkondlik mõju on Eesti kontekstis väiksem võrreldes suuremate riikidega, ent näiteks Tapa ja Võru linna näitel on mõju siiski märgatav. Kaitseväe kohalolek avaldab kaudset mõju läbi teenindussektori töökohtade, mille tõttu piirkondlik brutotulu suureneb vaid marginaalselt, kuna kõrgemapalgaliste ametikohtade töötajad elavad sageli väljaspool piirkonda.

Ettevõtlusaktiivsus on madalam piirkondades, kus on suuremad avaliku sektori asutused, nii ka kaitseväe mõjul, kuid ettevõtete täpse majandusliku aktiivsuse ja kaitseväe mõju hindamine eeldaks detailsemat uurimist. Kaitseväe kohalolu on seotud marginaalse positiivse mõjuga kohalikele teenindus- ja meelelahutusteenustele, kuid need mõjud on tugevamad kaitseväe rajatiste läheduses, kus on suurem elanike ja ettevõtjate koostoime.

Satelliidi- ja aerolaserskaneerimise andmed ei osuta ulatuslikele maastikumuutustele võrreldes kaitseväe kohaloluga piirkondadega. Kaitseväega seotud raadamised teostatakse sihipäraselt taristu rajamise eesmärgil ning harjutusväljade metsasid ei majandata ja looduskeskkonnale tehtav kahju kompenseeritakse.

Kaitseväe harjutuste müra mõju elukeskkonnale on lokaalne – see on tugevam kaitseväe rajatiste ja harjutusväljade lähipiirkondades. Sestap esineb vajadus teostada uus elanikkonnaküsitlus, et paremini mõista mürähäiringute sotsiaalset mõju ning kohanemise vajadusi ja tõhusamalt rakendada leevendus- ja maandamismeetmeid.

Turvalisuse käsitlemisel leiavad ühiskondlikult kõrgendatud tähelepanu avaliku korra rikkumised ja liiklusõnnetused, mille asjaosalisteks on kaitsevälased või liitlassõdurid, ehkki statistika ei näita kaitseväe kohaloluga piirkondades kõrgemat juhtumite arvu. Üldine hoiak kaitseväe suhtes kogu riigis on positiivne ning kaitseväe kohalolek võib tõsta piirkondlikku turvatunnet, kuigi selle mõju pole seni uuritud.

Kinnisvara väärtuse hindamine kaitseväe harjutusväljade lähipiirkondades on raskendatud, sest mõju sõltub mitmesugustest teguritest, nagu müra, ligipääs, kohaliku taristu kvaliteet ja muud

elukeskkonna aspektid. Piiratud tehingute arv lähipiirkonnas takistab kaitseväe mõju eristamist muudest teguritest. Saadaolevate kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete andmete alusel ei saa anda tänasel hetkel selget hinnangut kaitseväe kohalolu mõju osas nii kogu piirkondade osas kui ka harjutusväljade lähipiirkondade osas.

Rahvastiku muutuse, iibe ja rände näitajate osas puudub kaitseväe mõju kohalikele piirkondadele.

Kõige olulisemaks positiivseks mõjuks saab lugeda kaitsevaldkonna panust piirkondlikesse taristutesse. Kaitseministeeriumi valitsemisala panustab regulaarselt teede hooldusesse ja taristuarendustesse, millest saavad kasu ka kohalikud elanikud. Tapa linna näitel on kaugküttesüsteemi ja veevärgi liitmine kaitsevaelinnakuga tõstnud oluliselt kuluefektiivsust ning see võimaldab toasooja hinda pikemas perspektiivis madalamana hoida kui seda suudaks väiksema ning killustatuma küttesüsteemide võrgustiku puhul.

Kuigi iga-aastased talumishüvitised ei oma märkimisväärset mõju omaavalitsuse tulubaasile, siis ühekordse toetuse tulemusel on siiski teostatud olulisi investeeringuid sotsiaaltaristusse, mida kasutab arvestatav hulk inimesi. Maksutulu näitajate osas puudub selge eristumine kaitseväe kohaloluga ja kohaloluta piirkondade vahel.

Tabel 27. Ekspertpaneeli hinnangud

Mõju	Ulatus	Sihtrühm	Sagedus	Mõjude risk või avaldumine
Mõju töökohtade arvu muutusele seoses kaitseväe kohaloluga	keskmine	keskmine	keskmine	väike
Kaitseväe kohalolu mõjule brutotulu suurusele	väike	väike	-	väike/positiivne
Kaitseväe kohalolu mõju piirkondade majandusele	-	-	-	-
Kaitseväe mõju teenuste kättesaadavusele	keskmine	keskmine	-	väike
Kohaliku füüsilise elukeskkonna kvaliteedi muutus	suur	keskmine	keskmine	suur
Piirkonna turvalisuse taseme muutus	väike	väike	väike	väike
Kaitseväe kohaloluga piirkondade kinnisvara väärtuse muutus	suur	-	-	-
Piirkonna rahvastiku hulga ja vanuselise struktuuri muutus	väike	väike	-	väike
Kaitseväe kohalolu mõju piirkonna taristu arendustele ja seisundile	väike	keskmine	keskmine	väike/positiivne
Kohaliku omaavalitsuse toimetuleku ja finantsvõimekuse muutus	keskmine	keskmine	-	väike/positiivne

5. Uuringu kesksed järeldused ja lahendusettepanekud

Käesoleva töö andmeanalüüsi ja fookusgrupi arutelude käigus tuvastati mitmed kitsaskohad, mis pärsivad laiemat tsiviilkoostööd.

Järeldus 1: Kaitsevaldkonna hangetes osalemiseks pole piirkondlikud ettevõtjad alati üleriigilisel tasandil piisavalt konkurentsivõimelised, mistõttu jääb osa potentsiaalsest majanduslikust kasust piirkonda jõudmata. Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangete eripära tingib kõrgemad nõuded pakkujatele, teisalt tingib ka hankija vajadus konkurentsi mitte kahjustada olukorra, kus piirkondlikke ettevõtjaid ei saa soosida. Igas olukorras ei pruugi siseriiklikule hankele leiduda ka piirkondlikke ettevõtteid, kes oleksid võimelised toodet või teenust pakkuma.⁶⁸

Ettepanek:

- Regioonipõhiste hangete läbiviimine olukordades, kus see on võimalik.

Järeldus 2: Suur osa töökohtadest, mida kaitseväe kohalolek ja sellega seotud tegevused pakuvad, on teenindus- ja toidlustussektori töökohad. Nende sektorite ametid on valdavalt madalalt tasustatud. Kaitsevaldkonna kõrgemalt tasustatud ametikohad jäävad valdavalt väljaspoole linnakute ja harjutusväljade piirkondi.

Ettepanek:

- Kaitseväe kohalolekuga piirkondade puhul kaaluda pikemas perspektiivis kaitsetööstusparkide arendust, mis võimaldaks tihedamat tehnika testimist ja koostööd kaitseväe ja ettevõtjate vahel.

Järeldus 3: Kaitseväe tegevuse intensiivsus on kasvanud kõigis harjutusväljade piirkondades alates Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse. Suurenenud väljaõppevajadus on tinginud tugevamad ja tihedamad häiringud harjutusväljade lähipiirkondade elanikkonnale.

Ettepanekud:

- Täiendavate mürasummutusmeetmete rakendamine, näiteks metsa puhvertssoonide arendamine täiendava istutamisega.
- Kergemini jälgitava mürateavituse süsteemi väljatöötamine.
- Täiendavate ressursside suunamine müraoetuse andmiseks.

⁶⁸ SQW Consulting. 2010. [The Economic Impact of Military Presence in North Yorkshire](#)

Järeldus 4: Tapa ja Võru piirkonna kogukondade esindajate hinnangul ei ole talumishüvitised oma eesmärki harjutusväljade lähipiirkondades täitnud.

Ettepanek:

- Talumishüvitiste osaline suunamine müratoetuse andmiseks või sihtotstarbeliselt harjutusväljade lähipiirkondade taristu arenduseks ning paranduseks vastavalt kogukonna otsustele ning kokkuleppel kohaliku omavalitsusega.

Järeldus 5: Kaitseväe arenduste tõttu on kohalikes elanikes tekkinud teadmatus, hirm, usaldamatus ja/või vastupanu.

Ettepanekud:

- Aktiivsema rolli võtmine kohalike kogukonnaürituste toetamisel ning rohkem näidata oma panust kogukonna arengusse, mis aitaks vähendada negatiivseid tundeid kaitseväe kohalolu suhtes. Kohalikud elanikud tunnevad, et kaitsevägi peaks rohkem osalema üritustel ja korraldama tutvustavaid tegevusi, et selgitada oma tegevuse eesmärke ja vähendada ebakindlust kaitseväe kohalolu suhtes.
- Muutunud olukorra tõttu on vajalik teostada laiem kaitseväe harjutusväljade avaliku arvamuse uuring 2011. aasta "elanikkonnaküsitlus seoses Nursipalu harjutusvälja arendusega"⁶⁹ eeskujul, et hinnata uuesti harjutusväljadest mõjutatud elanikkonna suurust ja osakaalu kogurahvastikust.
- Kohapealse tsiviilkoostöö rolli tugevdamine kaitseväes dialoogi parandamiseks kohaliku kogukonna ja omavalitsusega. Aktiivsema rolli võtmine kohaliku omavalitsuse arengukava ja üldplaneeringu protsessides, et tagada tugevam koostöö kohaliku omavalitsuse ja kaitseväe vahel pikemaajalise ruumilise ja strateegilise planeerimise osas regionaalsel tasandil.

Järeldus 6: Kaitseväe harjutusväljade lähiümbruse kinnisvara hinna muutuse analüüsimiseks on andmed puudulikud ning seni puudub ühtne kinnisvarahindajate seisukoht.

Ettepanekud:

- Koostöös kinnisvara hindajatega tuvastada, mis on võimalused detailsemaks kinnisvarahinna mõju analüüsiks.
- Kaasates ehituseksperte luua müraleevenduse meetme soovitude juhendmaterjal elamute kohandamiseks.

Järeldus 7: Kaitseväe kahetise kasutusega taristute arendused võimaldavad teostada kuluefektiivseid investeeringuid teedesse, raudteesse, ühisveevärki ja kaugküttevõrgu arendustesse.

Ettepanek:

- Kaitsevaldkonna pikaajaliste taristuinvesteeringute puhul teha kaardistus võimalikeks kahesuguse kasutusega (ing. *dual use*) arendusteks.

⁶⁹ Kaldaru, H. 2011. [Elanikkonnaküsitlus seoses Nursipalu harjutusvälja arendusega](#)

Uuringutulemuste arutelul esitasid kogukondade aktivistid täiendavate ettepanekutena:

- Leevendusmeetmete laiendamine: lisada müramõõtjate ja müravallide rakendamine.
- Meetme: "Toetus Kaitseväe Nursipalu harjutusväljast tulenevate häiringute mõjude leevendamiseks"⁷⁰ abikõlblike piirkondade nimekirja täiendamine.
- Süsteemse koostöö arendamine kaitseministeeriumi ja kogukondade vahel otsustusprotsesside varajases faasis, et kaasata kohalikke elanikke planeeringutesse.
- Selgete juhiste loomine, mis hõlbustaks kohalikel elanikel, eriti vanemaealistel, kahjude raporteerimist ja kompensatsiooni taotlemist juhtudel, kui kaitseväge tegevuse tagajärjel tekivad varalised kahjustused.

---

⁷⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/122082024004>

6. Lisad

Lisa 1. Elamumaa mediaanhind kaitseväe kohaloluga piirkondades ja kohaloluta kontrollgrupi piirkondades

Aasta	Tapa piirkond	Viljandi kontrollgrupp	Ruutmeetri hinna erinevuse %
2009	259.31	154.25	51%
2010	275.27	212.21	26%
2011	254.41	203.50	22%
2012	204.40	233.57	-13%
2013	197.43	199.44	-1%
2014	240.30	239.76	0%
2015	237.64	237.51	0%
2016	272.58	251.83	8%
2017	294.35	301.50	-2%
2018	308.75	287.77	7%
2019	331.61	304.31	9%
2020	327.20	278.60	16%
2021	398.60	389.86	2%
2022	531.22	496.82	7%
2023	555.51	503.20	10%
Kogu perioodi keskmine	313.20	286.28	9%

Aasta	Võru piirkond	Valga kontrollgrupp	Ruutmeetri hinna erinevuse %
2009	295.87	211.22	33%
2010	240.61	288.03	-18%
2011	303.54	134.85	77%
2012	327.91	214.61	42%
2013	201.96	293.66	-37%
2014	254.84	171.85	39%
2015	305.91	277.34	10%
2016	265.43	223.05	17%
2017	218.75	228.18	-4%
2018	339.59	266.33	24%
2019	344.13	339.11	1%
2020	376.40	250.84	40%
2021	471.75	294.71	46%
2022	495.98	563.40	-13%
2023	643.20	547.01	16%
Kogu perioodi keskmine	339.06	286.94	17%

Aasta	Lääne-Harju piirkond	Lõuna-Harju kontrollgrupp	Ruutmeetri hinna erinevuse %
2009	414.68	315.05	27%
2010	520.49	380.65	31%
2011	477.39	330.36	36%
2012	679.81	293.46	79%
2013	486.46	223.08	74%
2014	595.10	521.35	13%
2015	744.69	603.45	21%
2016	801.06	732.82	9%
2017	691.47	581.50	17%
2018	801.35	705.83	13%
2019	1119.43	822.29	31%
2020	1216.02	842.35	36%
2021	1144.24	840.31	31%
2022	1715.08	1050.97	48%
2023	1708.46	1532.88	11%
Kogu perioodi keskmine	874.38	651.76	29%

Aasta	Kaitseväe kohaloluga piirkonnad kokku	Kohaloluta kontrollgrupi piirkonnad kokku	Ruutmeetri hinna erinevuse %
2009	307.29	228.79	29%
2010	335.43	294.33	13%
2011	322.44	233.91	32%
2012	354.13	251.29	34%
2013	270.82	231.86	15%
2014	332.63	328.38	1%
2015	381.47	384.69	-1%
2016	402.91	425.01	-5%
2017	374.73	388.17	-4%
2018	439.61	439.18	0%
2019	531.69	507.26	5%
2020	561.70	483.07	15%
2021	603.30	534.99	12%
2022	818.38	721.27	13%
2023	865.67	900.28	-4%
Kogu perioodi keskmine	461.19	423.50	9%

Lisa 2. Elamutega hoonestatud elamumaa tehingute arv Tapa, Viljandi, Võru, Valga, Lääne-Harju ja Lõuna-Harju piirkondades

Aasta	Tapa piirkond	Viljandi kontrollgrupp	Võru piirkond	Valga kontrollgrupp	Lääne-Harju piirkond	Lõuna-Harju kontrollgrupp
2009	58	45	17	28	19	28
2010	73	74	27	21	28	29
2011	81	81	14	20	28	48
2012	99	60	22	35	53	60
2013	124	93	33	40	60	51
2014	147	99	44	54	60	66
2015	122	130	48	71	58	58
2016	150	113	34	69	54	74
2017	147	130	63	74	46	92
2018	173	124	52	65	68	86
2019	159	167	69	76	49	88
2020	138	151	57	78	56	84
2021	175	160	65	119	87	165
2022	161	151	72	77	65	86
2023	122	106	53	54	63	63
Kokku	1929	1684	670	881	794	1078

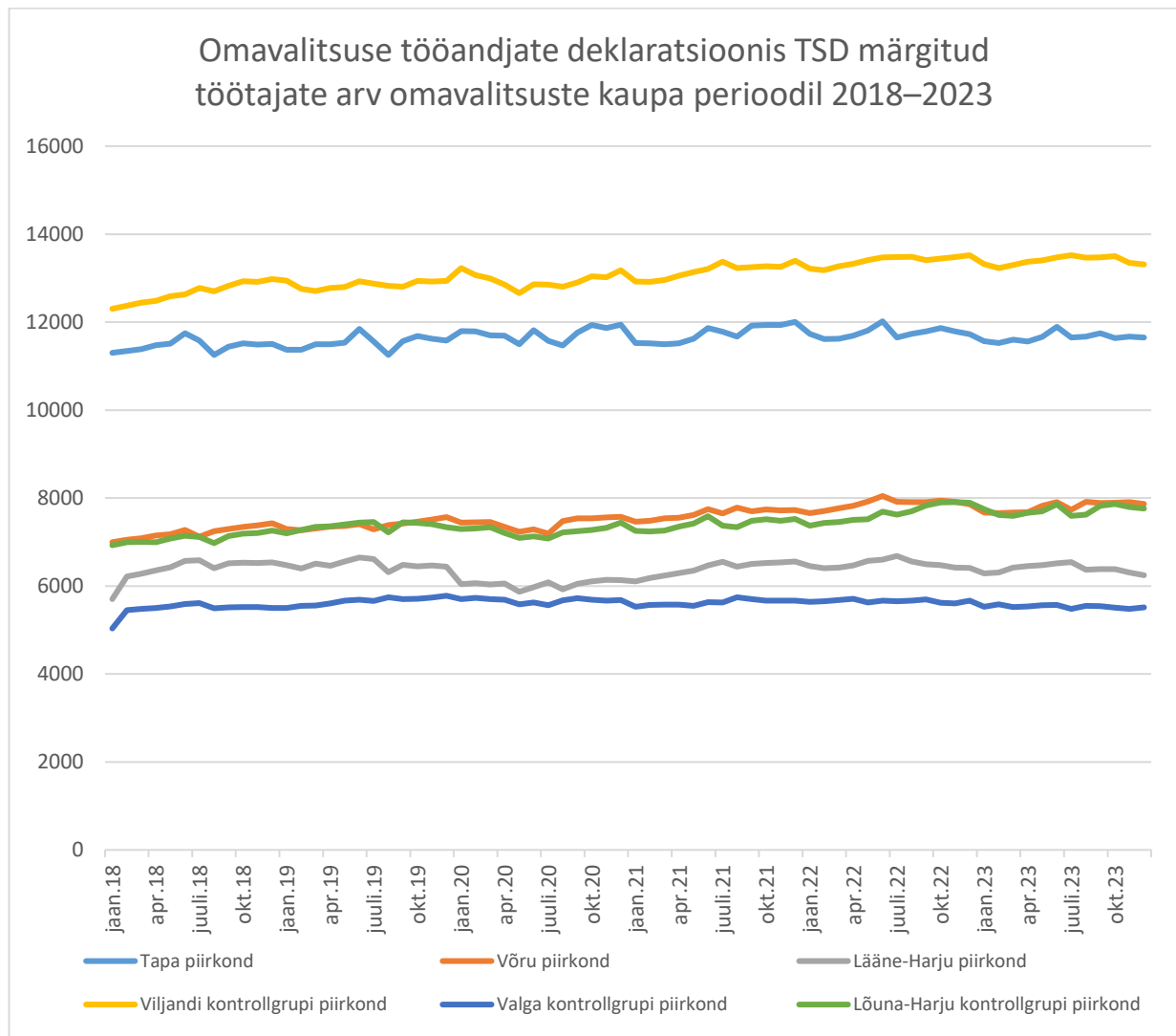
Lisa 3. Maakondlik tööränne maatriks – tööränne uuritavatesse piirkondadesse

		TÖÖKOHT						
		Tapa piirkond	Võru piirkond	Lääne-Harju piirkond	Viljandi kontroll-grupi piirkond	Valga kontroll-grupi piirkond	Lõuna-Harju kontroll-grupi piirkond	
ELUKOHT	Tööränne							
		Harju mk	3906	1219	6571	1937	1077	6437
		Hiiu mk	5	4	7	9		6
		Ida-Viru mk	206	13	30	37	21	22
		Jõgeva mk	82	28	6	138	36	28
		Järva mk	503	7	13	139	14	79
		Lääne mk	20	3	33	15	7	22
		Lääne-Viru mk	2396	6	19	23	18	13
		Põlva mk	18	322	8	22	78	8
		Pärnu mk	103	29	46	218	60	90
		Rapla mk	13	6	14	25	3	385
		Saare mk	26	9	14	18	6	32
		Tartu mk	487	861	103	910	1692	178
		Valga mk		20		51	206	3
		Viljandi mk	9	9	4	185	11	6
	Võru mk	4	384		11	97	4	

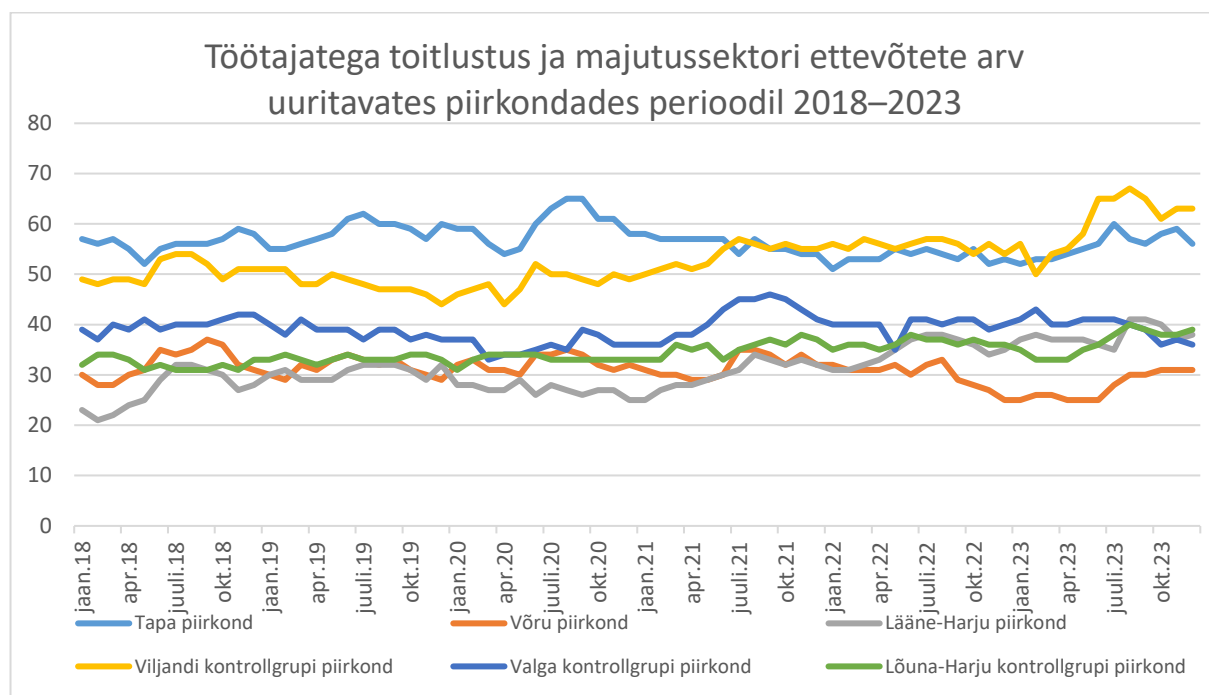
Lisa 4. Maakondlik tööränne maatriks – tööränne uuritavatest piirkondadest välja

		TÖÖKOHT					
	Tööränne	Tapa piirkond	Võru piirkond	Lääne-Harju piirkond	Viljandi kontroll-grupi piirkond	Valga kontroll-grupi piirkond	Lõuna-Harju kontroll-grupi piirkond
ELUKOHT	Harju mk	737	208	2447	582	197	1349
	Hiiu mk	18		24	9		13
	Ida-Viru mk	510	17	63	74	27	43
	Jõgeva mk	173	28	21	153	23	31
	Järva mk	452	10	32	176	7	119
	Lääne mk	12	8	102	27	6	37
	Lääne-Viru mk	2802	9	25	41	8	43
	Põlva mk	20	498	22	62	128	16
	Pärnu mk	99	27	54	335	39	106
	Rapla mk	13	4	50	26	7	843
	Saare mk	20	11	38	41	6	42
	Tartu mk	138	338	57	450	539	91
	Valga mk	5	12	4	81	241	6
	Viljandi mk	5	5	3	602	8	7
	Võru mk	14	1063	8	42	155	9

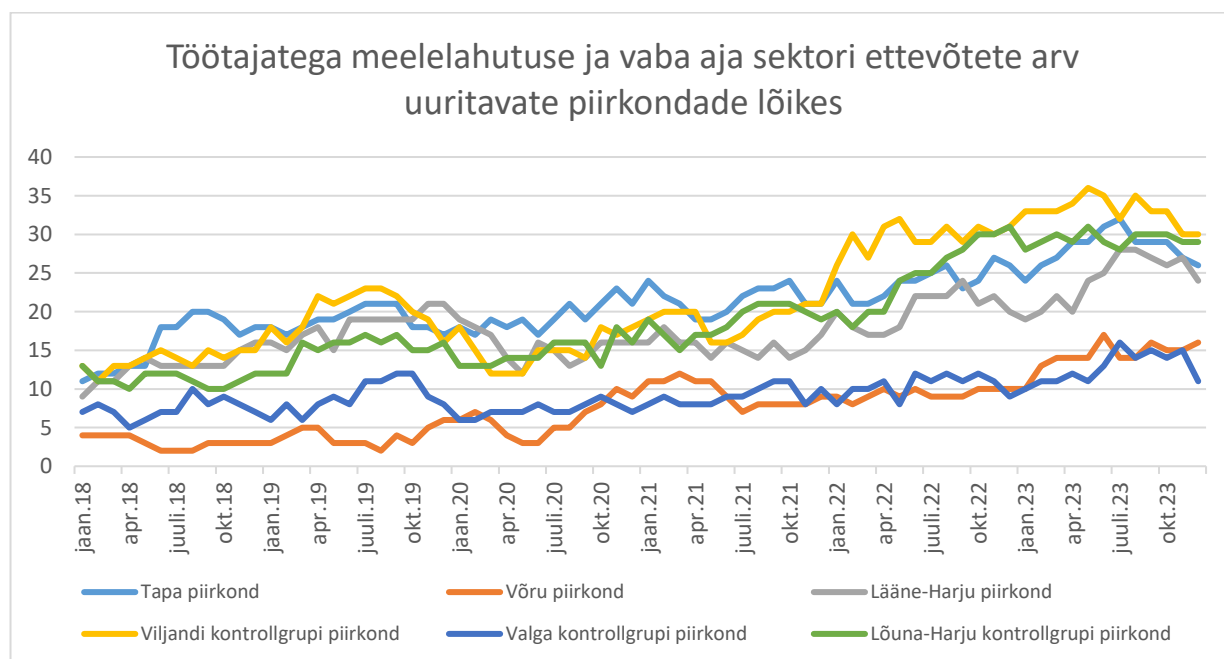
Lisa 5. Omavalitsuse tööandjate deklaratsioonis TSD märgitud töötajate arv omavalitsuste kaupa perioodil 2018–2023

Lisa 6. Töötajatega toitlustus ja majutussektori ettevõtete arv uuritavates piirkondades perioodil 2018–2023

Lisa 7. Töötajatega meelelahutuse ja vaba aja sektori ettevõtete arv uuritavate piirkondade lõikes

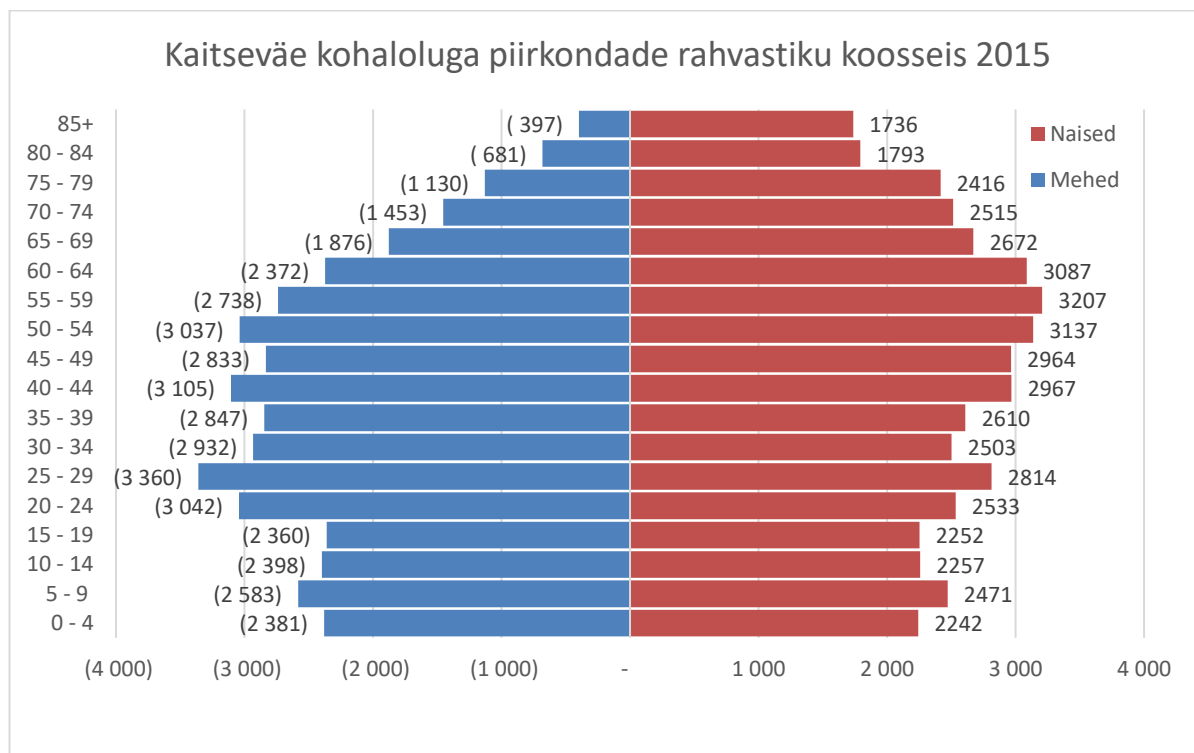
Lisa 8. Varavastaste süütegude hulk uuritavates piirkondades 2014–2023

Varavastaste süütegude hulk	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kaitseväe kohaoluga piirkonnad	1410	1471	1098	1005	895	913	862	797	870	1600
Tapa piirkond	767	816	580	528	500	474	473	415	476	994
Tapa vald	271	273	211	171	165	128	186	121	139	300
Kadrina vald	55	56	56	25	40	24	63	11	29	62
Järva vald	107	87	65	58	58	59	47	40	52	98
Rakvere linn	334	400	248	274	237	263	177	243	256	534
Võru piirkond	261	267	192	162	149	171	148	166	166	276
Võru linn	175	159	127	129	112	142	118	152	144	226
Võru vald	86	108	65	33	37	29	30	14	22	50
Lääne-Harju piirkond	382	388	326	315	246	268	241	216	228	330
Keila linn	154	192	143	147	107	134	103	81	105	168
Lääne-Harju vald	228	196	183	168	139	134	138	135	123	162

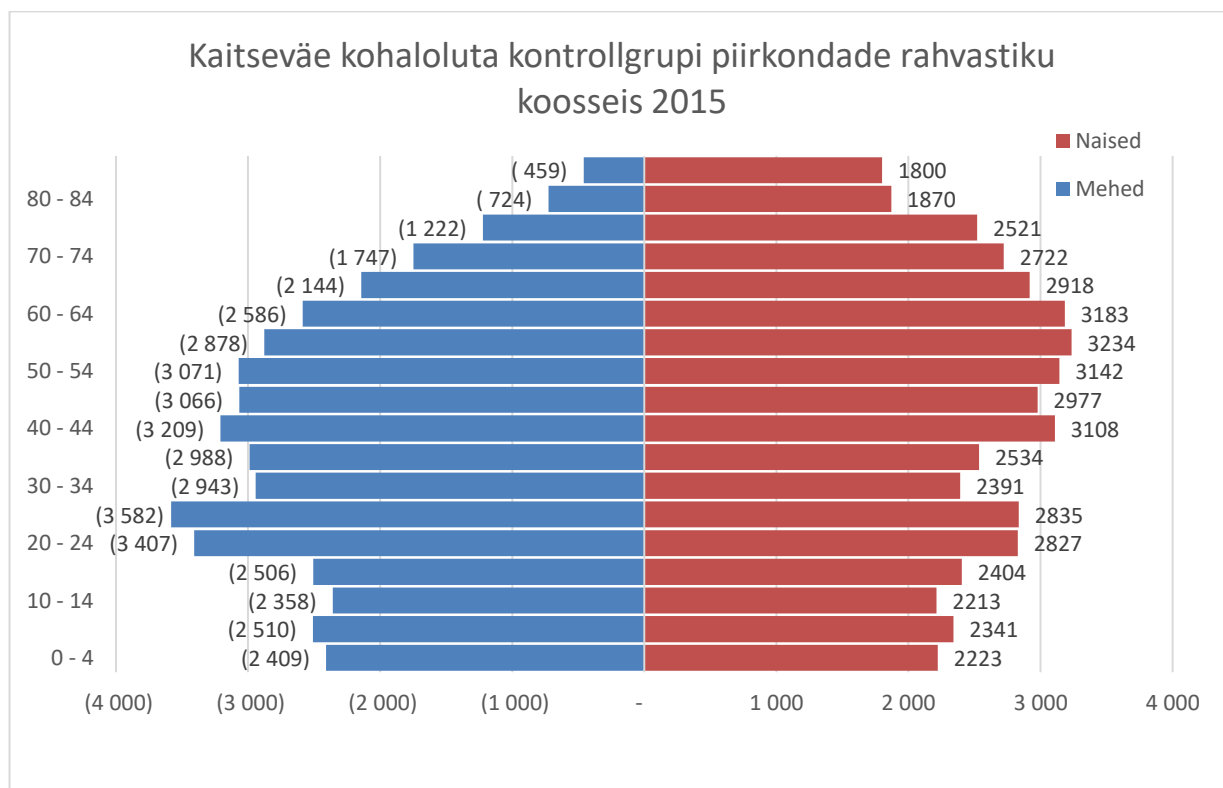
Varavastaste süütegude hulk	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupp	1341	1197	1037	768	819	680	758	764	880	1604
Viljandi grupp	479	444	366	273	276	245	260	236	249	612
Viljandi linn	284	299	209	165	143	161	155	164	189	404
Viljandi vald	104	85	91	84	80	56	69	51	43	132
Põhja-Sakala vald	91	60	66	24	53	28	36	21	17	76
Valga grupp	412	411	388	259	289	262	308	312	346	608
Valga vald	356	349	339	226	252	217	256	248	306	496
Otepää	56	62	49	33	37	45	52	64	40	112
Lõuna-Harju grupp	450	342	283	236	254	173	190	216	285	384
Kose vald	78	58	39	37	43	38	39	49	28	44
Kohila vald	139	73	54	61	77	49	39	51	56	116
Rapla vald	233	211	190	138	134	86	112	116	201	224

Lisa 9. Kaitseväe kohaloluga piirkondade rahvastiku koosseis 2015 ⁷¹

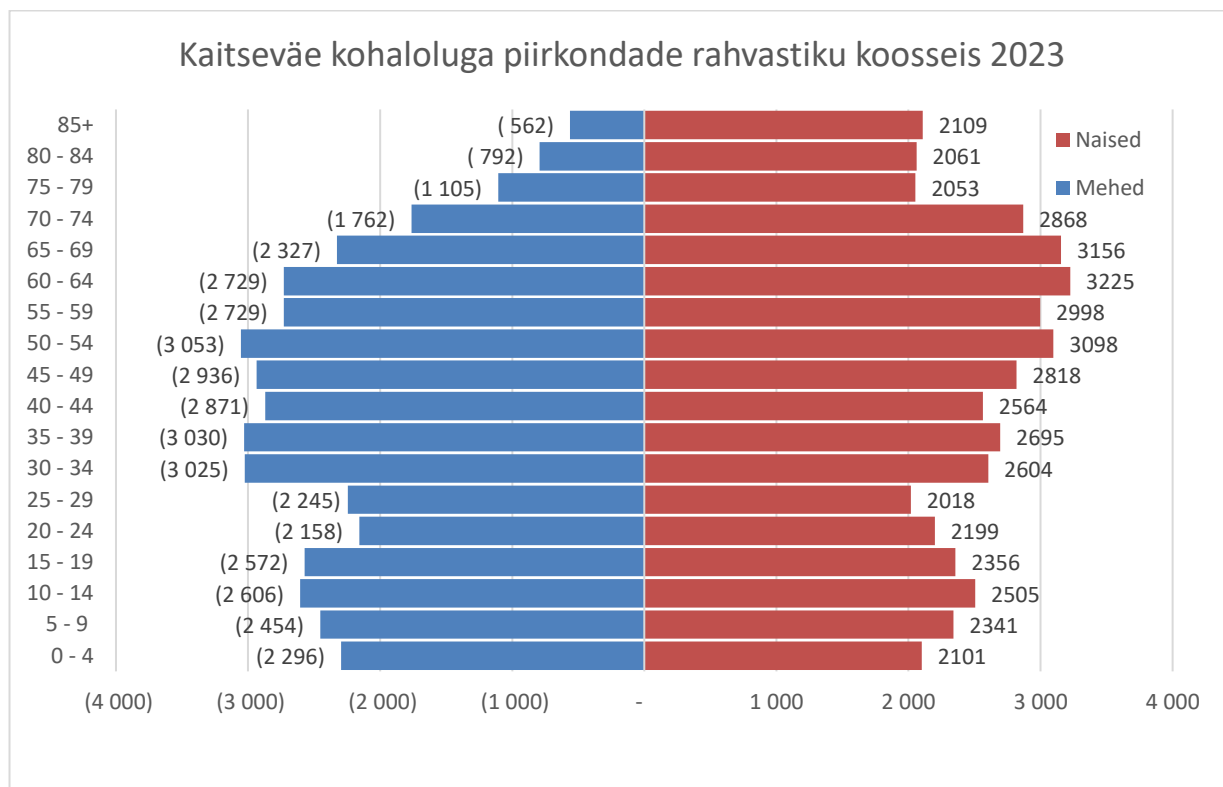

Lisa 10. Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkondade rahvastiku koosseis 2015

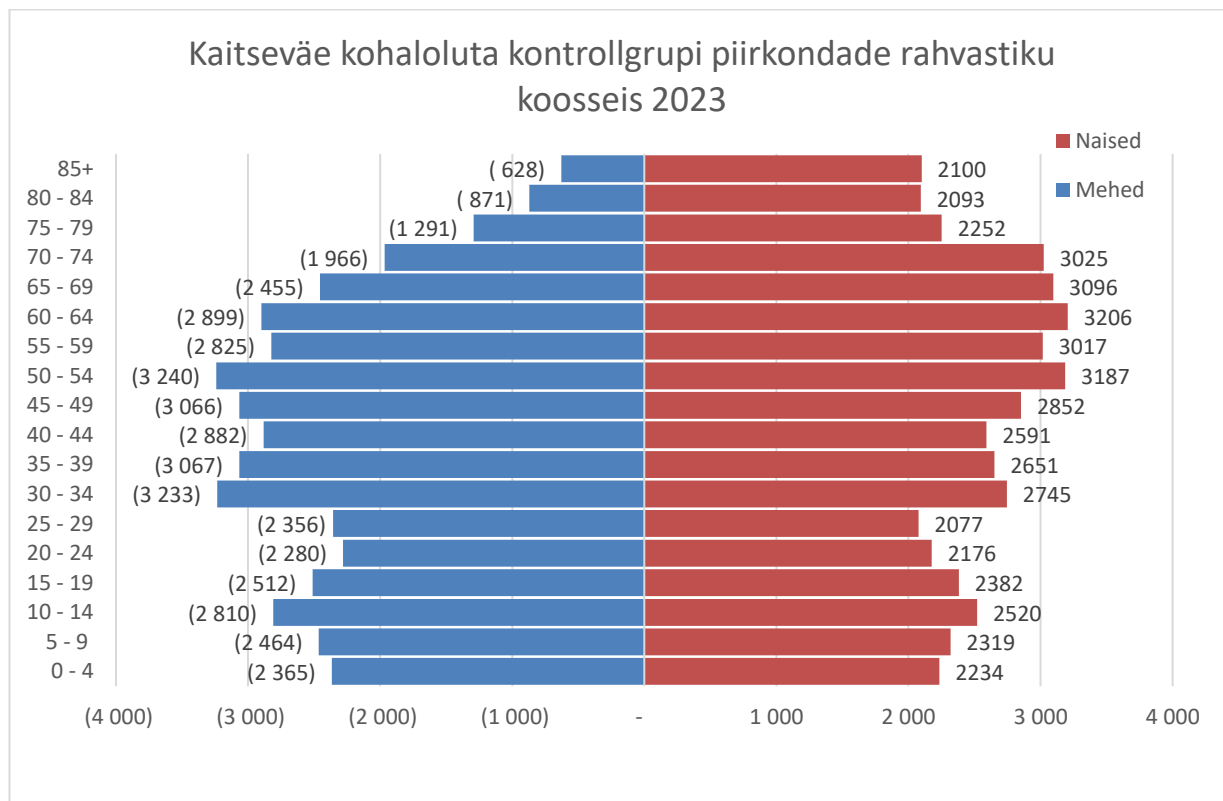

⁷¹ Statistikaamet. 2024. RV0240: rahvastik soo, vanuse ja elukoha järgi, 1. jaanuar

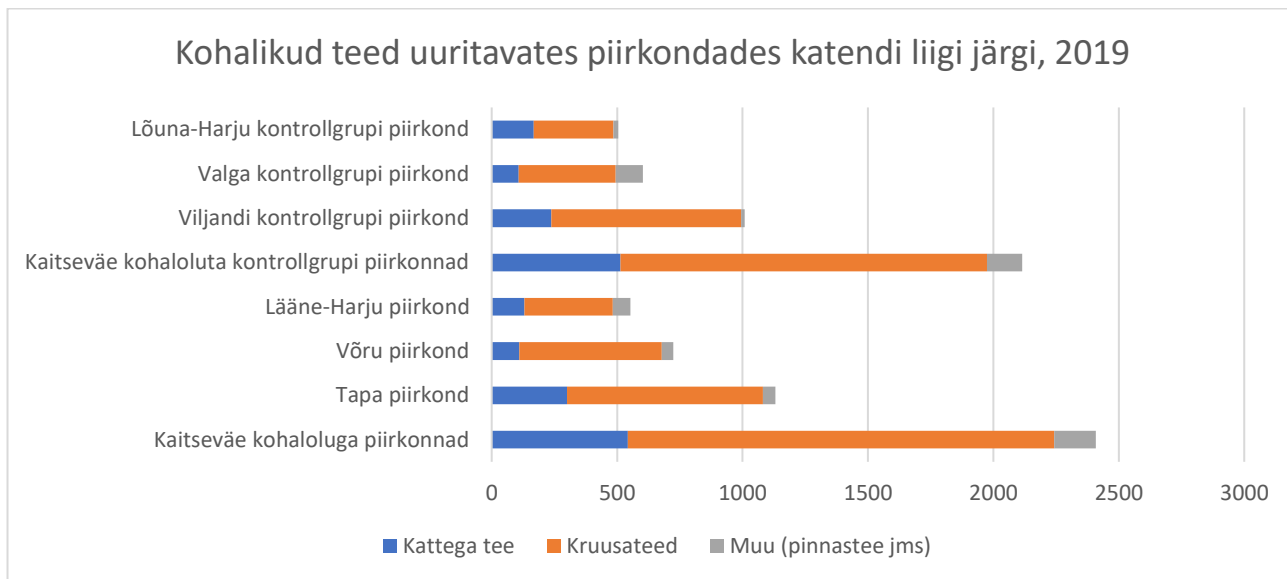
Lisa 11. Kaitseväe kohaloluga piirkondade rahvastiku koosseis 2023

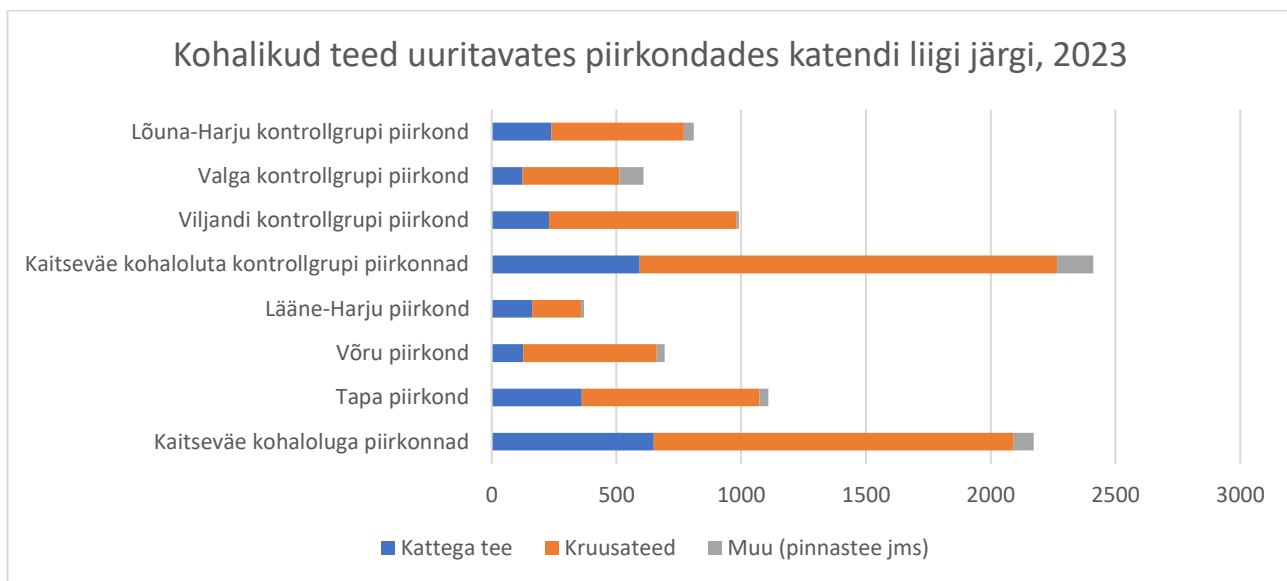
Lisa 12. Kaitseväe kohaloluta kontrollgrupi piirkondade rahvastiku koosseis 2023

Lisa 13. Kohalikud teed uuritavates piirkondades katendi liigi järgi, 2019

Lisa 14. Kohalikud teed uuritavates piirkondades katendi liigi järgi, 2023

Lisa 15. Kaitsevaldkonnas teostatud kaheotstarbelised investeeringud perioodil 2008–2023

Omavalitsus	Aasta	Summa	Investeeringu eesmärk
Tapa vald	2008	512 532 €	Kaitseväe keskpõlügeni ümbruse valla teede rekonstrueerimine
Kadrina vald	2008	453 407 €	Kaitseväe keskpõlügeni ümbruse valla teede rekonstrueerimine
Vinni vald	2008	19 173 €	Kaitseväe juurdepääsutee Vinni vallas
Lääne-Harju vald	2010	44 738 €	Klooga alevikku läbiva ja Klooga harjutusväljaga seotud tee rekonstrueerimine
Lääne-Harju vald	2011	62 905 €	Paldiski linnas Pakri 4 (Kaitseministeeriumile kuulunud endine kortermaja) juurdepääsu ja sadevee kanalisatsiooni rekonstrueerimine
Tapa vald	2012	204 095 €	Tapa linnaku juurdepääsuteede äärde kergteede ehitus tagamaks ohutus
Võru vald	2012	169 727 €	Tsiatsungõlmaa lasketiiru juurdepääsutee ühe lõigu rekonstrueerimine
Rapla vald	2012	96 012 €	Seli Tervisekeskuse juurdepääsuteel silla rekonstrueerimine
Võru vald	2012	80 189 €	Sõmerpalu aleviku kergtee äärde valgustuse rajamine
Kadrina vald	2012	14 040 €	Kaitseväe keskpõlügeni viiva Mõndavere tee äärse võsa likvideerimine rekonstrueerimisprojekti alusel
Rõuge vald	2013	45 000 €	Nursi külakeskuse katuse rekonstrueerimine
Kadrina vald	2014	665 000 €	Kaitseväe keskpõlügeni suunduva Mõndavere tee rekonstrueerimine tagamaks aastaringne kasutatavus
Lääne-Harju vald	2014	394 105 €	Ämari lennuvälja juurde viiva tee rekonstrueerimine (laiemaks ja asfaldi alla vältimaks tolmu ning tagamaks vastupidavus)
Lääne-Harju vald	2014	152 000 €	Kloogat läbiva tee äärde kergtee ehitus
Võru vald	2014	26 000 €	-
Rakvere linn	2014	10 000 €	-
Tapa vald	2015	190 949 €	Tapa linnaku peajuurdepääsutee Loode tn esimese lõigu rekonstrueerimine
Tartu linn	2015	37 500 €	-
Võru vald	2015	15 000 €	-
Tartu linn	2015	12 500 €	-
Kadrina vald	2016	738 171 €	Kaitseväe keskpõlügeni teeninduskeskuse peajuurdepääsutee rekonstrueerimine
Tapa vald	2016	593 935 €	Tapa linnaku kaugküttevõrku ühendamine
Otepää vald	2016	397 689 €	Otepää ja radarposti vahele kergtee ehitus eesmärgiga suunata jalakäijad kitsalt ja kurviliselt riigiteelt eemale ja tagada suurem ohutus
Tapa vald	2016	328 269 €	Tapa vanasse linnakusse viiva raudtee rekonstrueerimine kohaliku omavalitsuse maal
Tapa vald	2016	325 896 €	Tapa vanasse linnakusse viiva raudtee rekonstrueerimine EVR maal
Tapa vald	2016	219 390 €	Tapa linnaku peajuurdepääsutee rekonstrueerimine
Tapa vald	2016	150 000 €	Tapa linnaku peajuurdepääsutee Loode tn ja Lõuna tn lõikude rekonstrueerimine
Tapa vald	2016	4 611 €	Tapa linnaku kaugküttevõrku ühendamine
Tapa vald	2017	170 000 €	Tapa linnaku ja bussi- ning raudteejaama vahelisel alal kõnniteede rekonstrueerimine ja liikumistrajektoori ohutumaks muutmine
Kadrina vald	2017	110 230 €	Kaitseväe keskpõlügeni juurdepääsutee tolmuva kate alla viimine
Otepää vald	2017	62 230 €	Otepää lipumuseumi kaugküttele viimine
Võru vald	2017	50 000 €	Võrust Nursipalu harjutusvälja Vilbusuu laskeväljale liikumise tee äärde kergtee ehitus
Otepää vald	2017	29 928 €	Otepää radarposti alternatiivse juurdepääsutee remont

Kaitseväe kohaloleku sotsiaalmajanduslik mõju Tapa, Võru ja Lääne-Harjumaa näitel

Tapa vald	2017	9 240 €	Tapa linnas Karja tänava rekonstreerimisprojekti koostamine
Tapa vald	2018	177 720 €	Tapa linnas Karja tänava rekonstreerimine
Luunja vald	2018	113 437 €	Tartumaa ladude linnaku tee rekonstrueerimine
Võru vald	2018	27 000 €	Tartu suunalt Nursipalu harjutusväljale liikumise tee äärde (ühes lühikeses lõigus) kergtee ehitus
Võru vald	2019	430 308 €	Nursi linnaku sissesõit ja Sõm-Mustasaare tee rek
Rõuge vald	2019	180 000 €	Nursipalu harjutusvälja juurdepääsutee remont + Nursi külakeskuse tee + veevõtukohad
Tapa vald	2019	71 280 €	Kaitseväe keskpõlügeni juurdepääsutee Läpi-Ojaküla tee projekteerimine
Kuusalu vald	2020	130 000 €	Kõrvemaa LKA matkatee ja vaatetorn asenduseks Kaitseväe keskpõlügeni laienduse ajutisele sulgemisele
Kuusalu vald	2020	55 160 €	Soodla harjutusvälja juurdepääsutee rekonstrueerimine
Tapa vald	2021	727 979 €	Kaitseväe keskpõlügeni juurdepääsutee
Lääne-Harju vald	2021	16 500 €	Klooga harjutusvälja juurdepääsutee
Lääne-Harju vald	2022	330 000 €	Ämari lennuvälja juurde viivate teede ehitus
Jõhvi vald	2022	20 000 €	Jõhvi linnaku lähedase jalgte ehitus
Lääne-Harju vald	2023	34 887 €	Klooga harjutusvälja juurdepääsutee rek läbi Klooga aleviku
Tapa vald	2023	20 000 €	Rabasaare tee remont
Jõhvi vald	2023	17 908 €	Jõhvi linnaku ümbruse kergteede ja ülekäiguradade valgustus

Lisa 16. Kaitseväe keskpöügooni ja Soodla harjutusväljast kuni 4km ulatusse jäävate külade rahvastikumuutus 2011–2024 ^{72, 73, 74}

Asula	2011	2021	Muutus 2011- 2021	2024	Muutus 2021- 2024
Arbavere küla	39	46	7	48	2
Aru küla	28	28	0	29	1
Hirvli küla	83	83	0	89	6
Härmakosu küla	58	46	-12	57	11
Ilmastalu küla	37	30	-7	44	14
Kahala küla	113	100	-13	98	-2
Kemba küla	47	38	-9	36	-2
Koitjärve küla	0	0	0	0	0
Kolgu küla	0	0	0	0	0
Kosu küla	7	9	2	10	1
Kursi küla	44	52	8	49	-3
Kuru küla	17	20	3	19	-1
Kõnnu küla	89	89	0	93	4
Kõrveküla küla	24	27	3	33	6
Liiapeksi küla	15	9	-6	13	4
Loobu küla	46	60	14	63	3
Läsna küla	34	34	0	34	0
Läste küla	41	37	-4	41	4
Mõndavere küla	11	14	3	18	4
Ohepalu küla	17	13	-4	15	2
Pala küla	0	0	0	0	0
Patika küla	36	35	-1	39	4
Pillapalu küla	82	93	11	131	38
Pruuna küla	38	21	-17	28	7
Rabasaare küla	2	0	-2	0	0
Raudoja küla	62	59	-3	70	11
Rehatse küla	3	. ⁷⁵	.	3	.
Ridaküla	146	149	3	143	-6
Sigula küla	46	66	20	69	3
Suru küla	3	9	6	6	-3
Tõreska küla	8	.	.	3	.
Tõõrakõrve küla	47	72	25	53	-19
Vahastu küla	46	51	5	51	0
Valgejõe küla	33	31	-2	27	-4
Vanaküla	43	52	9	64	12
Vikipalu küla	61	101	40	102	1

⁷² Statistikaamet. 2013. RL003: rahvastik elukoha (asula), soo ja vanuse järgi, 31. detsember 2011⁷³ Statistikaamet. 2022. RL21003: rahvastik elukoha (asula), soo ja vanuse järgi, 31. detsember 2021⁷⁴ Rahvastikuregistri väljavõte seisuga 01.04.2024⁷⁵ Statistikaamet rakendas 2021. aasta rahvaloenduse puhul konfidentsiaalsusnõuet. Külade puhul, kus on alla viie elaniku on märgitud punkt ehk neis küldes oli 2021. aastal 1–4 elanikku. Tühja küla puhul on andmetes 0.

Lisa 17. Nursipalu harjutusväljast kuni 4km ulatusse jäävate külade rahvastikumuutus 2011–2024

Asula	2011	2021	Muutus 2011- 2021	2024	Muutus 2021- 2024
Ahitsa küla	0	.	.	2	.
Alapõdra küla	13	12	-1	14	2
Haidaku küla	25	12	-13	13	1
Hansi küla	6	9	3	13	4
Horsa küla	7	.	.	11	.
Hänike küla	47	44	-3	45	1
Juba küla	51	53	2	78	25
Järvepalu küla	30	16	-14	23	7
Järvere küla	220	202	-18	172	-30
Kahrila- Mustahamba küla	18	17	-1	29	12
Kaku küla	0	4	4	5	1
Keema küla	20	22	2	23	1
Kurenurme küla	40	47	7	42	-5
Laosaarõ küla	8	0	-8	1	1
Lauri küla	34	32	-2	35	3
Lompka küla	26	46	20	45	-1
Luhametsa küla	36	28	-8	48	20
Lükkä küla	10	12	2	8	-4
Mustassaare küla	21	19	-2	19	0
Nilbõ küla	31	23	-8	35	12
Nursi küla	111	140	29	128	-12
Petrakuudi küla	0	0	0	0	0
Piisi küla	2	3	1	4	1
Pritsi küla	19	12	-7	17	5
Pugõstu küla	2	.	.	3	.
Roosiku küla	46	39	-7	46	7
Sikalaanõ küla	3	7	4	5	-2
Simmuli küla	11	7	-4	6	-1
Sõmerpalu alevik	332	305	-27	287	-18
Sõmerpalu küla	32	21	-11	27	6
Sänna küla	55	48	-7	53	5
Tilgu küla	14	10	-4	7	-3
Tsirgupalu küla	10	7	-3	12	5
Udsali küla	11	12	1	3	-9
Vana-Nursi küla	13	13	0	14	1
Varese küla	30	19	-11	18	-1

Lisa 18. Klooga harjutusväljast ja Ämari lennubaasist kuni 4km ulatusse jäävate külade rahvastikumuutus 2011–2024

Asula	2011	2021	Muutus 2011- 2021	2024	Muutus 2021- 2024
Karilepa küla	33	34	1	46	12
Kasepere küla	86	77	-9	103	26
Kersalu küla	73	54	-19	94	40
Klooga alevik	1203	1024	-179	1086	62
Kloogaranna küla	213	259	46	343	84
Kobru küla	11	18	7	20	2
Laane küla	15	14	-1	23	9
Langa küla	18	32	14	33	1
Laoküla	33	35	2	40	5
Laoküla küla	33	35	2	40	5
Lehola küla	445	405	-40	338	-67
Lemmaru küla	86	63	-23	70	7
Madise küla	72	79	7	102	23
Maeru küla	103	90	-13	92	2
Munalaskme küla	98	107	9	120	13
Määra küla	54	51	-3	69	18
Nahkjala küla	47	49	2	58	9
Niitvälja küla	143	108	-35	115	7
Padise küla	322	302	-20	333	31
Põllküla küla	40	48	8	48	0
Rummu alevik	1088	932	-156	879	-53
Suurküla küla	36	32	-4	49	17
Tuulna küla	355	416	61	449	33
Vasalemma alevik	879	788	-91	803	15
Veskiküla küla	104	112	8	128	16
Ämari alevik	542	556	14	560	4

Lisa 19. Uuringutulemuste arutelu memo

Kaitseväe kohaloleku sotsiaal-majanduslik mõju Tapa, Võru ja Lääne-Harjumaa näitel

Uuringutulemuste arutelu 11.11.24 kell 15.00-16.30 Microsoft Teamsis

Osalejad: Allan Allik (Tartu Ülikool), Piia Pääso (Tartu Ülikool), Inga Raitar (Võro Kongressi Vanembide Kogo), Kertu Luisk (MTÜ Meie Nursipalu), Rika Margat (Kaitseministeerium), Vahur Värk (Soodla Kaitseks MTÜ), Merle Hendrikson (Soodla Kaitseks MTÜ), Merike Prätz (Antsla Vallavolikogu), Erki Ruben (Lääne-Harju Vallavalitsus), Reigo Krutto (Lääne-Harju Vallavolikogu), Katrin Kull (Seltsing Loodus, inimene ja sõjavägi), Britt Vahter (Rõuge Vallavalitsus), Sander Mändoja (Eesti Kaitsevägi), Artur Linnus (Eesti Kaitsevägi), Ivar Porn (Seltsing Loodus, inimene ja sõjavägi), Kaupo Kaasik (Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus), Kurmet Mürsepp (Antsla Vallavalitsus), Tiit Toots (SA Võrumaa Arenduskeskus)

Esmalt anti ülevaade uuringu põhilistest tulemustest ja järeldustest. Seejärel said osalejad võimaluse esitada arvamusi, ettepanekuid ja küsimusi.

Arutelus tõstatatud teemad –

- Kinnisvara

Kogukonna aktivistid on väljendasid muret seoses harjutusväljade mõju osas kinnisvara väärtusele. Nad tõid välja, et paljude jaoks on keeruline oma kinnisvara müüa, kuna vähesed soovivad elada piirkonnas, mida mõjutab mürahäiring ja militaarharjutuste lähedus. Nähakse, et Võrumaal on terve hulk perekondi, kes kannatavad harjutusväljade tegevusest tuleneva mürahäiringu tõttu, kuid samas ei saa nad oma kinnisvara müüa ega lahkuda, kuna turul pole ostuhoovi. Lisaks toodi MTÜ-de esindajate poolt välja, et kinnisvara väärtus kannatab juba praegu oluliselt ning tulevikuplaanid, mis hõlmavad linnakute ja harjutusväljade laiendamist, süvendavad seda mõju. Pikk planeerimisprotsess on loonud olukorra, kus paljud inimesed ei parenda oma kodusid, kuna neil puudub motivatsioon või neil pole lubatud hoonete võõrandamise plaanide tõttu seda teha.

MTÜ-de esindajad rõhutasid lisaks põliskodude teemat, tuues esile, et harjutusväljade läheduses elavad inimesed ei soovi oma ajaloolistest kodudest lahkuda ega neid müüa. Paljudele peredele on põliskodud olulised mitte ainult materiaalse varana. Need kodud ei ole uusarendused, millel oleks konkreetne turuhind, vaid tihti inimestele hindamatu väärtusega kohad. Harjutusväljade mõju ja sellest tulenev kinnisvara hindade langus on aktivistide sõnul muutnud piirkonna elanikud "sunnisemaisteks" – inimesed soovivad küll oma kodudes elada, kuid samas on nad sunnitud taluma harjutusväljade tegevusest tulenevaid häiringuid.

- Mürahäiring ja leevendusmeetmed

Kogukonna aktivistid tõid esile, et müra on üks kaitseväe harjutusalade suurim probleem. MTÜ-de esindajad väljendasid frustratsiooni, et hoolimata müra kohta tehtud uuringutest ei ole rakendatud piisavaid ja tõhusaid leevendusmeetmeid. Seniste mürauuringute osas oldi kriitilised, kuna need on tehtud mudeldamise, mitte reaalse mõõtmise põhjal, mistõttu tuntakse, et need ei anna need adekvaatset ülevaadet müra tegelikust mõjust. Ilma reaalse mõõtmiseta ei ole täpselt teada, kuidas müra mõjutab kohalikke elanikke, loomi ja elukeskkonda. Uuringus pakutud leevendusmeetmed, metsa istutamist harjutusalade ja asustatud alade vahele, ei peeta tõhusaks lahenduseks, sest mets kasvab aeglaselt ja ei suuda raskerelvastuse tekitatud impulssmüra summutada. Lisaks avaldati arvamust, et aknatoetused, mida osadele elanikele pakutakse müra summutamiseks, ei suuda impulssmüra mõju piisavalt vähendada, sest vibratsiooniline müra levib ka läbi hoone konstruktsioonide. Kohalikud rõhutavad vajadust müramõõtjate ja müravallide järele, mis aitaksid vähendada mürataset tõhusamalt

ning et seniste meetmete rakendamine on jäänud ebapiisavaks. Olemasolev akende toetus Nursipalu piirkonnale võimaldab teha vaid osalisi hoonete kohandamisi ning kompenseerib üksnes väikest osa elanikkonnast, kes elavad harjutusvälja vahetus läheduses.

Samuti tõid Võru kogukonna aktivistide poolt esile, et 10 miljoni euro suurune toetusrahastus, mis suunati Võrumaa omavalitsustele, kasutasid raha sageli teedele ja lasteaedadele, mitte otseselt müravõi keskkonnanäringute leevendamiseks. Tapa kogukonna aktivistide poolt toodi välja, et Põhja-Eestis tajutakse tugevalt ebaõiglust seoses toetustega, mida on makstud Lõuna-Eestisse harjutusväljade rajamise puhul. Põhja-Eestis pole ühekordset toetust kunagi makstud, kuigi piirkonnas on kohti, kus see oleks hädavajalik. Samuti ei rakendu Põhja-Eestis müra leevendamiseks mõeldud nn aknatoetus.

Arutelu käigus toodi Tapa kogukonna aktivistide poolt välja ettepanek lisada piirkonda müravallid, mis võiksid pakkuda efektiivsemat kaitset mürapäringute vastu. Müravallid võiksid aidata summutada vähemalt osa raskerelvastusest tulenevast mürast. Teisalt soovitakse ka müramõõtjate paigaldamist, mis võimaldaksid mõõta mürataset ning tõendada selle vastavust keskkonnanäitajate ja tervisenormidele. Lisaks toodi välja, et mürasaaste tekitab stressi mitte ainult inimestele, vaid ka kodu- ja metsloomadele, kes ei talu müra.

Täiendava ettepanekuna toodi välja Tapa piirkonna kogukonna aktivistide poolt vajadus selgete juhiste loomine, mis hõlbustaks kohalikel elanikel, eriti vanemaealistel, kahjude raporteerimist ja kompensatsiooni taotlemist juhtudel, kui kaitseväe tegevuse tagajärjel tekivad varalised kahjustused.

- Piirkondlik majandus ja töökohad

Tapa piirkonna kogukonna aktivistide poolt toodi uuringust esile, et kuigi mõned ettevõtted on kaitseväe kohalolekust kasu saanud, on selle mõju statistiliselt marginaalne. Märkiti, et Tapa piirkonnas on mitmed ettevõtted, mis alustasid tegevust lootuses kaitseväelasi ja liitlasväelasi teenindada, on kas tänaseks suletud või tegutsevad piiratud kujul. Samuti toodi välja, et kohalike omavalitsusjuhtide või elanike hinnangud, mis viitavad kaitseväe majanduslikule kasule, tuleks sõnastada neutraalsemalt või kontekstuaalsemalt, kuna sellised hinnangud võivad eksitavalt üldistada tegelikku mõju. Võru kogukonna aktivistide poolt väideti, et väiksematel teenindusettevõtetel, nagu ökotalud, on keeruline ellu jääda, sest suurenenud mürakoormus ja saastumine takistavad neil oma toodangu müüki.

- Planeerimine ja kaasamine

Tapa piirkonna kogukonna aktivistid rõhutasid, et Põhja-Eestis on välja kujunemas suur ühtne harjutusala, mis hõlmab Keskpõlvõõni, Soodla harjutusala, Tapa lähiharjutusala ja laiendatud ohualasid. Nad soovivad uuringutes ja planeeringutes kasutada mõistet "Põhja-Eesti harjutusala," kuna nende harjutusväljade koosmõju on ühine, vaatamata sellele, et kõiki alasid ei pruugi üheaegselt kasutada. Probleemiks peetakse, et harjutusalade planeerimine toimub fragmentaarselt, mis võimaldab mõjude hindamisel jätta arvestamata suured ja laiema kultuurilised, sotsiaalsed ja keskkondlikud mõjud. Kohalikud kogukonnad näevad, kuidas selle planeerimisviisi tõttu kajastatakse neid mõjusid sageli väiksemas ulatuses, mis jätab kohalikud elanikud suuremas osas arvestamata.

Erilise murekohana tõid aktivistid välja kultuuripärandi ja kohaliku kogukonna hävimise ohu. Näiteks on harjutusalade laiendamine viinud talude kadumiseni, maastiku muutumiseni, mille tõttu ajaloolised elupaigad hävivad. Kohalikud on pidanud kodudest lahkuma ja kolima mujale, mis põhjustab kohalikus kogukonnas kaotustunnet ja süvendab tühjenevate külade probleemi. Samuti on kogukond mures, et planeeringutest puudub piisav arvestus kultuuripärandile avalduva mõjuga, mis on nende jaoks väga oluline ja puudutab otseselt nende igapäevaelu ja piirkonna identiteeti.

Lisaks toodi kogukonna aktivistide poolt välja kaitseministeeriumi ja kaitseväe erinevat rolli ja kuvandit kohalike silmis. Kohalikud märkisid, et kaitseväega suhted on tavaliselt head ja väiksemaid konflikte esineb harva, näiteks kui sõidukid satuvad eksikombel valedetele teedele. Suuremad etteheited on aga kaitseministeeriumile, kelle otsused määravad ära, kuidas ja kuhu harjutusalasid planeeritakse.

Kohalikud tunnetavad, et ministeerium kordab vigu, mis tehti juba 2014. aastal Põhja-Eestis – näiteks puudulik kaasamine ja dialoogi puudumine. Sama planeerimisprotsess kordub nüüd ka Lõuna-Eestis, kuid ei ole märgata, et ministeerium võtaks varasemaid kriitikat arvesse. Kogukonna jaoks jääb puudu tegelikust kaasamisest, sest kuigi teema on kajastatud mitmes varasemas uuringus, pole see tegelikkuses paranenud. Ministeeriumi tegevust nähakse pigem käsuna, mille järgi kohalikel omavalitsustel tuleb alade planeeringuid kohapeal menetleda, omamata sisulist võimalust neid mõjutada.

Samuti töid kogukonna esindajad esile teavitustegevuse ja läbipaistva suhtluse puudujäägid. Harjutusalade laiendamise ja uute planeeringute mõju on avalikkuse jaoks tihti läbipaistmatu, kuna teavitamine toimub peamiselt ametlikel kodulehtedel, kus avaldatakse dokumente, mitte läbi laiema meedia. Aktivistid soovivad, et kohalike elanikke teavitataks suurema regulaarsusega ja selgemalt, sealhulgas erinevates meediaprogrammides, et suurendada kohalike teadlikkust. Näiteks toonitati, et kui riiklik eriplaneeringu eelnõu esitatakse, peaks meedias kajastama avalikkuse võimalust esitada selle kohta ettepanekuid.

Tapal on kaitseväelase elamisvõimaluste küsimus üks näide sellest, kuidas riik võiks piirkonna arengut toetada. Kohalik kogukond soovib, et riik looks rohkem soodsaid elamistingimusi kaitseväelastele, näiteks planeerides neile elamukrunte. Praegu on korraldatud igapäevased soodushinnaga bussisõidud Tallinnast Tapale ja tagasi, mis tähendab, et kaitseväelased ei jää piirkonda elama ja kohalike kogukonnale ei teki kehtvat sidet kaitseväelastega. Aktivistid soovivad, et riik ei paneks elamuarenduse küsimust üksnes kohalike omavalitsuste õlgadele, vaid annaks omalt poolt aktiivsema panuse kohaliku arengusse.

- Siseturvalisus

Kriisireageerimise ja päästeameti koostöö osas, mis toimib Tapa ja Lääne-Harju piirkondades, märgiti Võru kogukonna aktivistide poolt, et nende jaoks pole täheldatav olnud selline koostöö ja reageerimine.

- Kaitseväe kohaloleku pikaajalised mõjud ja kaitsevajaduse tasakaal

Kogukonna aktivistide poolt tõdeti, et nad mõistavad, et kaitseväe kohalolek on oluline riigi kaitse seisukohalt, kuid soovivad paremat tasakaalu kaitsevajaduse ja piirkonna elanike heaolu vahel. Kaitseväe tegevusest tingitud pikaajalised mõjud, nagu müra ja sotsiaalne mõju, tekitavad kohalikes muret oma tervise ja elukvaliteedi säilimise pärast. Kogukonna aktivistide poolt toodi välja soov, et kaitsevajadus ei ohustaks nende tervist ega kahjustaks elukeskkonda pöördumatult.

- Mõjud elu- ja looduskeskkonnale

Kogukonna aktivistid töid välja, et kaitseväe keskpõlvikooni ja Soodla harjutusvälja vaheline laiendatud ohuala hõlmab Natura 2000 ala, kus asub haruldane 1. kategooria taimeliik, mille ainuke leiukoht on Kõrvemaa. Kogukonna aktivistid väljendasid lisaks muret saaste tekke üle nende elukeskkonda, mis mõjutaks nende tervist ning leiti, et seda pole seni piisavalt uuritud. Kohalike aktivistide sõnul tekitab võimalik saaste teke hirmu ja ärevust, kuna muretsetakse enda ja lähedaste tervise pärast.